Jean Jaurès

Demokrasi Barış Sosyalizm

Çeviren: Asım Bezirci

İnceleme
2. Basım

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Jean Jaurès

DEMOKRASİ, BARIŞ, SOSYALİZM

Çeviren: Asım Bezirci

İnceleme

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **122**
Demokrasi, Barış, Sosyalizm: Jean Jaurès

Çevirmen: Asım Bezirci
Genel Kapak Tasarım: Savaş Çekiç
Kapak Uygulama: Devrim Koçlan

ISBN 978-975-6865-19-4

Birinci Basım Temmuz 1999 - İkinci Basım Nisan 2013 • İstanbul

Baskı: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cd. Altay Sok. No: 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No: 12142
T: 0212 452 23 02 - www.ezgimatbaa.netl

DEMOKRASİ, BARIŞ, SOSYALİZM

İÇİNDEKİLER

JAURÈS'İ ÇEVİRİRKEN

Asım Bezirci

— *Jaurès'i niçin çevirdiniz?*

— Jaurès'i bir yayınevi çevirmemi istedi. İşe başlarken biraz kuşkuluydum. Ama çeviri ilerledikçe kuşkum silindi. Gitgide Jaurès'i daha bir sever ve beğenir oldum. Alçakgönüllülüğü, yürekliliği, dürüstlüğü, insancıllığı, babacanlığı, sevecenliği ve sanatçılığıyla gönlüme yerleşti. Ayrıca, duyarlığı ve yaratıcılığı yanında bir düşünür ve araştırıcı kimliği taşıması, en güç sorunları bile bilgiçlik taslamadan kolayca çözümlemesi geçmişle şimdi ve gelecek arasında ilginç bağlar kurması gibi erdemleriyle de kafama yerleşti. Hepsinden önemlisi: Jaurès'in ele aldığı sorunlardan çoğunun Türkiye için de hâlâ geçerli olması...

— *Yazıları seçerken ne gibi bir ölçü kullandınız?*

— Günümüzün sorunlarıyla, en çok da yurdumuzun sorunlarıyla ilgili sandığım yazıları seçmeye çalıştım. Bu yüzden, Jaurès'in Fransız Devrim Tarihi'yle ilgili incelemelerini çevirmedim.

— *Dünyanın en ünlü sosyalistlerinden Jaurès'in Türk sosyalist çevrelerinde ve yayınlarında yeterince söz konusu edildiği, tartışıldığı kanısında mısınız? Bu neden böyle olmuştur?*

— Tanzimat'tan beri Jaurès'ten basınımızda zaman zaman söz açılmıştır. Düşünceleri ve daha çok da yaptıkları kısaca tanıtılmaya çalışılmıştır. Ama bu çalışma, hiçbir zaman yeterli olmamıştır. Jaurès'e genellikle gazete anlayış ve ölçüleri içinde yaklaşılmıştır. Eylemi ve görüşleri enine boyuna ne incelenmiş, ne de tartışılmıştır.

Bu neden böyle olmuştur? Başlıca nedenler şunlar olsa gerek: Jaurès, öteden beri bizde, savaşımları, söylevleri ve barışçı çabalarıyla tanınmıştır. Bu yüzden olacak, çokluk salt bir eylemci ve hatip sayılmıştır. Bunun dışında bir düşünce ve kuram adamı olduğu unutulmuştur yahut araştırılmamıştır. Öte yandan, bizdeki sosyalistlerin çoğunlukla Marksçılığa bağlanması, Jaurès'in ise birkaç noktada ondan ayrılması bu yanının az ilgi görmesine yol açmış olabilir. Ayrıca, emperyalizmin yıllardır dünyada estirdiği soğuk/sıcak savaş rüzgârlarının uzun süre ülkemizi de etkilemesiyle, büyük ve örnek bir barış güvercini olan Jaurès'i tanıtıp savunmanın zorlaşması da unutulmamalıdır.

— *Sizce Türk sosyalizminin Jaurès'in düşüncesinden en çok faydalanacağı yan ne olabilir?*

— Jaurès, İkinci Meşrutiyet'ten sonra, özellikle 1912-1913 Balkan Savaşı yıllarında Türkiye'ye ilgi ve sevgi göstermiştir. Avrupalı emperyalistlerin Osmanlılara karşı çevirdiği dolapları ve Balkanlar'da Türklere karşı girişilen terörist hareketleri kınamıştır. Bundan ötürü, Osmanlı devlet ve siyaset adamlarının saygı ve övgüsünü kazanmıştır. Canavarca öldürülmesi üzerine, 2 Ağustos 1914 günü Osmanlı Meclis-i Mebusân'ı onun için saygı duruşunda bulunmuş ve ailesine başsağlığı dilemiştir.

Öte yandan, Jaurès, Osmanlı Sosyalist Fırkası'yla da yakıdan ilgilenmiş, 1910 yılında Hüseyin Hilmi'yle mektuplaşmıştır. Ona birtakım öğütlerde bulunmuştur.

Bu iki olayın Türk sosyalistlerini ilgilendireceğini sanıyorum.

Türk sosyalizminin Jaurès'in düşüncesinden en çok yararlanacağı şeylere gelince, bunlar, onun barış, demokrasi, yurt, ulus, sömürgecilik, evrensellik, bağımsızlık, laiklik, terör, anarşi gibi konularda öne sürdüğü görüşlerdir. Sosyalist hareketin geçirdiği evrim ve bugün vardığı aşama Jaurès'in ta 1914'ten önce savunduğu bazı düşüncelere güncel bir nitelik kazandırmıştır. Özellikle ulus, barış, tarih, gelenek, laiklik, özgürlük, birey, ülke ve eylem ile sosyalizm arasındaki ilişkilere değinen düşünceleri dikkate değer. Jaurès'in Fransa'da sosyalist-

leri uzlaştırıp birleştirme yolundaki başarılı çabası ile parti ve parlamento savaşımı da birçok yönleriyle bizim için yararlı birer örnektir.

— Türkiye'deki yaygın sosyalist sanat anlayışıyla sosyalist Jaurès'in sanat anlayışını karşılaştırır mısınız?

— Türkiye'de 'yaygın' bir sosyalist sanat anlayışı var mı, bilmiyorum. Sosyalizmle sanat arasındaki ilişkileri derinlemesine inceleyen, sosyalist sanat anlayışının dayandığı ilkeleri genişlemesine açıklayan kitaplar henüz dilimize çevrilmedi. Çevrilen birkaç kitap ise yaygın bir anlayış doğuracak yeterlik ve nitelikte değil. Onun için, Türkiye'deki sosyalist sanat anlayışıyla Jaurès'in anlayışını karşılaştıramayacağım. Ama, hem sanatlarında ülküye yer vermeyen, hem de sosyalist geçinen bazı yazarlarımız ile sanat ve edebiyatı küçümseyen, onların derin ve sürekli etkisini, yararını bilmeyen bazı sol siyasetçilerimize Jaurès'in şu sözlerini anımsatmaktan da kendimi alamayacağım:

"... Sanatçılar için ülkü, yapma bir çiçek değildir; gerçeğin en iyi, en tatlı yanlarından örülme canlı bir çiçektir. Bu çiçeği koklayan yaratıcılar daha da serpilip gelişirler. Demek ki ülkü gerçeği soldurmaz, tersine, onu besler. Nitekim insanlığın bulduğu güzel görüşleri benimseyip uygulayınca, sanatın doğurduğu büyük ruhlarla birlikte olunca yaşamı sönük ve bayağı görmekten kurtuluruz. Gözlerimiz ve gönüllerimiz dünyadaki güzellik ve insandaki iyilik hazineleriyle tanışır. Şiir çimenlerin ürpertisini ruha iletir, yarı kapalı gönüllere güzelliğin ve büyüklüğün gizli çiçeklerini gösterir, içimizde daha ince duygular uyandırır. Ülküyle gerçeğin kucaklaşmasını bütünlemek için güzel görüşleri davranışımızla gerçekleştirmemiz, yaşayışımızla ortaya koymamız gerekir. Bu güç bizde vardır. Nasıl ki meşe ağacı uzayı dolduran havayı köklerine kadar götürüyorsa, sanat da yüksek esinleri varlığımızın derinliklerine kadar öyle indirir."

(Yelken, Aralık 1967)

Jean Jaurès

JEAN JAURÈS

Louis Lévy

YAŞAMI

Jaurès, 3 Eylül 1859'da Castres'da doğdu. Ailesi orta halli burjuvalardandı. Amiral olan kardeşi Louis Jaurès gibi, o da, Castres Koleji'nde burslu okudu. Çok parlak bir öğrenciydi. Genel müfettişlerden M. Deltour'un dikkatini çekti. Deltour onu Paris'te Saint-Barbe Koleji'ne aldırdı. Jaurès orada Louis-le-grand Lisesi'nin derslerine devam etti ve Ecole Normale Supérieur'e (Yüksek Öğretmen Okulu'na) hazırlandı. 1878'de birincilik kazandı. 1881'de felsefe öğretmenliği sınavında üçüncü oldu; ikinci Henri Bergson, birinci Lesbazeilles olmuştu.

1881'den 1883'e kadar Albi Lisesi'nde felsefe öğretmenliği yaptı. 1883'ten 1885'e değin Toulouse Üniversitesi'nde konferanslar verdi. Ayrıca, ateşli bir biçimde siyasetle de ilgileniyordu. 1885'te Tarn milletvekili seçildi. Daha ilk günlerde Meclis'te ilgiyi üstüne çekti. Her ne kadar cumhuriyetçi etiketini taşıyor ve merkez solda oturuyorduysa da, çokluk, oyunu ileri solcularla birlikte kullanıyordu. Böylece sosyalizm, Jaurès'i kazanmaya başlamış oluyordu. 1889'da seçimleri kaybetti. Yeniden, edebiyat fakültesindeki yerine döndü. Önce konferans öğretmenliği yaptı, sonra profesör oldu. Bu sırada iki doktora tezi hazırladı: Biri Fransızca *De le réalité du monde sensible* (Duyulan Dünyanın Gerçekliği), öbürü Latince *Les Origines du Socialisme Chez Luther, Kant, Fichte, Hegel* (Luther, Kant, Fichte ve Hegel'de Sosyalizmin Kökenleri). Fakat siyaseti de bırakmadı. Dèpèche gaze-

tesine yazılar yazdı. Toulouse Belediye Meclisine üye seçildi ve Halk Eğitim Dairesi Müdür Yardımcılığına getirildi.

1892'de, Chrarmaux maden işçilerinin grevinden sonra, Tarn'ın gerici milletvekili görevinden çekildi. Bunun üzerine, işçiler adaylığa Jaurès'i seçtiler. 20 Ocak 1893'te milletvekili oldu. Bu kez doğrudan doğruya Sosyalist Parti'ye bağlandı. Altı ay sonra yapılan genel seçimlerde yeniden seçildi. Meclis'te elli kişilik bir sosyalist grup toplanmış bulunuyordu. Fransız Parlamentosu'nda ilk kez her sorunda sosyalist öğretinin de sesi duyulacaktı. 1893-1898 yılları arasında yasama kurullarında Jules Guesde parlak söylevler verecek, Jaurès adı gittikçe yerleşecekti.

Jaurès, 1898 seçimlerinde yenilgiye uğradı. Dreyfus olayı da bu dönemde patlak vermişti. Jaurès yiğitçe kavgaya katıldı. Petite République'te yazılar yayımlandı. (Bu yazılar sonra ünlü bir kitapta toplandı: *Les Preuves* / Kanıtlar) Cumhuriyet'i milliyetçi gericiler tehdit ediyorlardı. Radikal Waldeck Rousseau kabineyi kurmuş, sosyalist Alexandre Millerand'ı oraya sokmuştu. Jaurès cumhuriyeti tutan bir hükümette bir sosyalistin görev almasını savunuyordu. Bu yüzden, Guesde'cilerle ve Edouard Vaillant'ın dostlarıyla büyük tartışmalara girmek zorunda kaldı. Taktik sorunlarıyla ilgili aşırı görüş ayrılıkları sosyalistlerin birleşmesine yol açtı. Jaurès bu birliğin yorulmaz sanatçısı oldu. 1905'te Sosyalist Parti birleşti. 1902 genel seçimlerinde Jaurès yeniden seçildi. Meclis'teki solcu topluluğu birleştirip canlandırdı. Topluluk, Combes kabinesinin laiklik yasalarına oy vermesini sağladı. Gelgelelim, 1904 Uluslararası Amsterdam Kurultayı'nda, hükümete katılmamak kararlaştırıldı. Bunun üzerine, Jaurès topluluktan ayrıldı. Bundan sonraki yaşamı, kılavuzu olduğu Parti'nin yaşamıyla karışacaktır. Sosyalizm uğrunda kavgalarını yürütecek ve barış için yapılan kavga ona "kavgaların en büyüğü" gibi görünecektir. Bu yüzden, azgın milliyetçi (şoven) ve gericilerin, yani şu "yurdun en berbat düşmanı" denilen kimselerin öfkesini üstüne çekecektir. Hepsi hınçla ona karşı birleşeceklerdir. Sonunda, bazı yergicilerin –bunların en suçlusu hain Charles Maurras[1] idi– kışkırtmalarına kapılan Raove Villain adlı bir delinin tabancalı eli 31 Temmuz 1914'te Jaurès'i yere serecektir.

1 2. Charles Maurras (1868-1952): Kralcılığı savunan sağcı yazar ve gazeteci. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanlarla ve Vichy hükümetiyle işbirliği yapmıştır. (Çev.)

Bu sırada Jaurès, Humanité'ye makalesini yazmaya gitmeden önce, birkaç arkadaşıyla birlikte küçük Croissant kahvesinde çabuk çabuk akşam yemeğini yiyordu. Komşu masada bulunan bir kızın fotoğrafına bakarak gülümsemekteydi. Bu ara iki el ateş sesi duyuldu...

Birkaç saat sonra da seferberlik ilân edildi. Böylece, halkın bilincinde iki dram birbirine bağlandı. Sanki, savaşın dünyada dilediği gibi tepinebilmesi için, bu barış havarisinin uzaklaştırılması gerekmişti. Onun için Anna de Noailles, orduların önünde yere düşen devden söz açarken, 1914'te işçi sınıfının kafasına takılan düşünceye şairane bir biçim vermiş oluyordu.

KİŞİLİĞİ

Jaurès, Fransa toprağına iyice bağlanmış, sağlam, kısa boylu ve geniş omuzlu bir insandır. Her şeyi soyca köylülerden geldiğini belli eder. Kendisi de bunu söylemeye alışmıştır: "Kültürlü bir köylüyüm ben!" der. Kır yaşamını, tarla işlerini sever. Yaradılıştan canlı ve güçlü duyguları vardır. Doğa manzaralarından yalnızca bir sanatçı olarak değil, kökleri toprağın derinliklerine dalmış bir kişi olarak da tad alır. Lucien Lévy Bruhl'ün de gösterdiği gibi, "sevgili Güneyin çarpıntılı ve vızıltılı yaşayışıyla" yürekten kaynaşır.[1] Hayvanlardan, böceklerden, çiçeklerden sevecenlikle söz eder. Birgün Bonniéres'de Marcel Sembat'nın evinde gördüğü iri güllerle kendinden geçmiş, başını iyice çiçeklerin arasına sokmuş: "Gülleri delice sevmek böyle olur!" demiş. Yaşamın bütün sevinçlerini değerlendirmesini ve coşkun bir lirizmle dile getirmesini bilir. Yazılarından birinde, fırsatını düşürerek aşçılık sanatını yüceltmekten çekinmez; "geçmişin ince, sağlam ve ağır mutfağı" üstüne uzmanca sözler eder; "geniş ve görgülü iştahları" övmeyi unutmaz. Zaten kendisinin iştahı da öyledir. Çok yer. Aşırı etkinliği bol yemesini gerektirir. Yediği kadar da uyur. Saint-Barbe Koleji'ne girince, Castres'ın güneşli kırlarının yokluğunu duyar. Ders arkadaşları onu "biraz köylü, biraz yabani" bir Akdenizli gibi görürler. Bir "çalışma canavarı" değildir o. Ödevlerini şaşılacak

1 L. Levy Bruhl, Jean Jaurès, s. 77.

bir kolaylıkla yapar. Çok uyur, "hatta gündüzün, mubassırın önünde kestirir ve rezalet çıkar."[1]

Doğayı sevdiği gibi insanları da sever. Acı çeken herkese şefkat duyar. Başkasının üzülmesine dayanamaz. Onda ağır basan yan, iyiliktir. Varlıklara ve nesnelere yakınlık göstermek, "dostluk kurmak" ister. İnsanlığın geleceğine sarsılmaz bir iyimserlikle bakar. Evrensel ahenge uyması için onu yoksulluktan kurtarmayı düşünür. Schiller'in "Sevinç Kasidesi"ni söylemekten hoşlanır. (Bu kasideyi Beethoven "Dokuzuncu Senfoni"nin son bölümüne almıştır.) Sadedir, herkese iyi davranır. Büyük aydın pozları takınmaz. Güçlü bir varlığın doğal neşesi vardır onda. Sesli ve içten kahkahalar atar.

Köylüler ve işçilerle konuşmayı sever. Emile Vandervelde onun İngiltere yolculuğunu şöyle anlatır[2]: "Elinde bir sözlük, trendeki yolcularla konuşmaya çalışmaktadır; telâffuzu kötüdür, öyleyken, hiç bozuntuya vermeden, konuşmak için ayak diremektedir."

Jaurès'in billûrsu bir saflığı vardır. Eli açıktır, çıkar gözetmez. Parada ne bir anlam, ne de bir tad bulur. Cebine metelik koymadan evden çıktığı olur. Hesabını kitabını tutmayı beceremez.[3] Tatilde sayfiyede Jaurès'e rastlayan aile dostlarından biri bana anlattı: Dışarıda yayımlanmış bir yazının parası gelmiş, Jaurès çeki alınca ne yapacağını bilememiş. Genel olarak günlük yaşayışın bin bir ayrıntısı içinde pek beceriksizdir. Giyimine kuşamına hiç dikkat etmez. Şapkaları birer efsane haline gelmiştir. Manşetleri de öyledir; iyi düğmelenmediğinden söylev çektiği bir sırada bazen gömlekten kurtuluverirler. Nitekim, bir akşam, manşetlerden birini Jeunesses'in bir üyesi yerde bulmuş ve sosyalistlerin eğlentisinde onu tombalaya koymuştu. 1912 yıllarında Parti'de zerafeti ve şıklığıyla tanınmış Andre Lebey anlatıyor: *Armée Nouvelle* (Yeni Ordu) adlı kitabı için Jaurès'le işbirliği eden Albay Gérard (o sıra henüz yüzbaşı imiş), onu Debussy'nin *Pelléas et Mélisande* temsiline çağırmış ve suare elbisesiyle gelmesini

1 Aynı eser. s. 26.

2 E. Vandervelde, Jaurès, s. 2

3 L. Levy Bruhl, Jaurès, s. 2

söylemiş. Jaurès iyice fırçaladığı küçük profesör ceketini sırtına geçirmiş, mavi ve beyaz benekli boyunbağını takmış. Güvenle: "Şık oldum, değil mi?" demiş.

Yaşayışı pek alçak gönüllüdür. Paris'te, Villa de la Tour'da küçük bir evde oturur. Evin yanında bir bahçecik vardır. Dairesine dar bir merdivenle çıkılır. Çatı katı gibi tavan basıktır. Raflar beyaz tahtadan yapılmıştır, üzerleri kitap doludur. Masanın, döşemenin, eski koltuğun ve hasır iskemlelerin üstü de kitap yüklüdür. Yaz tatillerini karısının Tarn'daki malikânesinde, Bossoulet'nin evinde geçirir. Burası da, Villa de la Tour'da kiraladığı ev gibi mütevazidir. Öyleyken, düşmanlarının iftirasına hiç aldırmaz. Gerici milliyetçiliğe bağlı gazeteler onun milyonlarından ve şatosundan söz açarlar. Gücenmekten çok acır onlara. Victor Hugo'nun *Contemplations*'unun ünlü bir parçasında geçen şu iki dizeyi tekrarlamaktan hoşlanır:

Je me suis étonné d'être un objet de haine
Ayant beaucoup souffert et beaucoup travaille.

(Şaşırıp kaldım kinlere hedef oluşuma
Bunca acı çekip çalıştıktan sonra)

Jaurès bön bir kişi değildir. İyilik severliği ve temiz yürekliliği kurnazlığını önlemez. Nitekim, düşmanlarının oyununu önceden görür. Tartışma silâhını korkunç bir ustalıkla kullanmasını, siyaset ve maliye korsanlarının hak ettiği öç alıcı formülleri bulmasını bilir. Fakat kendisine yapılan haksızlık huzurunu bozmaz. İnsanoğlunun kötülüğüne inanmak istemez; uğradığı haksızlık dolayısıyla bu kötülük üstüne düşüncelere dalmakla yetinir.

Dış görünüşe bakan insanlar bu kısa boylu adamın ağır aksak geldiğini görünce; omuzlar üstünde dimdik duran bu kuvvetli kafayı gözden geçirince; bu renkli ve sakallı yüzü inceleyince eşsiz bir kimse ile karşılaştıklarını sanmazlar. Fakat iyi görmesini bilenler az yanılırlar. Nitekim, Léon Blum, "Oldukça değişik bir yaşam sürdüm, gerçekten büyük birçok kişiyle tanıştım, ama –Albert Einstein'i saymazsam– bunlardan hiçbirinin bende Jaurès kadar açık ve belirgin bir

deha izlenimi bırakmadığını sanıyorum" diye yazar.[1] Bu izlenim nerden geliyor? Kafasının güçlü yapısından mı, zekasının yüksekliğinden mi? İçinde tatlı mavi bir alevin yandığı küçük gözlerinin bakışındaki güçten mi? Üstün ve egemen bir özellik taşıyan o aşırı dikkat yetisinden mi?

Oldukça basit olan bu adam bir dahiydi. Üstelik, dehası çok zengin ve çeşitli bir kültürle beslenmişti. Bilgisi gerçekten evrenseldi. Durmaksızın öğreniyordu. Alma gücü sınırsız gibiydi. Her şeye meraklıydı, her şeyi aklında tutuyordu. Zihnine giren her tohum filizleniyor, yemiş veriyordu. Bundan olacak Bracke, Jaurès için "bir anda yemişlenme" deyimini kullanır. Jaurès'in zekâsıyla kavranan en küçük düşünce bile hemen oluşup gelişmesini tamamlar.

Grek-Latin kültürü Jaurès'te gençlik ve tazeliğini korur. Eskiler onun senli benli dostlarıdır. Klasikleri asıllarından döne döne okur. Aiskhylos ile Eflâtun'dan hoşlanır. Homeros'a hayranlık duyar. Francis de Pressensé ile Öripides üstüne bilgince tartışmalara girer. 1913'te, Üç Yıl Yasası'nın müzakeresinde etkin bir rol oynadığı Ordu Kurulu'ndan çıkışta Bracke, onu, bir XV. yüzyıl Bizans tarihçesini okurken görerek şaşırır.[2] Latinlerle de ilişkisini kesmez. Lukretius ile Virgilius'u sever. Bizim Fransız klasiklerine gelince, onlarla da pek içli dışlıdır; Rabelais'den Corneille'e, Racine'den Hugo'ya kadar hepsiyle yakınlık kurmuştur. Aynı zamanda çağdaş edebiyat akımıyla da ilgilenir, modern eserler üstüne göz kamaştırıcı eleştiriler yazar. Hem Tolstoy'u hem Zola'yı hem de Anatole France'i beğenir. Bütün çağların, bütün ülkelerin deha kaynaklarından içer. Dante, Shakespeare ve Goethe'yle sık sık buluşur. Wagner'e hayrandır. *Maîtres-Chanteurs'e* (Usta Şarkıcılar) tapınır ve Hans Sach'ın, dramatik edebiyatın en kusursuz kişilerinden biri olduğuna inanır.[3] Almancayı kolaylıkla okur. Nitekim, polis Fransızcanın kullanılmasını yasakladığından, Almanya'da karşısındakiyle Almanca konuşmuştur. İngilizcesini

1 Léon Blum'un 1933'te Ambassadeurs Tiyatrosu'nda verdiği konferans sonra yayımlanmıştır.

2 Ere Nouvelle, 29 Temmuz 1992.

3 Maurice Pottecher, Grande Revue, Temmuz 1932.

geliştirmeye çabalar. Güney Amerika'dan bir konferans gezisinden döndüğünde, İspanyolca ile Portekizceyi öğrenir, Cervantes'in *Don Quichotte*'unu okur, Camoens'in *Lusiades*'i kendisini büyüler. Yaşamının son aylarında, Marius Moutet'ye Rusça öğrenmek istediğini söyler.

Bilmem ki, felsefi hareketi izlediğini, bilimsel gelişmeye tutkuyla ilgi gösterdiğini de eklememiz gerekir mi? Hiçbir düşünce alanı ona yabancı değildi. Hiçbir sanat biçimi ilgisi dışında değildi. Nitekim, kiliselerden coşkunlukla söz açardı. Ölümünden az önce 30 Temmuzda Bruxelle'e Uluslararası Sosyalist Büro'nun toplantısına gelmişti; dönüşte, trenin kalkmasına birkaç dakika vardı, bundan yararlanarak ilkel Flamand eserlerini görmek için müzeye gitti.

Elbette, böylesi bir zihinsel çalışma, olağanüstü bir beyin yapısını gerektirir. Jaurès'te özümseme pek çabuk olur. Çok hızlı okur, öyleyken, bir eserdeki önemli ya da orijinal yerleri hemen kavrayıp alır. Belleği korkunçtur. Bu konuda eski arkadaşı Gustave Rouanet bana bir sürü olay anlatmıştır. Bunlardan yalnız ikisini açıklayacağım. Birincisi şu: Vincent Auriol,[1] 1911'de Toulouse kentinde, Tolstoy üzerine büyük bir konferans verir, Jaurès birkaç yeri not eder. Konferans stenografiye çekilir, fakat bir bölümü, konuşma salonu ile Midi Socialiste'in idarehanesi arasında kaybolur. O sıra gazetenin yönetmeni bulunan Jaurès, Vincent Auriol'un isteği üzerine, hemen kaleme sarılır ve kaybolan uzun parçayı ezberinden ve hiç değiştirmeden yazıverir.

Gustave Rouanet'nin anlattığı ikinci olay daha belirleyici: 26 Temmuz 1914'te Jaurès, Lyon'da Marius Moutet'nin adaylığını destekler. Ünlü Vouse söylevini verir: "Her halk Avrupa'nın sokakları arasında elinde meşale dolaşıyor ve işte yangın çıkıyor..."[2] Ertesi gün Jaurès, Rouanet ile birlikte trenle Paris'e hareket eder. Yoldayken pek tasalıdır: Uluslararası durum gitgide kaygılandırıcı bir hale girmektedir. Hemen o akşam L'Humanité gazetesi için bir yazı yazması

1 Vincent Auriol (1884-1966) Fransız Sosyalist Partisi lideri, devlet adamı. 1936'da Maliye, 1937'de Adalet bakanı ve 1947'de cumhurbaşkanı oldu. (Çev.)

2 Oeuvres de Jean Jeaurés, s. 382.

gerekmektedir. Tren ancak akşamleyin, gazete çıktıktan sonra, Paris'e varacaktır. Rouanet: "Çok kolay," der ona. "Dijon'da ineriz, Profres de la Cote d'Or'a gideriz. Meslektaşlar bizi konuk ederler. Oradan yazını telefonla iletirsin."

Jaurès bu öneriyi hemen kabul eder. Dijon'da Progrés'de çok iyi karşılanır. Havas'tan son haberleri alır. Bir gazeteciye telefonla Paris'i bulmasını rica eder. Haberleri okurken telefonun zili çalar: L'Humanité, karşısındadır. Jaurès koşar, ahizeyi alır, steno memurunu ister. Ardından, yavaş ve oturaklı sesiyle, tek satırını dahi yazmaya vakit bulamadığı makalesini ezberden yazdırır. Sonra ciddi ciddi stenoya seslenir: "İyi dikkat edin, yazı çok önemlidir. Tek sözcüğün bile değişmemesi gerek. Size yeniden okuyorum" der. Yazmadığı, fakat belleğine yerleştirdiği yazısını tekrar okur.[1]

FELSEFECİLİĞİ

Yaşamı boyunca Jaurès, gençliğinde benimsediği bir felsefe sistemine göre hareket eder. *Duyulan Dünyanın Gerçekliği* (De la Réailté du Monde Sensible) adlı tezi, basit bir okul çalışması değildir. Çünkü tezinde gözüpek parçalarla ve şaşırtıcı bir diyalektik ustalığın belirtileriyle karşılaştığımız gibi, iyi düşünülmüş birtakım imgelerin ve şairce karşılaştırmaların bezediği edebî geliştirmelerle de karşılaşırız. Bu yüzden, belki, eserin felsefi orijinalliğindeki gerçek değeri görmeyebiliriz. Ama Jaurès işe yeni başlamış birinin denemesi gibi görmüyordu tezini. Nitekim, 1902'de onu yeniden yayımlamayı ihmal etmedi. Aslı aranırsa, sosyalist şefin varoluşuna yön veren, genç edebiyat doktorunun ortaya attığı bu düşünceler olmuştur.

Jaurès metafiziği hiç de bir zekâ oyunu gibi görmez. Büyük dinlerin "bir hesap ya da şarlatanlık ürünü" olmadıklarını düşünür. Onların "insanlığın özünden çıktığına" ve "ölümsüz bir din"in var olduğuna inanır. Lucien Lévy Bruhl bize bu konuda şunları söylüyor:

---

1 Bu yazı Oeuvres de Jean Jaurès'te yer alan yazıdır ve başlığı şudur: "Bir Umut Işığı" (Une Lueur d'espoir). 2 Temmuz tarihli L'Humanité'de çıkmıştır. Aşağı yukarı 500 sözcüklü bir yazıdır.

“Jaurès dinsel sorunlar dönemine doğru ilerledikçe, özellikle kötülük sorunu gitgide zihnini kurcalamaya başlar.”[1] Gelgelelim, resmi dinlerin müminleri onu yanıltmaz. Hıristiyanlıktan saygıyla söz açtığında bile, “insanoğlunun sefaletini avutan eski şarkı”nın artık zamanımız insanlarına uygun düşmediğine inanır. Onun din duygusu doğa ve adalet sevgisinden gelir. Temelde iyimser olan felsefesi, insan doğasının hor görülmesine izin vermez. Öte yandan, sarsılmaz akılcılığı onu “acı çeken ruhlar”ın karanlık dinselliğinden ayırır. “Aklı tahttan indiren” her çeşit harekete karşı çıkar, bu yüzden yeni Hıristiyanlığa, yeni Hıristiyan faydacılığına karşı koyar. Kendisine yapmacık görünen Tanrıtanımaz maddeciliğin bazı ilkelerini kabul etmediği gibi, kendisine çocukca görünen ve Cousin'in Üniversite'ye soktuğu ruhçuluğu da kabul etmez. Eğer Tanrı sözcüğü, *Duyulan Dünyanın Gerçekliği* yazarının durmadan kalemine takılıyorsa, onun için bu Tanrı, “merkezi her yerde bulunan ve çemberi hiçbir yerde bulunmayan bir sonsuz bilinç”tir.

Okul terimleriyle söylersek, Jaurès'e evrimci bir kamutanrıcı (panthéiste) diyebiliriz. Nitekim o, “baskı ve ürkü doğuran” bir ikicilikten (dualisme) kesinlikle yüz çevirir. Ve, Edouard Vaillant'ın felsefesi üstüne yazdığı inceleme,[2] kendi felsefi düşünüşü ile Blanqui'nin Spinoza, Fichte, Hegel ve Feuerbach'tan etkilenen eski maddeci tekçiliği (monisme) arasında sıkı bir yakınlık kurmaya çalıştığı görülür.

Duyulan Dünyanın Gerçekliği'ne egemen olan şey, birlik özlemi ve uzlaştırma dileğidir: Dünya ile Tanrının, nitelikle niceliğin, düşünce ile eylemin, kavranılan ile gerçek olanın uzlaştırılması.. Bu sürekli birleşim isteği toplum dünyasına da uygulanır. Nitekim, Jaurès'in siyasal düşünüşünün büyük temleri, felsefe alanındaki bu birleştirici görüşten çıkar; evrim ile devrimi, ulus ile insanlığı uzlaştırmaya çalışması bu görüşten ileri gelir; emekçi sınıfının çeşitli hiziplerini ve çeşitli eylem yöntemlerini birleştirmeye uğraşması da gene bu görüşten ileri gelir.

---

1 L. Levy Bruhl, age, s. 82.

2 Jean Jaurès, Etudes Socialistes, C. II, s. 221 (Ayrıca bak: Petite République, 8 Ocak 1901).

TARİHÇİLİĞİ

Birleştirici felsefesi doğrudan doğruya tarih anlayışına egemen olur. Zorunluk ile özgürlüğü uzlaştırmak isteyen Jaurès, Marks'ın tarihsel gerekirciliği ile idealizm arasında birleşim (sentez) kurmayı düşünür. Bu düşünce bütün tarihsel eserlerini etkiler. "Tarihsel eserler" diyorum, çünkü Jaurès gerçek bir tarihçidir. Lirik belâgatının dalgası eserlerinin bilimsel değerini aceleci okurların gözünden arasıra gizler. Onun için, uzun hitabet parçaları, Jaurès'in tarihsel yazılarının değerine, yönetimin sıkılığına, belgeler üstündeki kuşkulu titizliğine hayran olmaktan bizi alıkoymamalıdır. Jaurès tarihin bütün yönleri ve görünüşleriyle ilgilenir. *L'Armée Nouvelle* (Yeni Ordu) adlı eserinde askeri tarihe değinirken taşıdığı bilgi ve kavrayışla bizi şaşırtır. 1870 olaylarını ele alan *Histoire Socialiste* (Sosyalist Tarih) dizisinde savaşın kaynaklarını gözden geçirirken en iyi diplomatik tarih uzmanlarının düzeyine çıkar. Entrikalar arasında sağlam adımlarla yürür. Devlet adamlarının niyetlerini anlamak için çok ince bir kavrayış gösterir. Kurgularını hep olguların açık görürlükle incelenmesine, metinlerin hep doğru ve iyi bir biçimde tartışılmasına dayandırır. Fakat yayınını yönettiği Historie Sosyaliste (Sosyalist Tarih) dizisinden en dikkate değer olanlar ilk ciltlerdir, yani 1789 Fransız Devrimi'ne ayrılan ciltler... Bunlar tümüyle Jaurès'in elinden çıkmıştır. Aulard'dan Mathiez'e kadar bütün uzmanlarca önemleri kabul edilmiştir. Gerçekten de dikkate değer eserleridir bunlar. Herhangi bir kimsenin yaşamının büyük bir kesimini doldurmaya yeterler. Öyleyken, bu tarihsel anıtlar, yalnızca 1898 ile 1902 yılları arasında kurulmuşlardır. Bilindiği üzere, bu dört yıl süresince, Jaurès, Meclis'in dışında kalmıştır. Ama hiçbir zaman işsiz kalmamıştır: Dreyfus olayına karışmış, Cumhuriyet'in savunmasını yapmış, Petite République gazetesini yönetmiş, her gün orada yazılar yazmış, milliyetçi gericilikle savaşmış, sosyalist birliğin kurulmasına çalışmış, Guesde'cilerle ve Blanqui'cilerle tartışmalara girmiştir. Öyle ki, Paris'te olsun, taşrada olsun bir tek toplantısız, mitingsiz günü geçmemiştir, denebilir. Buna karşın, boş kaldığı en küçük anlardan dahi, arşivlere ve Meclis Kitaplığı'na koşmak için yararlanmıştır.

Belgeler toplamıştır. Ayrıca, Sorbonne'daki ve Ecole Normale'deki arkadaşları da onun için gereken belgeleri devşirmişlerdir. Yolculuğa çıkarken iki üç bavul dolusu gazeteyle Meclis kitaplığından ödünç alınmış devrimci broşürleri de yanında götürür. Trende ve otel odasında onları okur. Sonra, not almaksızın ve fiş tutmaksızın, yazmaya koyulur. Gazetelerin ya da söylevlerin özetlerini elle kopya eder. Eser parça parça yayımlanır. Jaurès yazdıklarını büyük tomarlar halinde yayımcı Rouff'a gönderir. Yazısına hiç çekidüzen vermez. Sayfaları çabuk yazılmış geniş harflerle doldurur. Noktalama işaretleri eksik ve yanlıştır. Başlıklar ve alt başlıklar iyi düzenlenmemiştir. Kaynaklar hatalıdır. Yazdıklarını bir daha gözden geçirmez. Bu yüzden, kitabın ilk basımını okumak güç, hatta sıkıcıdır. Ancak, Albert Mathies'in hafiflettiği basımıyla eser, okunabilir ve kullanılabilir bir hale girer.

Elbette, bunlar hep biçimle ilgili eleştirilerdir. Bazı kimseler bunlardan daha ciddi kusurlar da bulabilirler. Örneğin, hitabete kaçan cümlelerin ve şatafatlı benzetmelerin bolluğundan ötürü, bilimsel sıkılığın bozulduğunu öne sürebilirler. Fakat eserin giriş bölümünde Jaurès, yazmak derken, "Marks'ın, Michelet'nin ve Plutarkhos'un ilhamıyla" kaleme sarılmayı anladığını belirtir. Yazarken taraf tutar ve açıklamalar yapar. Bütün o cömert ve belâgatlı varlığıyla Fransız Devrimi'nin kavgalarına katılır. Devrim onun gözünde, yalnızca burjuvazinin eseri değildir, gerçi ondan en çok yararlanan burjuvazi olmuştur, ama o, insanlığın kurtuluşunun eseridir gene de; bu kurtuluşu büsbütün gerçekleştirip bütünleyen sosyalizm olacaktır.

Bununla birlikte, hatibin ve sanatçının bu titiz ve kuşkulu tarihçiye, bu metin eleştirmenine bir zararı dokunmaz. Jaurès olayları iyi sınıflandırır, evrimlerinin anlamını yakalar, toplulukların çabalarını ortaya çıkarır. Fransız ekonomik tarihiyle –en ince ayrıntılarına dek– ilgilenenlerden biri odur. Bu yüzden Charles Rappoport, "Devrim'in ekonomik temellerini hiçbir Marksçı onun kadar bütünlüğüne incelememiştir." diye yazmaktan çekinmez.[1] Jaurès olayları ve rakamları titizlik ve dürüstlükle verir; işçinin, köylünün, esnafın üstüne titizlik ve dürüstlükle eğilir. Ateşli bir Robespierre'ci ve

1 Chasles Rappoport, Jean Jaurès, s. 137.

Fransız Devrimi'nin tarihçisi olan Gustave Rouanet bile, ilgi çekici bir yazısında şunu belirtir: Jaurès, "insanlarla sistemlerin eyleminin dayandığı ekonomik ve toplumsal gizli dokuyu" açığa çıkarır.[1]

HATİPLİĞİ

Jaurès en büyük Fransız hatiplerinden biridir. Belki de, Léon Blum'un dediğine bakılırsa, Bossuet'den sonra gelen en büyük hatiptir. Hitabetteki yeteneği pek erken kendini gösterir. Ecole Normale'de okul arkadaşları onu hayranlıkla dinlerler. Öğretmenlik için deneme dersleri verdiği günler anfi dolup taşar. Fakat ondan sonra gelen adayın dersinde jüri üyelerinden başka kimse bulunmaz.[2] Profesörlerinden biri anlatıyor: Quartier Latin'de bir kahvede üniversite öğrencileri birgün koro halinde bağırıyorlarmış: "Söylev! Söylev! İsteriz!" Orada bulunan Jaurès'i bir sıranın üstüne çıkmaya ve bir söylev vermeye zorluyorlarmış. Böylece, hatiplik ünü henüz küçük bir öğrenciyken yayılmaya başlamış.

Bu girişte Jaurès'in belâgatı üstüne bir inceleme bulmayı beklemeyiniz. Çünkü bu konu başlı başına bir tez ya da bir kitap olur. Ben, okuru büyük hatibin söylevleriyle çabucak şöyle bir tanıştırmak istiyorum: okur bu söylevlerdeki düşünce ve hayalle yüklü geniş cümlelerle hemen büyülenir. Kendini müziğin ahengine kaptırır. Söylevin uyumlu kuruluşuyla kendinden geçer. Büyük bir sanattır bu. Ama onda hiçbir gösteriş, hiçbir süs, hiçbir edebi tavcılık bulunmaz. Dil çok basit ve temizdir. Düzen klasiktir. İmgeler doğadan, *İncil*'den ya da antik Greko-Romen anılarından alınmıştır. Coşunca –Shakespeare'in deyişiyle– "sevecenliğin sütü" ortalığa saçılır. Zoraki hiçbir şey yoktur. İnsan bir arama gereği duymaz, her şey doğal olarak kendini gösterir. Düşünce, yavaşça olgunlaşan bir yemiş gibi, olgun bir biçimle belirir. Ancak aptallar retorikle konuşurlar. Jaurès ise retoriğe karşıdır. Üslûbu zengindir, çünkü kafasında yığınla düşünce vardır, hepsi de ona dinleyiciyi inandırıcı ve savlarını des-

1 Ere Nouvelle, 19 Temmuz 1922.

2 Levy Bruhl, Jean Jaurès, s. 33.

tekleyici nitelikte görünürler, bu yüzden hiçbirini atmak istemez. Dinleyiciyi inandırmak: Onun amacı, biricik amacı budur. Zevk için hiç konuşmaz. Ona göre söylev bir edimdir; bir açıklamanın ortasında fışkıran en zengin, en şairane imgeler dahi onda gereksiz birer süs değildir; sağlam bir yargılamanın dayanaklarıdır. Jaurès insanlığın yazgısı sorunundan olduğu kadar, bir teknik sorundan, örneğin maliye ya da emeklilik sorunundan da aynı açıklık ve aydınlıkla konuşabilir. En küçük sorunlar bile onun elinde yeni bir önem ve değer kazanır, çünkü güçlü zekâsı her şeyi yüceltir.

Bir ara parlamentoda gazetecilik yapıyordum. Meslekdaşlarımın arasıra şöyle dediğini duyardım: “Bugün Jaurès başarılı değil. Doğrusu iyi konuşuyor, ama bir söylev beş saat da dinlenmez ki.” Ben ise başka türlü düşünüyordum. Her şeyden önce, Jaurès iyi bir tartışmacıydı, bir yargıyı birkaç sözle çürütmekte ustaydı. Şaşırtıcı bir diyalektik çevikliği vardı, düşmanının silâhını hemen kendisine çevirmekte eşsizdi. Ayrıca, değersiz kişileri bir tek sözle susturmasını bilirdi. Gün olur, aşırı sağın en aşağılık Tartuffe’lerinden birine “üzgün ve tiksinç bir Yahudi” muamelesi yapmaktan çekinmezdi. Öyle sanıyorum ki, aynı liriklik ve çözümleme gücünü taşıyan yeni bir Jaurès politika sahnesinde görünseydi, o da, aynı büyülenişle saatlerce dinlenirdi.

Jaurès kalabalık üzerinde olağanüstü bir etki yaratır, sözünü dinletirdi. Sesi önce boğuk ve bir örnek çıkardı. Sonra, yavaş yavaş değişir, tatlı ve güçlü bir hal alırdı. Konuşması ağırdı; güneyliler gibi şarkı söylercesine vurgular yapar, heceleri tane tane ve açık açık söylerdi. Ağzından çıkan her söz, en ilgisiz dinleyiciyi bile etkilerdi. Konuştukça canlanırdı. Yumruğunu aşağıdan yakarıya doğru sallar, bütün varlığı söylediklerine katılırdı. Alnından terler boşanırdı. Sesi yıldırımlar saçarak gürler, ardından, batan güneşin ekinleri okşaması gibi hafifleyerek yayılırdı. Ve kalabalık, eninde sonunda, kendisini coşturan bu uyumlu hareketlere kapılıverirdi. Büyüleyici konuşmanın etkisi altında dalgalanırdı, kabarıp çekilen bir deniz gibi...

Acaba Jaurès bu söylevleri nasıl düzenliyordu? Yazıyor muydu? Yoksa hep ezbere mi söylüyordu? Halkın sormaktan hoşlandığı bu

sorular, böyle bir hitabet dahisi ve kültür adamı söz konusu olunca, biraz çocukça görünüyor. Çünkü Jaurès hem yazıyor, hem de ezbere konuşuyordu, her iki durum da gerçekti. Yemekten sonra, hazırlanmadığı halde, ince buluşlarla dolu, insanı hayran bırakan bir söylev verebilirdi. Halk toplantılarında söyleyebileceği şeyler için bir plan çizmek ya da bir kâğıda birkaç sözcük karalamakla yetindiği doğru olsa gerektir. Nitekim, Louis Brouckéere'den dinledim: 29 Temmuzda Bruxelle'de vereceği son söylevinden önce, yemekte bir kâğıda şu iki sözcüğü yazmış: "Atilla'nın atı." Bu sözcüklerle korkunç savaş canavarının düşsel resmi çizilmiş oluyordu. Savaşın ana motifi uçurumun kenarında duran Attila'dır, fakat atı bocalamakta, sendelemektedir.[1]

Gelgelelim, Jaurès parlamentoda söylediği büyük söylevleri titizlikle hazırlar. Lévy Bruhl, istisnaları bir yana bırakırsak, Jaurès'in bu söylevleri yazdığını düşünüyor.[2] Tersine, Pierre Renaudel ise, söylevleri özenle hazırladığını, fakat nadiren yazdığını söylüyor. Bu sırdaşının dediğine bakılırsa, Jaurès bazen kağıda bir taslak çizmekle kalırmış. Yalnızca *L'Art et le Socialisme* (Sanat ve Sosyalizm) ile belki de *Discours á la Jeunesse* (Gençliğe Söylevler) baştan başa yazılmışlardır.[3] Gelgelelim, bu iki açıklama bence görünüşte çelişme halindedir. Çünkü Jaurès büyük söylevlerini hep kafasında taşıyor, durmadan onları düşünüyordu. Masasının başında oturuyor, kâğıtları geniş yazısıyla karalıyor, kafasında sıkışmış düşünceleri salıveriyordu. Gerçi Lévy Bruhl'ün dediği gibi yazıyordu, ama düşüncesini durulaştırmak ve zihninde oluşan eserin kuruluşunu tamamlamak amacıyla yapıyordu bunu. Onun için, söylevleri başından sonuna kadar nadiren yazdığını söyleyen Renaudel'in de Bruhl gibi haklı olması gerekir. Jaurès düşüncelerini belirliyor, çabucak yerlerini geliştiriyordu. Elbette bu, Poincaré gibi bir hatibin uyguladığı yönteme uymamaktadır: Poincaré esaslı bürosuna kurulur, vereceği söylevi sık bir yazıyla kaleme alır ve hatta "baylar" ya da "aziz meslekdaşlar" gibi sözleri bile herhalde eksik etmezdi.

---

1 Bu söylev, Peuple de Bruxelle gazetesine göre, Oeuvres de Jean Jaurès'te bulunmaktadır. s. 393.

2 Aynı eser. s. 115.

3 Humanité, 14 Mayıs 1916.

Jaurès ise söylevlerini yazdığı kadar da söylerdi. Tasarladığı kanıtları dostlar üstünde denerdi. Marcel Sembat'nın bana anlattığına göre, büyük söylevlerinden birini vermezden önce, Jaurès, Meclis'ten kendisiyle birlikte çıkmalarını dilemiş. Gezinti sırasında içindekileri dökmüş, bir çeşit söylev çekmiş. "İşte" demiş, "onlara söyleyeceklerim."

Yalnız, şurasını belirtmemiz gerek: Jaurès'te edebi kurulmanın, çalım satmanın gölgesi yoktur. Onun için söylev bir edimdir. Ve bu edim bir kez gerçekleşti mi artık tasalanacak bir şey yok demektir. Bundan ötürü, Jaurès hiçbir zaman stenografiyi gözden geçirmemiştir.

YAZARLIĞI

Aynı biçimde onun yazıları da birer edimdir. Bir kez kaleminden çıktılar mı, artık onlarla ilgilenmez. Bu bakımdan, yazarı incelemekle hatibi incelemek arasında bir ayrım görülmez. Onda "edebiyat adamı"na özgü hiçbir şey bulunmaz. Kitap halinde pek az eser yayımlamıştı. Üç kitabı da –*Actions Socialist* (Sosyalist Eylem), *Etudes Socialistes* (Sosyalist İncelemeler), *Les Preuves* (Kanıtlar)– yazılarından yapılmış derlemelerdir. *Actions Socialiste*'in önsözünde, yazılarını bir kitap halinde toplamaya karar verirken, "bir savaşçıya pek az yaraşan bir çeşit edebi kaygı güttüğü" için kendini savunur. Aslında yazıları da söylevleri gibi çokluk aynı uslûpta yazılmıştır. Nitekim, *Histoire de la Revolution*'da (Devrimin Tarihi) söyleve kaçan parçalar epey yer tutar. Jaurès Kurmay'ın düzenbazları karşısında sözlerinin sertliğini yumuşatmayı hiç düşünmez, *Kanıtları*'ın sonunda, mertçe bir öfkeyle şöyle der: "Fransa'nın önünde diz çökün, onu kirleten namussuzlar!"

Daha delikanlıyken bile yazılarını silmeden, bir çırpıda yazarmış. Lévy Bruhl'ün anlattığına göre, Ecole Normale'de, yazı ödevi olduğu zaman Jaurès önce gerekenleri okur, iskemlesinde sallanmaya başlarmış. Düşüncelerini kafasında düzenlermiş. Sonra, masaya oturunca ara vermeden, çabuk çabuk yazar, sayfaları doldururmuş. Durmadan düşüncelere dalarmış. Öğrencilik ödevlerini hazırlarken kırlara çıkar, kâğıtların ucunu ve otların sapını çiğnermiş. Fakat iş yazmaya gelince, bunu, şaşılacak bir çabuklukla yerine getirirmiş.

Jaurès binlerce yazı yazdı, hem de çok değişik konularda. Kısa yazıları ve fıkralarıyla modern gazetecilik onun hoşlanacağı bir uğraş değildi. Gerçi korkulan bir kalem tartışmacısı idi, birkaç cümleyle düşmanını alt edebilirdi, ayrıca iyi bir dev gibi göz yumarak onunla dalga da geçebilirdi. Öyleyken o, içinde düşüncelerini bol bol yayabileceği, hitabetini özgürce kullanabileceği yazıları yeğ tutardı. Bu yüzden, Jaurès'in yazılarından bazıları bugün pek belâgatlı görünebilir. Onun "gazetecilik" anlayışı bizimkine uymaz. Humanité'yi çıkarırken çok sayıda öğretmeni yazı kurulunda topladığından dolayı pek böbürlenirdi. Oysa bu öğretmenler hiç de iyi bir günlük yazarı değildiler. Sayfa düzeninin doğurduğu uygulama zorlukları Jaurès'i kızdırıyordu. Gazetenin sekreteri çok uzun bir yazıyı biçimince yerleştirmenin olanaksızlığını gösterince, makalesinin önemli olduğuna inanan Jaurès tatlı tatlı gülümseyerek, nezaketle şöyle derdi: "Satırları biraz daha sıkıştırsak olmaz mı?"

Neyse ki son yıllarda iyice disipline girmişti. Humanité'nin genel sekreteri Maurice Bertre müdürüne babaca bir şefkat besliyor ve ona her gün bir yazı yazdırabildiğinden ötürü kuruluyordu.

Yanılmayalım: Bu yazılar, çoğun iş arkadaşlarının konuşmaları arasında kaleme alınmışlardı, ama hiç de çırpıştırılmış değillerdi. Jaurès dergideki ya da gazetedeki yazıyla kitap ya da söylev arasında bir ayrım görmüyordu. Hepsi de hazırlanmış, uzun uzadıya düşünülmüştü. Gazete yazısı çokluk o gün düşünülen şeyleri yansıtıyordu. Meclis'in koridorlarından geçerken, düşüncelerinin etkisini bir dost ya da bir gazeteci üstünde denerdi. *Sosyalist İncelemeler*'in girişinde şöyle der: "Gazete yazısını hiçbir zaman şıpın işi, yüzeyden yazılmış bir eser gibi görmedim; sosyalist gazeteleri okuyan emekçi sınıfına duyduğum saygı dolayısıyla, bu çeşit yazılara, bütün yazarlık bilincimi koydum."

Jaurès her zaman iyi bir zanaatçı olmuştur. "Yaptığını iyi yap!" Onun dayandığı temel ilke budur.

POLİTİKACILIĞI

Çeyrek yüzyılı aşkın bir süre Jaurès, Fransız politika yaşamında ilk sırayı doldurdu: 1885 yasama kurullarında Meclis'teki girişimle-

riyle dikkati çekti. 1893'te Parlamento'ya yeniden girdiği zaman, yazıları ve Toulouse'daki siyasal çalışmalarıyla halk arasında kendini tanıtmıştı. 1893-98 döneminde hatiplikteki ünü iyice yerleşti: Guesde'in ve dostlarının yanısıra, yankılar yaratan söylevleriyle, sosyalistlerin durumunu dış siyasetten eğitime kadar her alanda etkiledi. Korkan burjuvazi, anarşistlerin suikastlarını bahane ederek, "Kötüler Yasası"nı oya koydurduğu zaman, Jaurès oportünist kabinelere karşı savaş açtı. Sıraların önünden geçerek Cumhurbaşkanı Casimir Périet'ye sataşan Gerault Richard'ın savunmasını üstüne aldı. Casimir-Périet'nin saltanatını suçlayan korkunç bir söylev çekti. Cumhurbaşkanının çekilmesinde bu söylevin payı vardır.

Bilindiği üzere, Jaurès 1898'den 1902'ye kadar parlamento dışında kaldı. Öyleyken çalışması yavaşlamadı: Bu dönem Dreyfus olayının patlak verdiği, *Preuves*'ün (Kanıtlar'ın) yayımlandığı, sosyalist birliğin kurulduğu dönemdir. 1902'de yeniden seçilerek Meclis başkan yardımcısı oldu. Kültürce üstünlüğü ve siyasetçe ustalığı sol delegeler arasında ona büyük bir nüfuz sağladı. Gericilerin tehdit ettiği bakan Combes'u birkaç kez kurtaran o oldu.

Sosyalist Birlik kurulduktan sonra muhalefet liderliğini Jaurès yaptı. Bütün büyük çekişmelerde Parti'nin görüşünü ortaya koydu. Yaşamının son yıllarında özellikle dış politikayla uğraştı.

Bu uğraşını Jaurès'e lâyık olmayan bir susuşla geçiştirmek istemiyoruz. Çünkü dış sorunlarla ilgili düşüncelerini milliyetçiler ve "işbirlikçiler" değiştirip bozdular. Ana çizgileriyle biz Jaurès'in yanılmadığını ve sosyalistlerin onu desteklemekle hata işlemediklerini korkmadan söyleyebiliriz. "Bulutun borayı" kendinde taşıması gibi kapitalizmin de savaşı kendinde taşıdığını apaçık gösterdiği için, "yurt hainleri"nin ve sömürgecilik tüccarlarının maskesini indirdiği için, gizli diplomasinin çirkin oyunlarına karşı çıktığı için ve onun iki kuşağı birden kurban eden "kanlı darbeler"ine başkaldırdığı için Jaurès'e minnettarız. Jaurès bütün emperyalizmleri açığa çıkardı, bizdeki azgın milliyetçilerin, şovenistlerin savunmaya yeltendikleri çarlığın suçlarını ortaya koydu. Mali çevrelerin oyunlarını ve politikacıların gizli dolaplarını apaçık gördü, gösterdi. (...)

Büyük bir yurtsever olan Jaurès büyük bir barışseverdi de. (...) Dış politika sorunlarına ve askeri işlere çok ilgi gösteriyordu. Bütün kavgaları izliyor, işçi emekliliği, gelire göre vergi, nisbî temsil gibi konularda ateşli tartışmalara giriyordu. Muhafazakâr bakanlara (örneğin Clemenceau'ya, Briand'a) karşı kıyasıya savaşıyordu.

Parlamentodan ayrılmıyordu. Oturumun açılışından bir yasa tasarısının el çabukluğuyla güme götürüleceği saate kadar sırasında bekliyordu. Gün bitiminde, gündem saptanırken o hâlâ oradaydı. Hep orada, hep dikkatle dolu. Üstelik, koridorları dolaşır, nezaketle tartışır, karşısındakini inandırmaya uğraşırdı. İçtenliği ve tatlı diliyle düşmanlarını, karşıtlarını kendi yanına çekerdi. Rochette rezaleti için bir soruşturma komisyonu kurulduğunda Jaurès başkan seçilmişti: Namusuna kuşkusuz bütün meclis güven duyuyordu.

Paul Deschanel ölümü dolayısıyla yazdığı ağıtta şöyle der: "Jaurès'in düşüncelerini tartışan ve onun gücünü bilen kimseler, bu büyük ışık ocağına neler borçlu olduklarını anlarlardı."

Bu anlayışta akademik bir saygı da vardı. Az buçuk görkemli sözcükler altında insan, Jaurès'in ilham ettiği saygıyı duyardı. Deschanel'in sözlerini okurken, yurdumuzun siyasal yaşamında Jaurès'in ne denli bir yer kapladığını ölçebiliyoruz.

SOSYALİSTLİĞİ

Leon Blum'un açıkladığı üzere, Jaurès için sosyalizm, "uygarlığın başlangıcından bu yana insanlığın yarattığı bütün zenginliklerin, erdemlerin, güzelliklerin doruğu, toplamı, birleşme yeri, miras noktası"dır.[1] Onun için, tüm insanlığın seçkin bir topluluk haline gelmesini ancak sosyalizm sağlayacaktır.

Jaurès pek genç yaşta sosyalist oldu. Gerçi 1885-89 yasama döneminde merkez solda oturdu, ama bir coğrafya kazası idi bu, çünkü aslında cumhuriyetçi idi. Bu dönemden sonra şunu farketti: Cumhuriyet sosyalizme varmak zorundadır, neden derseniz, sosya-

1 L. Blum'un yukarda sözü geçen konferansı.

lizm mantikî olarak Fransız Devrimi ilkelerinden çıkmıştır da ondan. Böyle demekle, Jaurès'in yaşamı boyunca hiç gelişmediğini ileri sürmek istemiyoruz. Nitekim o da, 1904'te yayımlanan *Discours Parlemantaires*'in (Parlamento Söylevleri'nin) önsözünde, yirmi yıldır değişmediği iddiasını "çocukça bir isnat" olarak karşılar: "Yaşamın bana hiçbir şey öğretmediğini söyleyerek kendime kara çalamam!" diye yazar. 1885-89 arasında henüz sosyalist değildir, ama olmak üzeredir. Korumacılık ve tarım üstüne verdiği bir söylev Gustave Rouanet'nin dikkatini çeker; Revue Socialiste'te Jaurès için bir makale yazar ve henüz sosyalizmi bilmeyen bir sosyalist olarak onu selamlar. Bu selamdan cesaret alan genç milletvekili, Revue'ye giden Martyrs Sokağına dalar. Ürkek ve titrek bir tavırla; Benoit Malon'u görmek istediğini söyler. Fakat Malon dışarı çıkmıştır. Bozulan Jaurès merdivenlerden iner, onun utangaç ve beceriksiz haliyle eğlenen yazarlar, arkasından gülerler.

1899'da Parlamento'dan ayrıldığı zaman, candan bir sosyalist olmuştur. Ama henüz işçi hareketine ve toplumcu kümelere karışmamıştır. Ancak 1889-1893 yılları arasında, sosyalizmin işçi sınıfının eylemiyle kurulabileceğini anlayacaktır. Toulouse'da öğretmenlik ettiği halde, arada bir Paris'e gelir, sık sık Ecole Normale'in kitaplığına giderek *Duyulan Dünyanın Gerçekliği* adlı tezini hazırlar. Otuz yıldır nice gençleri sosyalizme getiren Lucien Herr'in etkisinde kalır. Bilindiği gibi, Jaurès ikinci tezinde Luther, Kant, Fichte ve Hegel'de sosyalizmin ilk izlerini inceler. Toulouse'da belediye başkan yardımcılığına seçilince, işçi çevreleriyle ilişkiler kurmaya başlar. Carmaux madencilerinin savunmasını üstlenir. Madenciler, yukarıda da açıklandığı gibi, onu 1893'te milletvekili seçerler. Ama o daha 1892 ortalarında yönünü belirlemiş görünür. Jules Guesde'in bir toplantısından çıkarken, Fransız İşçi Partisi'nin genç üyelerinden Bedouce onu birkaç arkadaşıyla birlikte İspanya Oteli'ne götürür. Guesde geceleyin orada kalmaktadır. İki büyük adam saatlerce konuşup tartışırlar. Jaurès gidince, Guesde dostlarına şöyle der: "Çok güzel bir gün geçirdik."

Böylece, Jaurès milletvekili iken Fransız İşçi Partisi'ne bağlanır. 1893-98 döneminde sosyalist grup içindeki "ilericiler"le uyuşur.

Devrimci sosyalist düşünceyi yalnızca Meclis'te savunmakla kalmaz, kolektivizm üstüne, özellikle sosyalist örgütlenme üstüne dikkate değer incelemeler de kaleme alır.

Sonraları Guesde ve Vaillant'dan ayrılır. Ama buna bakarak 1898'den 1905'e değin Jaurès'i basit bir ıslahatçı gibi görmek doğru olmaz. Hükümette görev alma konusunda çoğu sosyalistlerle birlikte yanıldığını sanıyorum; hem sadece Millerand'ın kişiliği bakımından değil, sosyalist denemenin değeri bakımından da yanıldı. Üstelik, bu dönemde kendini revizyonist olarak öne sürüyordu. Cumhuriyeti savunma politikasını emekçi sınıfın kavgasının bir uğrağı sayıyor, onu "devrimci evrim" sistemine bağlıyordu. Kautsky ile Bernstein arasındaki çatışmada –ana çizgileriyle– Kautsky'den yana olduğunu söylüyordu. Bir yandan Marx'ın tarihsel maddeciliğini idealizmle evlendirmeye kalkışıyor, bir yandan da değer ve birikim kuramlarının doğruluğunu belirtiyordu. Onun gözünde Marx bazen vitesi şaşırıyordu, ama direksiyonu asla bozmuyordu.

Jaurès'in 1904 Amsterdam Kurultayı'ndan sonra verdiği ödün üstüne parmak basanlar onu çok yanlış anlıyorlar bence. Birleşmiş partiyi canlandıran Jaurès oldu. Orada sosyalizmin çeşitli akımlarını uzlaştırmaya çalıştı. Gerçi hep bireşimi (sentezi) denedi. Ama bu bireşim hep onun damgasını taşıdı. Hiçbir zaman kendi "evrimci" düşüncesini egemen kılmaktan vaz geçmedi. Onun etkisiyle parti, uzlaşmacı olmayanların eleştirdiği yumuşak taktiklere ayak uydurdu. Gelgelelim, buna karşılık, Jaurès de kendisine karşıt eğilimde olanların etkisinde kaldı. Ne olursa olsun, işçi sınıfı pratikte Jaurès'i izliyordu. Gerçi ana düşünceleri, özellikle siyasal felsefesine temellik eden düşünceler otuz yılda pek değişmedi. Ama yaşamla ilişkilerinde en çok zenginleşen ve en az kabuk bağlayan da o oldu. Amiens kurultayında verdiği söylevi yeniden okuyun. Fransız politikasının geçirdiği evrimin, 1902'deki taktikten 1914'te ne kadar uzaklaştığını göreceksiniz.

Jaurès, ölümünden az önce, işçi sınıfının ve onun partisinin tam anlamıyla bir adamı olmuştu. Sosyalist Parti'den insana dokunan bir sevecenlikle söz ediyordu. "Soylu partim" deyimi yazılarından eksik

olmazdı. Bir savaşçıydı Jaurès, öbür savaşçılarla sık sık görüşmeyi seven, herkesin düşüncesine saygı gösteren bir savaşçı... Kurultaylarda iyi bir öğrenci gibi sırasında oturur, konuşulanları alçak gönüllülükle dinler, genç yetenekleri keşif ve ilân ederdi. Bir gösteride, çevresinde karısı ve çocukları bulunan bir arkadaşla karşılaşınca, ona yaklaşır, iltifatlar eder, "güzel bir sosyalist aile" gördüğü için sevinirdi.

Belki de onu kusursuz bir savaşçı gibi gösteren evrenselciliğidir daha çok. Jaurès, İşçi Enternasyonal'ine inanır. 1914'ten önce Enternasyonal'in genel sekreterliğini yapan Camille Tluysmans bana yeni gönderdiği bir mektupta şunu açıklıyor: Jaurès onun yanında ulusal şubeler arasındaki bağları savaş sırasında koruyup sürdürmek zorunluğu üzerinde ayak direr, "Hatta, şu sıra size buna aykırı bir öğüt vermek hatasına düşersem, beni bile dinlemeyin ve bağları koparmamaya bakın!" dermiş.

Yeri gelmişken, partide Jaurès'çilerle Guesde'ciler arasında geçen kavgalarla ilgili efsaneleri de yıkmak isteriz. Sosyalizmi dış yüzüyle tanıyan kimselere göre, Enternasyonal'in Fransız şubesi iki eğilim arasındaki sürekli çatışma dolayısıyla ikiye ayrılmıştır, Guesde'cilerle Jaurès'ciler birbirlerine karşı durmadan manevra çevirmektedirler... Fakat yüzeyden bir görüştür bu. Evet, kurultaylarda çarpışmalar oluyordu, çoğunluğu kazanmak için manevralar çevriliyordu, ama eğilim çekişmelerinin birliğe ciddi bir zararı dokunmuyordu. Kaldı ki, uzaktan Makyavel'ci görünen bazı manevraları açıklamak çok kolaydır. Örneğin, Guesde'cilere karşı çoğunluğu sağlamak için Jaurès'in aşırı solcularla –Blanqui'cilerle, devrimci sendikacılarla, Herve'cilerle– anlaşması şaşırtıcıdır. Çünkü, Jaurès bu "aşırılar"dan daha çok Guesde'e yakındır. Bununla birlikte, aşırı solculara yaklaşma yalnızca manevraların sonucu değildi. Nitekim, o sıra Guesde'ciler işçileri sendikalarla kooperatiflerde toplamaya özen gösteriyorlar, sendikayı sosyalizmin ilkokulu sayıyorlardı. Jaurès'de sendika ve kooperatif etkinliğine daha büyük önem veriyordu. Devrimci sendikacılığın yanlış hareketlerini kınıyor, onun zihniyetini anlamaya çalışıyordu. Vaillant gibi o da savaşın patlamasını önlemek için genel grevden yana çıkıyordu. Kaldı ki aşırı solda Jacoben'ciliğin izleri de yok değil-

di. Guesde'cilerden çok demokrat burjuvalarla daha kolayca anlaşabiliyordu. Sözün kısası, Jaurès'le aşırı solun birleşmesi öyle basit bir kongre düzeni değildi.

Bazıları Guesde'in Jaurès'i kıskandığını söylüyorlar. Çirkin bir düşüncedir bu. Çünkü Guesde kimseyi kıskanamazdı. Gerçek şuydu: 1895 yıllarında Guesde, Jaurès'e büyük umutlar bağlamıştı. Fakat Dreyfus olayından sonra büyük hatibin (Jaurès'in) kendisinden uzaklaştığını görerek üzülmüştü. Birleşik partide, tehlikeli saydığı yollarda savaşçıların onu izleyişine kaygıyla bakmıştı. Bu da kıskançlık ve tutkudan uzak bir davranıştı. Guesde ancak sosyalist plan üstünde Jaurès'le çatışıyordu, kendini beğenmişlik üstünde değil... Nitekim hiçbir zaman rakibine aşağılık duygular yakıştırmadı. Eski Loire milletvekili Ferdinand Faure'dan duyduğuma göre, birleşmezden önce Guesde, Jaurès'in içtenliğinden kuşkulanan bazı arkadaşları azarlamış.

Jaurès'e gelince, o da, Guesde'e derin bir saygı besliyor ve işçi sınıfının ona neler borçlu olduğunu biliyordu. *Discours Parlémantaires*'in (Parlamento Söylevleri'nin) önsözünde, hükümete katılma konusunu kıyasıya tartışırken, 1893'te Guesde ve dostlarının üstünde bıraktığı izlenimi şöyle anar: "Nicedir tanımadığım bu insanlar, karşılaştığımız zaman, birdenbire ve kuvvetle zihnimi çeldiler. O kadar ki, aramızdaki ayrılıklara ve kopukluklara karşın, hâlâ onlardan büsbütün kurtulmuş değilim."

Önceleri Guesde'ci ve Jaurès'çi partiler eğilim kavgasını iyice kızıştırıyor ve çok kıskanç birer tilmiz gibi davranıyorlardı. Fakat birleşmeden birkaç yıl sonra, çatışmalar gitgide zayıflamış ve gerçekten kardeşçesine bir arkadaşlık kurulmuştu. Guesde'ci bilinen dostum Barthélemy Mayéras'ın Jaurès'ten sevgiyle söz ettiğini duydum. Humanité gazetesi yazı kuruluna girince müdürü kendisini büyülemişti. Jaurès'e hayranlık duyduğu kadar sevgi de duyuyordu. Ayrıca Bracke de Jaurès'e candan hayrandı. Son yıllarda aralarında sıkı bağlar kurulmuştu: "Eski öğretmenim Jaurès, ölürken, bana bel bağlıyordu, artık iki dost olmuştuk."

Öyleyken, ufak tefek sürtüşmeler eksik olmuyordu. İki taraf da birbiriyle nazikçe eğleniyor, birbirini iğneliyordu. Jaurès gülümseyerek şöyle diyordu: “Guesde oldum olası hasta, ama hepimizi gömecek. Ne var ki o gün gelince, gömülüşümüzde bulunamayacak, çünkü gene hasta olacak.” Ve Jaurès yanılmıyordu. Guesde gömülüşünde bulunamadı. 31 Temmuz akşamı Amadée Dunois haberi Guesde'e ulaştırmakla görevlendirilmişti. Guesde küçük dairesinin kapısını açtı. Fakat Dunois'dan haberi öğrenir öğrenmez döşemeye yıkıldı. Günlerce yataktan kalkmadı.

Ne olursa olsun Jaurès 1914'te Parti'nin dışından sosyalizmin simgesi gibi görülüyordu. Sosyalist savaşçılar için Guesde ormanda yol açan keskin bir kılıçtı, Jaurès ise Parti'yi canlandıran ve iktidara doğru götüren bir önderdi. Genç zekâlar onun dehasının etkisinde idiler. Hatta daha sağlam bir Marx'çılığın sosyalizme yönelttiği delikanlılar bile böyle bir kılavuzun ardından gittikleri için kıvanç duyuyorlardı. Bu yüzden, üzünçlü 31 Temmuz akşamı, onlara sanki savaş patlamış da yirmi yıllık umutları yıkılmış gibi geldi.

Bu antolojiyi derlerken Jaurès'in eserlerini yeniden okudum. Bunca sayfanın güncelliğini yitirmeyişi dikkatimi çekti. Demek ki Jaurès yaşlanmamış. Ana temleri tazeliğini korumuş. Tasaları, uğraşları hâlâ yankılar yaratıyor içimizde. Bunun nedeni basit: Jaurès bir şair olduğu için genç kaldı. Ona göre “şiir hakikattir.”

2 Ağustos 1915'te ölümünün birinci yıldönümünde Romain Rolland Journal de Genéve'de şunları yazıyordu:

“Böyle bir dehanın ortaya çıkması için Kuzeyin, Güneyin, geçmişin ve günümüzün uygarlıklarının Batının göğü altında ve iyi Fransa toprağında yüzyıllarca yayılıp olgunlaşması gerekti! Öğeleri ve güçleri düzenleyen o esrarlı rastlantı, acaba bir daha böyle iyi bir deha yaratabilecek mi?”[1] Otuz yıl sonra Romain Rolland'ın sorusunu yeniden soruyoruz. Gerçi, tarihin dokusunu ekonomik olaylar meydana getirir, ama Marx hiçbir zaman insancıl etkenlerin de rolünü inkâr etmemiştir. Ünlerini sadece barbarlıklarına borçlu olan nice

1 Romain Rolland, Au-dessus de la Melée, s. 151.

sözde üstün insan gördük. Artık ummak istiyoruz: Bu zalim yıllar[1] boyunca, insanlığın yazgısıyla ilgilenen bir dehanın bir yerde oluştuğunu tasarlıyoruz. Yeni bir Jaurès'le birlikte iyi niyetli insanlar savaş ertesinin güç yolunda daha sevinçle yürüyeceklerdir.

Louis Lévy

Londra, 1945

1 Yazar İkinci Dünya Savaşı yıllarını kastediyor. (çev.)

TÜRKİYE'DE JAURÈS

Asım Bezirci

CUMHURİYET'TEN ÖNCE

Jaurès Türkiye'de öteden beri sevilen kişilerden biri olmuştur. O kadar ki, sosyalist olmayan kimi yazarlar dahi ondan övgüyle söz açmışlardır. Bu yüzden adı yazılara, şiirlere geçmiştir. Örneğin, ünlü şairimiz Yahya Kemal hem anılarında, hem de şiirlerinde ondan hayranlıkla söz etmiştir. *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hâtıralarım* adlı kitabında açıkladığına göre, Paris'teyken solcuların mitinglerine katılmış, özellikle Jaurès'in konuşmalarını ilgi ve coşkuyla dinlemiştir:

"1904 senesi, Paris'te kilise ve din düşmanlığının azdığı ve sosyalist cereyanın sert bir rüzgâr gibi estiği bir seneydi. Mitinglere ve nümayişlere karışıyordum. Sokaklarda International'i dinlerken kalbim geniş bir insanlık sevgisiyle doluyordu ve gözlerim yaşarıyordu. Jaurès, Pressence, Vaillant, Alman anarşist Sebastien Faure ve Malato'nun nutuklarını hararetle dinliyordum. (...) İhtilâlci hararetim 1905'e kadar sürdü ve sonra sönmeye yüz tuttu. Kendimi Paris'in eğlencelerine, hevâ vü heveslerine kaptırdım."[1]

Yahya Kemal, Jaurès'e duyduğu hayranlığı, daha sonra, "Eski Paris" başlıklı şiirinde de dile getirmiştir:

Eski Paris'te bir ömür geçti;
Jaurès'in gür sedası devrinde

1 Yahya Kemal, Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hâtıralarım, 1973, s. 102.

Tuncu canlandıran ilâhdı Rodin,
Verlaine absendi Baudelaire afyonuna
Karışan bir sihirli hazdı şiir.[1]

Jaurès'in Fransız Millet Meclisi'nde verdiği söylevler, orada olduğu gibi, Osmanlı basınında da yankılar uyandırmıştır. Gazeteler, az da olsa, zaman zaman onun adını anmışlar, konuşmalarından parçalar yayımlamışlardır.

Jaurès'e duyulan ilgi İkinci Meşrutiyet'ten sonra artmıştır. Osmanlı Sosyalist Fırkası'ndan Hüseyin Hilmi, Paris'e giderek onunla konuşmuştur. Hatta, aralarında yazışmalar olmuştur. Sözgelimi, Jaurès, Hüseyin Hilmi'ye 1910 yılında bir mektup göndermiştir. İştirak dergisinde 20 Mart 1326'da (2 Nisan 1910) çevirisi yayımlanan mektupta şöyle denilmektedir:

"Fransa Sosyalist Fırkası Reisi ve İnsaniyet (Löhümanite) gazetesinin Sermuharriri Paris Meclis-i Mebusân Âzasından Mösyö Jores'in mektubu:"

Paris, 26 Şubat

"Serbest İzmir ve İştirâk Gazeteleri Müdürü Hüseyin Hilmi Bey'e,

"Sizi an samim-ül kalb tebrik ederek devâm-ı muvaffakiyetinizi temenni eylerim. Her nevi muâvenet ve muzâharete hâzır ve âmâde olduğuma emin olunuz. İstediğiniz malûmâtın istâsı ve lâzım gelen kütüp ve risâilin irsâli için cevâbınıza muntâzırım. Arzûnuz veçhile Fırkamızın programını gönderdik. Bu posta ile alacaksınız.

"Metin, gayyûr ve sabit-kadem olunuz. Bu meslek dâima metânet, dâima ciddiyet kabûl ve tavsiye eder. Türkiyeli birâderlerimize selâmlarımın arzını recâ ederim."

Jaurès yalnızca Türkiyeli sosyalistlere değil, Osmanlılara da yakınlık göstermiştir. Ahmet Cevat (Emre) Balkan Savaşı sırasında Avrupa'ya gider. Berlin, Londra ve Paris'i dolaşır. Kendisi Balkan Mezâlimi Neşr-i Vesaik Cemiyeti Kâtibi'dir. Amacı, Balkan askerleri

---

1 Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz, 1961, s. 155-156.

ile komitacılarının Müslüman halka, kadın ve çocuklara yaptığı korkunç zulüm ve kırımları anlatıp Avrupalıların yardımını sağlamaktır. Fakat Avrupalılar olup bitenleri duymazlıktan gelirler. Ahmet Cevat *İki Neslin Tarihi* adlı kitabında bu durumu şaşırıp üzülerek anlatır:

"*Un appel turc* ismiyle, Balkan mezâliminin durdurulması için yazdığı, hitabeyi basacak matbaaya müsveddeler verildi; gece, baş mürettip, 'bon á tirer' imzası için yanıma gelerek son provayı okuttu, bir tek nokta, bir tek harf bile yanlış yoktu. Bu broşür bütün gazetelere ve bütün parlamento üyelerine, posta ile gönderildi; fakat gazetelerde buna dair tek bir satır yazılmadı, Mecliste tek bir ses yükselmedi."

Bunun üzerine Ahmet Cevat, Jaurès'e başvurur:

"Parlamentoya gittim, bir fiş doldurarak Jaurès'e gönderdim. Sosyalist Partisi'nin lideri ve Hümanite gazetesinin başyazarı çok bekletmeden yanıma geldi; benden herhangi bir önsöz dinlemeden, ciddî bir eda ile: 'Size ıztırap ile söylüyorum' dedi, 'vatanınıza karşı kombinezonlar vardır. Buralarda dolaşmakla vakit geçiren arkadaşlarınızla, Cavit ve Cahit beylerle konuşunuz; (Canailles: Köpekten alçak) gazetecilerden birkaç tane satın almaya bakın, bir propaganda yaratmaya çalışın, Humanité sırası gelince sizi destekleyecektir."[1]

Jaurès sözünde durur. Bu yüzden de Osmanlı devlet ve siyaset adamlarından büyük saygı ve sevgi görür. 31 Temmuz 1914 tarihinde bir cinayete kurban gitmesi üzerine, Osmanlı Meclis-i Mebusânı 2 Ağustos 1914 günlü birleşiminde ailesine oybirliğiyle başsağlığı dileme kararı alır:

"Ali Galip Bey (Karesi): —Âlem-i insâniyete pek hidemât-ı mukaddesesi ve Osmanlılığa fevkalâde hürmet ve muhabbeti olan Mösyö Jores'in ailesine Meclis'ce beyân-ı taziyet olunmasını teklif ederim. (İştirâk ederiz sedâları.)

Reis (Halil Bey): — Meclis-i Âli iştirak ediyor. Bendeniz Meclis-i Âli nâmına vazifemi ifâ ederim."[2]

---

1 Ahmet Cevat Emre, İki Neslin Tarihi, 1960, s. 169-170.

2 Zabıt Ceridesi, Devre II, Sene I, İçtima 47, s. 319 (Aktaran: Cem Eroğul, Sosyalist

Mustafa Suphi 1919 Martında Moskova'da toplanan Komintern Birinci Kongresi'nde yaptığı konuşmasında Jaurès'in adını sevgi ve saygıyla anar:

"Daha 1908'de Türk gençliğinin bir kısmı, halkın kurtuluşunun ancak toplumsal devrimle gerçekleşebileceğini anlamıştır. Fakat o dönemde sosyalist gayretler bastırıldı. Unutulmaz Jaurès'in gür sesi, mazlum halkın savunusunda çölde bir çığlık olarak kaldı. Ve yalnız Jaurès'in dostları onun başlattığı işten geri dönmediler. Bugün burada, Rusya'da, devrimci Türk ocağını örgütlediler."[1]

60 yıl sonra Ataol Behramoğlu bu sözleri Mustafa Suphi Destanı'nda şöyle şiirleştirir:

...
Nitekim
yıllar sonra
1. Kurultay söylevinde
Komintern'in

Mustafa Suphi
şöyle diyecekti:

"Jaurès'in dostları
kavgadan
hiçbir zaman el çekmediler.
Onlar dün
nasıl dövüştülerse
bugün de burada
Rusya'da
Türk devrim ocağını
yaratmak için dövüşmekteler..."[2]

Birinci Dünya Savaşı ertesinde Jaurès'in adı basınımızda daha sık geçmeye başlar. Örneğin, 1919 Mayısında Kurtuluş dergisinin birin-

Düşünce Tarihi, 1976, c. I. s. 406.

1 Bak: Mete Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar, 1978, s. 200.

2 Ataol Behramoğlu, Mustafa Suphi Destanı, 1979, s. 40.

ci sayısında Sâdık Ahî, Anatole France'tan çevirdiği "Jores" başlıklı yazı ile Namık İsmail'in yaptığı Jaurès resmi yer alır. Yazıda Jaurès'ten sevgi ve övgüyle söz edilir:

"Bunu acıklı bir gururla söylüyorum, ben onun dostu idim, onu yakından görmüştüm. Hususî münâsebetlerinde o kadar samimî, o kadar sâde olan bu büyük adam yumuşaklığın ve iyiliğin kendisi idi. Bu insanlığın üstünde duran şahsiyete ait hassalardan hiçbiri sevgi kadar geniş ve hudutsuz açılmamıştır."

28 Nisan 1919'da çıkan İdrak gazetesinin üçüncü sayısında da "Büyük Bir Fransız Sosyalisti" başlıklı şu havadis yayımlanır:

"Fransa'da sosyalizm cereyânını en amelî bir şekil ve vaziyete ifrâğ ederek mezkûr Fırka'nın riyâsetini ihrâz eden meşhûr (Jan Jores) Harb-ı Umûmî'nin iptidalarında (Vilen) nâmında biri tarafından katledilmişti. Ahiren, dört senelik bir sükûttan sonra Paris'te cereyân eden muhâkeme neticesinde Vilen'in beraetine karar verilmiştir. Fakat son aldığımız Avrupa gazeteleri bu münâsebetle yalnız insanlık muhabbetiyle ve adâlet ve hak aşkıyla perver-şiyâb olmuş bulunan (Jan Jores)'in hâtırasını tebcîlen Paris'te pek büyük nümâyişler yapıldığını ve bu nümâyişlere sosyalist bayraklarını taşıyan üç yüz bin kişinin pek hararetli bir surette iştirak eylediklerini yazıyorlar. Biz de, Fransızların olduğu kadar bütün cihânın hürmet ve tekrim ile yâd eyleyeceği bu muhterem (Sosyalistler Babasının) bir resmini dercediyoruz. Resmin bir köşesinde zavallı Jores'in ne suretle katledildiği de vâzıhan gösterilmektedir."

İdrâk gazetesi 1 Mayıs 1919 tarihli dördüncü sayısını da Jaurès'in anısına ayırır. Tarihsel bir önemi olan ve Jaurès'i tanımamıza yardım eden bu yazıyı da aşağıya alıyorum:

"Fransız sosyalizminin mübdi ve nâzımı olan (Jan Jores) yalnız kendi memleketine, kendi Fırka'sına değil, belki bütün âlem-i insâniyete fahr ü şeref bahşeden dehâlardan birisi idi. Kavânin-i mevzua-i içtimâiyenin; ahvâl ve icâbaât-ı siyâsiye ve iktisâdiyenin tevlid ettiği gayr-i kabil-i tabammül şerâit içinde en müellim sefâlet ve mahrûmiyetlerin kahhar savletleriyle çırpınan zavallı insanlar,

nazarlarını ve ümitlerini Jores'in pâk ve necip nâsiyesi üzerinde temerküz ettiriyorlar; onun vakur ve pür-azim şahsiyetinde bütün ceriahaları için bir medet ve şifâ menbaı buluyorlardı. Jores; mesleğinde gösterdiği sebât ve metânet, efkâr-ı ahlâkiye ve insâniyesindeki salâbet, vukuf-ı ilmi ve tecribisi ile muhâlifleri arasında bile temin-i hürmete muvaffak olmuş bahtiyârlardandı. Fransa, harbin bütün gavâline rağmen, tamam beş sene bu necip evlâdının ziyanına ağladı. Onu, onun gördüğü hizmetleri unutmak şöyle dursun, her vesilede tekrâr ile tebcil ve takdis eyledi. (Jores)'in metin ve ulvî sadâsı bütün haksızlıklara, bütün içtimai müsavatsızlıklara karşı aynı heyecân-ı necibâne ile isyân ediyor ve nutuklarında beşeriyyet-i muztâribe ve sefilenin yekûn-ı âlâmını derin bir vecd ve merhâmet ile ağlıyordu. Cemiyet-i insâniyyenin refâh-ı müstakbelini salâh-ı içtimaî iştirâkîde gören her fert için Jores'in lâyemut hâtırasını hürmet ve ta'zim ile tekrar etmemek ihtimâli yoktur. Yeryüzünde içtimaî müsavâtsızlığın tevlid ettiği sefâletler; açlık ve yoksulluk içinde kıvranarak solan ve ölen beşer kitleleri; en zâlim tegallüb ve tehükkümlerin savleti altında ezilen ve kırılan biçâreler var oldukça, şüphe yok ki Jores'in her feryâd-ı hakkı yeni bir hadîs-i teselli olarak takdir edilecek ve insâniyet Jores'le berâber kendi feyyâz muhitinde bu kadar müstesna bir dehâ ibdâ eden Fransa'ya karşı da sarsılmaz bir minnet ve şükran hissi perverde eyleyecektir."

"Dünkü nüshamızda söylemiş olduğumuz veçhile Jores'in katil-i hâbis ve menhûsu olan Vilen'in muhakemâtı cereyân ederken bilmünâsebe bazı şehâdetlere müracaat edilmişti: Fransa'nın ilmen ve fennen en yüksek ve en mümtaz tabakalarına mensûp olan bu şâhitlerden bazılarının ifâdelerini bervech-i âtî telhîsen tercüme ederek gazetemize dercediyoruz."[1]

Gazete, bundan sonra, şu kişilerin Jaurès'e ilişkin övücü konuşmalarının özetini verir: "Sart âyanı Mösyö Döturnel Konstan, 14'üncü Daire Mebusu Mösye Brak, Sorbon ve Ülûm-ı Siyâsiye mektebi Muallimlerinden Mösye Levi Brül, Sorbon Darülfünûnu Fransa İhtilâli Müderrisi Mösyö Olar."

1 Aktaran: A. Cerrahoğlu, Türkiye'de Sosyalizm, 1966, c. I, s. 60-63.

Bu ilginç konuşmalardan ancak birini, Levi Brül'ünkini aktarabileceğiz.

"Tabiat bilhassa Fransa'da pek müstesna kabiliyetler, pek muktedir insanlar, dâhiler yetiştirmiştir. Fakat maalesef bunların içinde Jores'e benzeyenleri azdır. Jores kadar salâbet-i fikir ve terbiyeye mâlik insanlara hemen hiç müsâdif olmadım. Jores her şeyi okumuş ve hafızasına nakşetmişti. A'sâr'ı kadîme ve hâzıranın ilmî, edebî, iktisadî ve siyasî hiçbir hâdisesi yoktu ki o kuvvetli dimağa hakkedilmiş olmasın. Aynı zamanda fevkalâde bir kudret-i sa'y sâhibi idi.

Bu şâyân-i hayret insan her zaman duçâr-ı zulüm ve teaddî olmuş efrâd ve cemiyyâta zahîr idi. Fen ve insaniyetin nihayetül'emir ihrâz-ı galebe edeceğinden kat'iyyen emin bulunuyordu. Tefekkürâtı ve gayeleri dâima ve pek ziyâde ulvî idi. Hiçbir fikr-i süfliyyetin çirgaplarına temas etmezdi. Tahmin ve tasavvurun fevkinde gayr-endîş idi. Menafa-i zâtiyesini hiç düşünmezdi. Bütün arkadaşları gibi o da pek parlak bir hükûmet kürsüsünü işgal edebilirken bir fikr'i ulvînin müdâfii kalmayı bu irtikaların hepsinden daha şerefli gördü.[1]

İdrak'teki bu sevgi ve saygı dolu yazıları, başka gazete yahut dergi ve kitaplardaki yazılar izler. Böylece, Jaurès'e gösterilen ilgi yavaş yavaş ve yıldan yıla artar.

CUMHURİYET'TEN SONRA

1923'te Cumhuriyet'i ilânından sonra da basınımızda Jaurès'ten söz eden yazılar eksik olmaz.

Esat Adil, *Sosyalist Şefler ve Sosyalizm* (1932) adlı eserinde Jaurès'in yaşam ve düşünceleri üstünde durur.

Sadri Ertem, 8 Ağustos 1935 günlü Kurun gazetesinde "Ölümünden 22 Yıl Sonra" başlıklı fıkrasında Jaurès'in savaşa karşı barış için yürüttüğü özverili ve etkili çabaları dile getirir. Yeni bir dünya savaşının korkulu belirtilerinin ortaya çıktığı bir dönemde ondan özlem ve saygıyla söz eder:

1 Aktaran: A. Cerrahoğlu, Türkiye'de Sosyalizm, 1966, C. I, s. 60-63.

“Fransa’da bu sesi en güzel duyuran, düşmanlık yerine kardeşlik isteyen fakir bir ailenin çocuğu, 25 yaşından beri mebus, felsefe profesörü, Ümanite’nin muharriri Jan Jores’ti.

Jores, Fransa’yı harbe sürüklenmekten men’etmek için, sulh isteyenlerin toplantısına gitti, sonra makalesini yazdı, Ümanite’den çıktı, dostlarıyla birlikte Mon Matr’da bir gazinoya girdi. O zaman pencereden uzanan bir el, onun beynini bir salep fincanı boşaltır gibi yere döktü. (...) O zaman Jores öldü ve ertesi gün harp patlak verdi.”

Daha sonra, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu’nun Jaurès’i genişlemesine ele alan incelemeleri yayımlanır. Bunlardan *Fransız İhtilâli ve Tanzimat*’ın (1943) başında “Fransız sosyalizmi tarihinde müstesna bir mevkie malik olan, bu itibar ile gerek 1850’den sonraki Fransa’nın içtimaî ve siyasî vakaları tarihinde, gerek aynı devir Fransa’sının tarih felsefeleri vâdisinde ismi ve fikirleri hürmetle yâd edilen” Jaurès’in “hayatı, şahsiyeti, metodolojisi ve ana meseleler hakkındaki görüşleri” anlatılır (s. I-XIII). Sonra, “Fransız İhtilâli ve Sosyalizm”e ilişkin düşünceleri özetlenir (S. 1-58). Fındıkoğlu bu incelemesini, bazı değişikliklerle, *Sosyalizm* adlı eserine aktarır.[1]

Fehmi Baldaş, Alain’den çevirdiği *Söyleşiler*’de “Jaurès’in Payı” başlıklı yazıya da yer verir. Alain, 1921’de yazdığı bu denemesinde Jaurès’i özetle şöyle anlatır:

“Yeteri kadar şiir, yeteri kadar mutluluk vardı onda. Doğrudan doğruya toprağın oğluydu; görünüşü, köylüydü; saftı, kurnazlıktan eser yoktu kendisinde. Derin bir bilgelik sayesinde böyle kalmıştı. Görüşünü artırmak için önündeki engelleri itelerdi; fazla sıkıştıranların da tepelerinden bakardı. Uzaklardan dönüp gelirdi onlara; umut verirdi çevresine; sonra, insanları yine uzaklaştırır, bir kitle halinde kapsardı hepsini.(...)

İsteseydi bakan, hatta başbakan olurdu demek çok hafif kalır. İşin eşiğinde değildi; tutkular düzenine de girmemişti. Kurulması mümkün tuzaklarla işlenmesi mümkün yanlışları derin kültürü sayesinde görmüş, iktidarla arasıdaki köprüleri yıkmıştı, demek de hiçbir şey

1 Fındıkoğlu Z. Fahri, Sosyalizm, 1961, C.’, s. 123-160.

ifade etmez."[1] A. Cerrahoğlu *Ünlü Düşünürler Ansiklopedisi*'nde Jaurès'in kısaca yaşamını, eylem ve düşüncesini belirtir, yazısının sonuna, Hüseyin Hilmi'ye gönderilen mektubu ekler.[2] Ayrıca, *Türkiye'de Sosyalizm* adlı tarihçesinde "Türkiye Sosyalist Fırkası ve Marx, Lassale, Jaurès" bölümünde hem Jaurès'e değinir, hem de İdrâk gazetesinin yukarda aktarılan yazılarına yer verir.[3]

Atillâ İlhan da, yıllar sonra, bir yazısında "baba" Jaurès'e olan sevgisini anlatır ve eserlerinin dilimize hâlâ çevrilmeyişinden –haklı olarak– yakınır:

"Ayıptır sorması, neden hiç kimse Jaurès'ten söz etmiyor? İrili ufaklı bütün sosyalistler her gün boy boy önümüzden geçiyor da, neden o yanardağ sakalı, havada sıkılı yumrukları, yığınları yerinden oynatan söylevleriyle yadsınamaz yerini almıyor?

"O Jaurès ki, bir yakını, Leon Blum, şöyle tanımlar: Ermiş bir kişiydi sanki. Ermiş deyişim, hiçbir davranışında kişisel çıkar düşüncesi olmayışından, kesinlikle olmayışından hem de! Yürek temizliğinin ruh saflığının sırasında çocuklarınkini andırdığı olurdu.

İktidara aç değildi, alçak gönüllüydü, böbürlenmeyi sevmez, kendisi için hiçbir şey istemezdi. Hasımlarına, dostlarına karşı olduğundan daha dürüst davranmasını her zaman bilmiştir."[4]

Bu arada Jaurès'ten birtakım çeviriler de yapılır. Örneğin, Kâzım Nami Duru Jaurès'in bazı yazılarını çevirerek *Sosyolojinin Unsurları* adlı derlemesine koyar.[5] Asım Bezirci dergi ve gazetelerde birkaç çeviri yayımlar.[6] Sabahattin Eyüboğlu ile Vedat Günyol, Jaurès üstüne

1 Alain, Söyleşiler, ç. Fehmi Baldaş, 1962, C.II, s. 173-174.

2 A. Cerrahoğlu, Ünlü Düşünürler Ansiklopedisi, 3. kitap, 1963, s. 23-36.

3 A. Cerrahoğlu, Türkiye'de Sosyalizm, II, 1966, s. 54-63.

4 Yön Dergisi, 16.12.1966 / Faşizmin Ayak Sesleri, 1975, s. 64-65.

5 Kâzım Nami Duru, Sosyolojinin Unsurları, 1936, s. 65-68, 385-389, 482-484, 554-556.

6 "Devlet Kapitalizmi Sosyalizm Değildir," Gerçek gazetesi, 20/9/1950.
"Vatan Sosyalizm Temel Taşıdır," Gerçek gazetesi, 5/10/1950.
"Yurt ve Sosyalizm," Ataç dergisi, Ekim 1962.
"Sanat ve Sosyalizm," Yeni Dergi, Haziran 1966.
"Ne Baskı, ne de Anarşi," Yeni Ufuklar dergisi, Eylül 1966.

bilgi veren kısa bir açıklamadan sonra, bazı parçaları ortaklaşa çevirirler.[1] Cem Eroğu, Jaurès'in kısaca yaşamını anlattıktan sonra, "Bernstein ve Sosyalist Yöntemin Evrimi" başlıklı uzunca bir konuşmasını dilimize çevirir.[2]

Mustafa Suphi Destanı adlı eserinde Ataol Behramoğlu birkaç yerde Jaurès'ten de söz açar. Mustafa Suphi'nin Paris'te öğrenim görürken Jaurès'i nasıl ilgiyle izlediğini ve ondan nasıl etkilendiğini şöyle anlatır:

...
Sonra Jaurès'i
dinledi birgün
bir başka büyük kalabalıkta:
"Yiğitlik
gerçeği aramak
ve onu haykırmaktır...
Katlanmaz yiğit olan
yalanın geçici yasasına..."
Ve yiğit Jean Jaurès
yalan ve ölüm kusan bir sistemin
bükülmez düşmanı...
Mitolojiden bir kahramana
yakıştırılabilecek hayatı
tröstlerin
kurşunlarıyla
durdurulmadan önce
alınyazısı kendisine çok benzeyecek olan
bir Türk delikanlısına da
bir şeyler öğretti...[3]

Arslan Başer Kafaoğlu "Enternasyonal'in Başarısızlığı" yazısında Birinci Dünya Savaşı'nı önleme yolunda Jaurès'in barışçı eylemini değerlendirir:

"Jaurès, sosyalistler her iktidara geldiğinde onurla ve biraz da buruklukla anılır onu izleyenlerce. Yukarda alıntı yaptığımız kitap

1 Yeni Ufuklar dergisi, Mayıs 1964.

2 Bak: Cem Eroğlu, Sosyalist Düşünce Tarihi, 1976, C.', s. 405-424.

3 Ataol Behramoğlu, Mustafa Suphi Destanı, 1979, s. 38-39.

tam 21 yıl önce tarafımdan çevrildi ve her 'barış' sözcüğü geçtiğinde ben Jaurès'i anar, anımsarım. Sosyalistler uzun yıllar sonra 1982'de iktidara geldiklerinde Jaurès'i gene andılar. Mezarına çiçekler koyan Cumhurbaşkanı François Mitterand 1982'de kendisiyle birlikte orada bulunan binlerce sosyalist ve komünistle birlikte bu hem barış ve hem de sosyalizmin büyük ölüsü önünde saygıyla eğildi. İnsanlık sosyalizm için, barış için çok kurban verdi, insan gömdü. Jaurès sosyalizm ile barış için ölmenin ortak simgesidir."[1] Jaurès'ten yıllar boyu böyle övgü, sevgi ve saygıyla söz edilmesine karşın, eserlerinin dilimize çevrilmesine çok geç başlanır. Ancak 1966 yılında *Sosyalist Anlayış* yayımlanır.[2] Bu Jaurès'in Türkiye'de basılan ilk kitabıdır. Jean Rabaut'nun *L'Esprit du Socialisme*[3] adlı derlemesinden çevrilmiştir. Jaurès'in idealizm, materyalizm, sosyalizm, eğitim, laiklik ve sendikacılıkla ilgili düşüncelerini kapsamaktadır.

Benim çevirip düzenlediğim *Demokrasi, Barış, Sosyalizm* ise ilkin seçmeler adıyla 1967'de yayımlanmıştır.[4] Jaurès'in yaşamı, kişiliği, eylemi, yazarlığı, hatipliği, politikacılığı ile ulus ve sosyalizme ilişkin seçme görüşlerini içermektedir. İkinci basımında gözden geçirilmiş ve yeni çevirilerle genişletilmiştir.

1 Aslan Başer Kafaoğlu, "Enternasyonal'in Başarısızlığı", Düşün dergisi, Şubat 1986.

2 Jean Jaurès, Sosyalist Anlayış, çevirenler: Arslan Başer Kafaoğlu-Yücel Tuncer, 1966, Toplum Yayınları.

3 Jean Jaurès, L'Esprit du Socialisme, 1964, Editions Gonthier.

4 Jean Jaurès, Seçmeler, çev. Asım Bezirci, 1967, Ararat Yayınevi.

Jaurès İçin Kaynakça

Asım Bezirci

ESERLERİ

KİTAPLAR

— De la Réalité du Monde Sensible (Duyulan Dünyanın Gerçekliği), Paris, 1891, Alcan.

— De Primis Socialismi Germanici Lineamentis Apud Lutherum, Kant, Fichte et Hegel (Luther, Kant, Fichte ve Hegel'de Alman Sosyalizminin Kökenleri) 1891, Chauvin / Les Origines du Socialisme Allemand (Alman Sosyalizminin Kökenleri) adıyla 1892, Revue Socialiste, Paris, 1960, Maspero.

— Les Preuves (Kanıtlar), "Dreyfus Olayı", Paris, 1889, La Petite République.

— Action Socialiste (Sosyalist Eylem), Paris, 1899, G. Bellais.

— Etudes Socialistes (Sosyalist İncelemeler), Paris, 1902, Ollendorf.

— Histoire Socialiste (Sosyalist Tarih, 1789-1900), Jaurès'in yönetiminde, Paris, 1901-1908, Rouff/Histoire Socialiste de la Révolution Française (Fransız Devriminin Sosyalist Tarihi, 8 cilt), Albert Mathiez'in yönetiminde yeni bir derleme, Paris, 1922-1924, L'Humanité.

— L'Organisation Socialiste de la France, L'Armée Nouvelle (Fransa'nın Sosyalist Örgütlenmesi, Yeni Ordu), Paris, 1911, Jules Rouff.

— La Question Religieuse et le Socialisme (Din Sorunu ve Sosyalizm), Paris, 1960, Editions de Minuit.

BROŞÜRLER

— Patriotisme et Internationalisme (Yurtseverlik ve Uluslararasıcılık), Paris, 1895.

— Socialisme et Paysans (Sosyalizm ve Köylüler), Paris, 1897.

— L'Unité Socialiste (Sosyalist Birlik), Paris, 1899.

— Les Deux Methodes (İki Yöntem, Jules Guesde'le), Lille, 1900.

— Travail D'Emile Zola (Emile Zola'nın Çalışması), Paris, 1903.

— Prolétariat et Guerre (İşçi Sınıfı ve Savaş), Paris, 1905.

— L'Action Syndicale et le Parti Socialiste (Sendika Eylemi ve Sosyalist Parti), Paris, 1912.

— Contre les Trois Ans (Üç Yıla Karşı), Paris, 1913.

— Bonaparte, Paris, 1921.

DERLEMELER

— Oeuvres de Jean Jaurès (Jean Jaurès'in Eserleri), derleyen Max Bonnafous, 9 cilt, Paris, 1931-1939, Rieder.

— Pour la Paix (Barış İçin), 5 cilt, Paris, 1931-1939.

— Etudes Socialistes (Sosyalist İncelemeler), 2 cilt, 1932-1933.

SEÇMELER

— Paul Desanges ve Luc Meriga: Pages Choisies de Jean Jaurès (Jean Jaurès'ten Seçme Sayfalar), Paris, 1922, Rieder.

— F. Crastre: Les Plus Beaux Discours de Jaurès (Jaurès'in En Güzel Söylevleri), Paris, 1931, Centaure.

— Louis Lévy: Anthologie de Jean Jaurès (Jean Jaurès Seçkisi), Paris, 1946, Calmann Lévy / Londra, 1947, Penguin.

— Georges Bourgin: Jaurès, Monaco, 1952 / Paris, 1962.

— Madeleine Reberioux: Jean Jaurès, Textes Choisis, I, Contre la Guerre et

la Politigue Coloniale (Jean Jaurès, Seçme Metinler, I, Savaşa ve Sömürgeci Siyasete Karşı), Paris, 1959, Editions Sociales.

— Jean Rabaut: L'Esprit du Socialisme (Sosyalizmin Ruhu), Geneve, 1964, Gonthier / Türkçesi: Sosyalist Anlayış, çeviren Arslan Başer Kafaoğlu-Yücel Tuncer, Ankara, 1966, Toplum Yayınları.

JAURES'LE İLGİLİ YAYINLAR

KİTAPLAR

— Charles Rapport: Jean Jaurès, Paris, 1915, L'Emancipatrice.

— Louis Soule: La Vie de Jaurès (Jaurès'in Yaşamı), Paris, 1921, Floreal.

— Maurice Boitel: Les Idées Libérales dans le Socialisme de Jaurès, (Jaurès'in Sosyalizminde Özgürlükçü Düşünceler), Paris, 1921, L'Emancipatrice.

— Léon Trotsky: Jean Jaurès, Paris, 1923, L'Humanite.

— Lucien Levy Bruhl: Quelques Pages sur Jean Jaurès (Jean Jaurès Üstüne Birkaç Sayfa), Paris, 1924, Rieder.

— Paul Desanges et Luc Meriga: La Vie de Jaurès (Jaurès'in Yaşamı), Paris, 1924, Cres.

— Emile Vandervelde: Jaurès, Paris, 1929, Alcan

— Leon Blum: Jean Jaurès, Paris, 1933/ Paris, 1944, Liberté.

— Maurice Lair: Jaurès et l'Alemagne, Perrin, Jaurès ve Almanya 1934.

— Félicien Challaye: Jaurès, Paris, 1936, Mellottee.

— Vincent Auriol: Souvenirs sur Jean Jaurès (Jean Jaurès'e İlişkin Anılar), Paris, 1945, Liberté.

— Alexandre Zevaès: Jean Jaurès, Paris, 1951.

— Ho Ting Shao: La Pensée de Jaurès, Sa Théorie de la Révolution (Jaurès'in Düşüncesi, Devrim Kuramı), Paris, 1952.

— Maurice Dommanget: Jaurès Educateur (Eğitimci Jaurès), Paris, 1954, Sudel.

— Marcelle Auclaire: Vie de Jean Jaurès (Jean Jaurès'in Yaşamı), Paris, 1954, Seuil.

— Mihail Raléa: Jean Jaurès et L'Idee de Paix (Jean Jaurès ve Barış Düşüncesi), Paris, 1959, Colombes.

— Georges Tétard: Essais sur Jean Jaurès (Jean Jaurès Üstüne Denemeler).

— Harvey Goldberg: The Life of Jean Jaurès (Jean Jaurès'in Yaşamı), Madison, 1962.

DERGİLER

— Actualité de I'Histoire, Aralık 1956, özel sayı.

— Europe, Ekim Kasım 1958, özel sayı.

— Le Mouvement Social, Nisan, Mayıs 1962, özel sayı.

TÜRKÇEDE JAURÈS

KİTAPLAR

— Esat Adil: Sosyalist Şefler ve Sosyalizm, 1932.

— Kâzım Nami Duru: Sosyolojinin Unsurları, 1936, s. 5-68, 385-389, 482-484, 554-556.

— Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu: Fransız İhtilâli ve Tanzimat, 1943, s. 1-58.

— Ahmet Cevat Emre: İki Neslin Tarihi, 1960, s. 169-170.

— Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu: Sosyalizm, 1961, C.I, s. 123-160.

— Alain: Söyleşiler, Çeviren Fehmi Baldaş, 1962, C. II, s. 173-174.

— A. Cerrahoğlu: Ünlü Düşünürler Ansiklopedisi, 1963, s. 23-36.

— Paul Louis: Fransız Sosyalizmi Tarihi, çeviren; Şerif Hulûsi, 1966, s. 209-

215, 234-236, 246-251, 257-271.

— A. Cerrahoğlu: Türkiye'de Sosyalizm, 1966, C.I, s. 60-63, C. II, s. 54-63 / 1975, s. 112-124.

— Yahya Kemal Beyatlı: Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebî Hatıralarım, 1973, s. 104.

— Atillâ İlhan: Faşizmin Ayak Sesleri, 1975, s. 64-65.

— Cem Eroğul: Sosyalist Düşünce Tarihi, 1976, C.I, s. 405-424.

GAZETELER

(...) "Büyük Bir Fransız Sosyalisti", İdrak, 28 Nisan 1919.

Sadri Ertem, "Jores'in Ölümünden 22 Yıl Sonra", Kurun, 8 Ağustos 1935.

Bezircioğlu, "Vatan Sosyalizmin Temel Taşıdır", Gerçek, 5 Ekim 1950.

Yıldız Osmanoğlu, "Yararlı Yayınlar: Seçmeler", Sendika, 1 Ocak 1968.

Ahmet Taner Kışlalı, "Batıda Demokratik Sol", Cumhuriyet, 5 Temmuz 1974.

Sebetay Varol, "Duvardaki Kurşun İzi", Cumhuriyet, 24 Nisan 1988.

DERGİLER

(...), İştirak, 20 Mart 1326 (1910)

Anatol Frans, "Jores'ten Ayrılış", çeviren Sâdık Ahî, Kurtuluş, 1 Mayıs 1919, sayı: 1.

(...), "Büyük Demokratlar", Gün, 9 Mart 1946.

S.E.-V.G., "Jean Jaurès" Yeni Ufuklar, Mayıs 1964.

Attila İlhan, "Attila İlhan'ın Defteri", Yön, 16 Aralık 1966.

Tahir Özçelik "Jean Jaurès'ten Seçmeler", Yeditepe, Nisan 1968.

Arslan Başer Kafaoğlu, "Enternasyonal'in Başarısızlığı", Düşün, Şubat 1986.

SEÇMELER
JEAN JAURÈS

Bu bölümdeki yazılar aşağıdaki eserlerden seçilmiştir;

Louis Lévy, *Anthologie de Jean Jaurès*, 1947.
Madeleine Reberioux, *Jean Jaurès, Textes Choisis*, 1959.
Jean Jaurès, *L'Esprit du Socialisme*, 1964.

ULUS

GEÇMİŞİN ATEŞİ

Jaurès geçmişten kopmaz. Ama, ona göre, özgür insanların ödevi geçmişe saplanıp kalmak olmamalıdır, "Irmak denize doğru akarken kaynağına bağlı kalır." Jaurès 1910 ocağında Meclis'te kilise, okul ve çağdaş düşünce üstüne verdiği söylevlerde bu görüşü geliştirmiş, şaşılacak bir zenginliğe kavuşturmuştur.[1]

Bay Maurice Barrès sık sık bizi geçmişe dönmeye çağırır. Artık var olmayan ve durağanlığıyla kutsallaşan kimselere bir çeşit acıma ve tutkunluk gösterir. Göstersin! Biz de geçmişe bağlıyız. Ama geçmişe sevgi ve saygı göstermenin doğru yolu, uzun bir hayaletler zincirini seyretmek için yüzünü sönmüş yüzyıllara çevirmek değildir. Geçmişe bakmanın en iyi yolu, vaktiyle çalışmış ve canlı kalmış kuvvetlerin eserini –geleceğe doğru– sürdürmektir.

Eski çağlarda birtakım insanlar bağlandıkları parti, din ya da öğreti uğrunda savaştılar. Bunlar düşünen, isteyen, acı çeken, çıkar yol arayan kimselerdi. İçlerinde bugüne göre tutucu görünenleri bile vardı. Ama hepsi de yaşamın yenilmez gücünü taşıyordu kendinde, hepsi de hareketin, değişmenin, itmenin kuvvetleri idiler. İşte biz bu hareketleri, bu sarsıntıları, bu titreşimleri sürdürüyoruz. Geçmişteki bütün bu eylemlere bağlıyız. Tıpkı, denize doğru akarken kendi kaynağına bağlı kalan ırmak gibi...

Evet, baylar, biz de geçmişe tutkunuz. Elbette, eski kuşaklar bütün bu ocakları boşuna yakmadılar. Onların gerçek mirasçıları biziz:

1 Bu ve öbür yazıların başındaki açıklamalar Louis Lévy'nindir. (Çev.)

Yeni bir ülkü uğruna savaştığımız için, ileriye doğru yürüdüğümüz için atalarımızın gerçek mirasçılarıyız. Ocaklarının ateşini biz aldık. Siz ise yalnızca külünü saklıyorsunuz.

İşte baylar, öğretimiz nedir, göstermek istediğimiz ülkü ve yaşama yolu hangisidir, görüyorsunuz. Ben, yeni Fransa'da bu ilkelere uymadan canlı bir öğretim yapılabileceğini sanmıyorum. Hatta, onlardan cesaretle kaçan ya da onlara boyun eğmeyen bir özel öğretimin bile var olabileceğine inanmıyorum. Niçin mi? Elbette, dış baskılardan korktuğu için değil, yeni dünyanın canlı ruhuyla kendini sert bir çelişme halinde duyduğu için.

(Pages Choisies, s. 114-115.)

FRANSIZ GELENEĞİ

Jaurès aynı söylevde, Fransız geleneğinin kaynaklarını araştırır. Hıristiyanlığın, peygamberlerin "insancıl adalet yolundaki tutkulu çağrılarının" Fransız dehası içinde nasıl eriyip kaynaştığını gösterir.

Doğrusu, bütün öğretilere (doctrine) karşı hoşgörülü değiliz, ama insan kişiliğine ve onu geliştiren anlayışa karşı saygılıyız.

Bu anlayış, 1789'un bütün Fransız Devrimi'nde vardır. Gerçi, iç savaşı öne sürerek, düşüncesini yaşatmak ve savunmak zorunluluğuyla giriştiği korkunç kavgalara bakarak Devrim'i kötüleyebilirsiniz. Yalnız, şunu iyi bilmelisiniz: Siz gelenek âşıklarını coşturacak ve hayran bırakacak olan şey şudur: Büyük ulusal gelenek ancak Devrim'den sonra en iyi biçimde anlaşılabilmiştir. Yeni bir dünya yaratan bu geniş tarihsel gücün nasıl eski dünyaların anlayış ve zekâsını aştığını görmek hayran olunacak bir özelliktir.

Baylar, Fransız Devrimi'nin yalnızca coşkulu olaylarla örülmüş bir dramın deneylerini ortaya koyarak insanları düşünmeye çağırmasından gelmiyor bu özellik; yalnızca, yıktığı dünyaya melankolik ve romantik bir çekicilik vermesinden de gelmiyor. Hayır, yalnızca bunlardan gelmiyor. Şundan geliyor: Toplumsal derinlikleri ilk kez Devrim su yüzüne çıkardı; eski Fransa'da karanlık ve bağımlı duran halk kuvvetlerini aklın ve eylemin ışığıyla harekete geçirdi. Böylece, yarının tarihçisinin –hava yeniden aydınlanınca– geçmişteki bu köklü halk güçlerini yeniden araştırmak zorunda bıraktı.

Yüzyıllardır toprağın derinliklerinden lavlar ve kayalar fışkırtan yanardağlar yerbilimcileri alttaki tabakaları kazmaya çağırmıştır. Bunun gibi, Devrim'in mekanik kuvveti de, o güne değin saklı kalmış halkın yaşamını ortaya çıkararak, tarihçileri Fransa toprağının bu karanlık dayanağını araştırmaya sürüklemiştir. Cheteaubriand'lar, Thiery'ler, Michelet'ler ve bütün büyük tarihçiler işte bu sürükleyişle gelmişler, önceki çağlarda görülmeyen bir sevgiyle geçmişi canlandırmışlardır.

Baylar, bunun şerefi yüzyılımızın ve uygarlığımızındır. Eski Yunan uygarlığı –o kadar üstün, o kadar akıllı olmasına karşın– kendinden önceki uygarlıkları anlamamıştır. Kendinden ayrı uygarlıkların ise, ancak Herodot gibi az görülen zekâların merakı dolayısıyla farkına varmıştır. Grekler kendilerinkine benzemeyen her şeye "barbar" diyorlardı. Hıristiyanlığa gelince, o da, eski Yunan ve Roma uygarlığına karşı çoğuna insafsız davranmıştır. Tarihsel bir kavrayışla donanmış ilk uygarlık, modern dünyadır. Çünkü yalnızca o, uzak kaynaklara gitme tasasını çekmiş, insanlığın sürekliliğinin ve geleneğinin anlamını kavramıştır. Geçmişi alçaltmadan kendimizi eğitmenin yolunu göstermiştir.

M. Lemire: — Hıristiyanlık yüzünden.

Jaurès: — Hıristiyanlık yüzünden mi? O, bizim oluşumuzdaki öğelerden yalnızca biridir. Hem, Devrim'in getirdiği tarihçiler ya da filozoflar arasında onu bilmeyen kimse var mı?

Geçenlerde Bay Gérard Varet Yunan kültürünün mirasçıları olduğumuzu söylüyordu. Mirasçıyız, ama yalnızca o kültürün değil. Gerçi yasanın, uyumun, dengenin anlamını, yalın güzelliğe hayranlığı ondan aldığımıza inanıyorum. Ama Yunan geleneğinin, Fransa'nın büyük gücünün tek öğesi olmadığını da iyi biliyorum. Nitekim, bu güçte Doğu geleneği de vardır, Hıristiyanlık geleneği de. Öte yandan, Fransız bilincine eğer o büyük Yahudiler karışmasaydı çok şey yitirmiş olacaktık. Çünkü Yahudiler adaleti salt bir güzellik uyumu saymıyorlar, onu bilinçlerinin bütün ateşiyle istiyorlar, kaba kuvvetlere karşı çıkan bir Tanrı gibi görüyorlardı. Birgün gelip bütün insanlar adalet içinde uyuşacak ve o zaman, beklenen Tanrı peygamberin ya da mezmurcunun o güzelim deyişindeki gibi, "bütün yüzlerdeki gözyaşlarını silip kurulayacaktı."

İşte, insancıl adalete yönelen bu tutkulu çağrı İbrani bilincinin ağırlığıyla, Grek düşüncesinin inceliği, kuvveti ve aklıyla karışmış, Fransa'nın dehasında erimiş, onunla kaynaşmıştır.

(Pages Choisies, s. 127-129)

GEÇMİŞ, ŞİMDİ, GELECEK

Jaurès 'geçmiş'i hor görenler ile toplumsal adaletsizliklerine karşın şimdi'ye safça hayranlık besleyenleri eleştirir. Ona göre, tarih akışı ve zincirlenişi içinde izlenmelidir. Ayrıca, şimdi de "geçmişin büyüklüklerinin birikmiş gücü ve geleceğin büyüklüklerinin dayanağı" olarak ele alınmalıdır.

Şimdiyi kötülemiyorum. Şimdi de geçmişin büyüklüklerinin birikmiş kuvvetini ve geleceğin büyüklüklerinin dayanağını görmeyen kimseleri kötülüyorum. Demek ki, şimdinin değerini biliyorum. Şimdi, ilerleyen insanlığın tarihinde bir andır uğraktır. Öyleyken, ders kitaplarından bazılarında bugüne bönce bir hayranlık gösterilir, geçmiş aşağılanır ve gelecek kısırlaştırılır. Sık sık okuruz: Geçmiş çağlarda, monarşi döneminde zenginler görkemli saraylarda yaşar, yoksullar kulübelerde sürünürlermiş...

Şimdi, işçi ailelerinin toplandığı yoksul kulübelerden çıkarak ve zengin caddelerden geçerek okula gelen bir halk çocuğunu düşünün. Korkarım ki, çocukcağız kaygıyla başını kaldıracak ve "Peki ama, bugün de öyle değil mi?" diye soracaktır.

Korkarım ki, yazarlarımız da bütün bir çağı yalnızca acı kıtlıklarına bakarak kötülerken adil davranmamış olsunlar; bu kıtlıkların yalnızca siyasal ve toplumsal örgüt yokluğundan değil, üretim araçlarının yetersizliğinden de geldiğini unutmuş olsunlar. Yazık ki, günümüzdeki üretim araçlarının bolluğu ve gücü içinde yaşayan bizler, eski yüzyılları yalnızca yoksulluktan ve sefaletten doğan kıtlıklarına göre kınıyoruz. Fakat insanları hâlâ kıtlıktan, hâlâ o acı yaşantılardan kurtaramıyoruz, kurtarmasını bilmiyoruz ya da istemiyoruz. İşte, on dokuzuncu yüzyıl kıtlıklarla dolu! Hindistan'da kıtlık, İrlanda'da kıtlık! Ya, sanayi uygarlıklarımızda rastlanan kahredici işsizlik! Ah, baylar, şimdiyi yüceltelim, ama ölçüyü kaçırmadan, ihtiyatla, alçak gönüllülükle!

Evet, her zaman yargılamak gerekli değil, ama her zamanı yargılamak gerekli. Biliyorum: Tarihçinin, olayları anlatırken, bugünün aydınlıklarına yönelmemesi olanaksız; modern çağın büyüklüklerini hazırlayan şeyleri aramaması, bulup da coşkuyla bildirmemesi olanaksız; öyleyken, her çağın kendi doğal akışı içinde ve kendi eylem araçlarına göre yargılanması gerektiğine inanıyorum.

Araştırmak gerek: Fransa tarihinin başlangıcından beri, Clovis'ten önce, Hıristiyanlıktan, hatta Romalılardan önce dahi ilginç bir yüzü olan şu Galya'da acaba insanlar çağdan çağa, kuşaktan kuşağa hangi yaşama, davranma, öğrenme araçlarını kullanmışlar, hangi güçlüklerin sıkıntısını çekmişler? Acaba, görevlerini yaparken ve herkese adalet dağıtırken hangi tehlikelerle karşılaşmışlar, hangi yüklerin altına girmişler? Bunları kendi kendimize sormalıyız.

Eğer, tarihi bu biçimde açıklar, onu kendi akışı içinde izlerseniz, ancak o zaman, günümüzün büyüklükleri karşısında adil olursunuz. Çünkü, ancak bu biçimde, çocukların sözü geçen büyüklükleri iyi kavramasına yardım etmiş olursunuz. Ayrıca, her çağın hayran olunmaya değer büyüklükler taşıdığını da ancak bu biçimde öğrenmiş olursunuz. Örneğin, sekizinci yüzyılda Charlemagne, her şeyin yıkıldığı bir sırada suyun üstünde bir dünya kurmayı başarmıştı. Sonradan dağılan bu dünya –bence– hayran olunacak bir yükseklikteydi. Gerçi konuşulan dil düşünceleri açıklayacak ve çözümleyecek yeterlilikte değildi, yoksuldu ama Charlamagne imparatorluğunun çöküşünden üç yüzyıl sonra, on ikinci yüzyılda, derebeyliğin kargaşası içinden büyük şiirler çıktı. Şiirlerin okuyanda hayranlık uyandıran dili, az çok Latincenin ahengi ile güzel klasik dilimizin çözümleyici açıklığını taşıyordu. Kargaşanın içinden imrenilecek bir düzen ve düşünce boy atmıştı.

Sizin için değil, kendim için şuna üzülüyorum: tarihin bu hareketini aynı anlayışla göstermeye ve çözümlemeye gücüm yetmiyor. Ama yarının çocukları Fransa'yı, gerçek Fransa'yı öğreneceklerdir. Fransa öyle bir günle ya da dönemle özetlenemez; o ne dünün, ne de yüzyıllar öncesinin Fransa'sıdır. Günlerinin, gecelerinin, şafakları-

nın, günbatımlarının, yükselişlerinin, düşüşlerinin akışı içinde oluşan Fransa'dır; bütün bu karışık gölgeler, eksik ışıklar, değişkenlikler arasından tam aydınlığa doğru giden Fransa'dır; henüz bu aydınlığa varmamış da olsa, düşüncesinde onun önsezisini taşıyan Fransa...

Onun için, söylediğim ve gösterdiğim gibi, Kilise –eğer yaşamak istiyorsa– yüzyıllardan beri geçirmek zorunda kaldığı evrimi sürdürmeli, vicdan özgürlüğünü ve demokratik hakları iyice benimsemelidir. Siz de yeni Fransa'yı, laik Fransa'yı, Devrim'in Fransa'sını Kilise'ye iyice öğretmelisiniz; hem de ezile büzüle değil, mertçe, yiğitçe öğretmelisiniz. Fransa'yı tümüyle öğretirken onun geçmişine, güçlerine, büyüklüklerine, öncülüklerine saygıyı da öğretmiş olacaksınız.

Şunu gösterdiğimi sanıyorum: Gerçekten laik ve ulusal bir okul kurmak artık elimizdedir. Bu okulda yurdun bütün çocukları bir araya gelecektir.

(Pages Choisies, s. 132-135)

LAİK OKUL VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

11 Şubat 1895'te Meclis'te laik öğretim üstüne verdiği söylevde Jaurès, dinsel inançlardan büyük bir saygıyla söz eder. Ama, laik öğretimin "düşünce özgürlüğü" üstüne kurulması gerektiğini söylemekten de geri durmaz.

... Roma'dan döndükten sonra bizi bilimden ve akıldan uzaklaşmaya çağıran, uslu uslu oturmayı, ihtiyatla ve saygıyla susmayı salık veren şu hekimler var ya, ilkin onlardan yakamızı kurtarmamız gerekiyor. Gerçi efsane, simge (symbole), dogma gibi çeşitli biçimler altında beliren büyük dinsel inançları hiçbir zaman kötülemedim, hor görmedim. Ama Cumhuriyet'te doğmuş birçok ağabeylerimiz gibi, Littré'nin iyice daralttığı bir olguculuk (positivisme) içine de düşmedim, Auguste Compte'un mistik olguculuğunu alçaltan böyle bir görüşe kapılmadım. Spinoza ve Hegel'in büyük felsefelerine yaslanarak, doğalcı (naturaliste) dünya görüşü ile fikirci (idealist) dünya görüşünü uzlaştırmaya çabalayan yeni kuşakların sabırsızlığını, sarhoşluğunu anlıyorum. Cousin'in bir ara Üniversite'ye kabul ettirdiği biçimde çocuksu bir ruhçuluğu nasıl tutmuyorsam, madde denen bir meçhulle her şeyi –İncil gibi kesinlikle– açıkladığını sanan yapmacık bir maddeciliği de öyle tutmuyorum. Birkaç mekanist açıklamayla evrenin anlamının tükeneceğini sanmıyorum. Dünya üstüne kurduğumuz soyut kuramların ve matematik formüllerin ırmağın akışını durduramayacağını biliyorum.

Bundan ötürü, büyük dinlerin bir hesabın ya da şarlatanlığın ürünü olduğunu söyleyenlere katılmıyorum. Dinleri, gelişimleri sırasında bazı sınıfların ve tabakaların kötüye kullandığı, sömürdüğü doğrudur; ama dinlerin insanlığın bağrından çıktığı da doğrudur. Dinler, insanoğlunun ilerleyişinin yalnızca zorunlu bir evresi değil, insan doğasının eşsiz birer belgesidir de. Dinler karışık özlemleriyle, bir anlamda, belki de gelecekte anlaşılacak çağrıları ve önduyumları içlerinde taşırlar. (...)

Önyargılar, acılar, kavgalar arasından geçerek kişioğlu şu paha biçilmez görüşe varmıştır: İnsan için kutsal, yani irdelenmesi, tartışılması yasaklanmış gerçek yoktur; dünyada en değerli şey düşünce özgürlüğüdür; iç ya da dış hiçbir güç, hiçbir iktidar, hiçbir dogma aklın sürekli araştırma çabasını sınırlayamaz; insanlık evrende büyük bir soruşturma kuruludur, hiçbir yönetim, hiçbir yer ya da gök düzeni onun çalışmalarını bozamaz, kısıtlayamaz; bizden gelmeyen her gerçek kuşkuludur; bağlandığımız şeyler karşısında dahi eleştiri duyumuz hep uyanık kalmalı, bütün tasdiklerimize ve bütün düşüncelerimize gizli bir başkaldırma karışmalıdır; eğer Tanrı fikri elle tutulur bir kılığa girseydi, eğer kalabalık içinde gözle görülseydi, o zaman, ilk ödevimiz ona baş eğmekten vaz geçmek olacaktı, bir efendi gibi değil, tartıştığımız bir kimse, bize eşit bir kimse gibi davranacaktık ona.

Bu paha biçilmez görüşü iyi koruyalım. Çünkü laik öğretimin anlamı, büyüklüğü ve güzelliği bu görüşte saklıdır. Ne tuhaftır ki, bazı kimseler tümel gerçeğe varmadığını ve varamayacağını öne sürerek, akla boş vermek istiyorlar; yürüyüşümüzün kuşkulu ve sarsıntılı olduğunu öne sürerek bizi kötürümleştirmek, tüm aydınlığa kavuşamayacağımızı umutsuzca öne sürerek bizi koyu karanlığa itmek istiyorlar.

Onlara kapılmayalım. Sözü geçen paha biçilmez görüşe bağlı kalalım.

(Action Socialiste, s. 275-285)

EĞİTİM VE ÖĞRETİM İLE LAİKLİK VE AKIL

Aşağıdaki konuşmayı Jaurès 14 ve 24 Ağustos 1910 tarihlerinde Fransız Millet Meclisi'nde iki ayrı birleşimde yapmıştır.

EĞİTİM

... Bu büyük tartışmada iki sorun çıkmaktadır: Halkın eğitimi nasıl örgütlenip düzenlenmelidir ki, hem Cumhuriyet'in ve çağımızın ilkelerine uygun olsun, hem de bütün aileler ile bilinçlere gerekli güvenceleri verebilsin?

Ve sonra, hangi politika, hareket ve yasalarla laik okul her türlü tehdide, saldırıya karşı korunabilsin?

Halkın eğitimi ile bu eğitimin doğası, niteliği, temelleri tartışıldığında, öğretimde tarafsızlık ve bunun değişik açılardan tanımı yapılmaya çalışılırsa bence yanlış yola girilmiş olur.

Sanki bir büyük ulus canının istediği şu ya da bu eğitimi/öğretimi verebilirmiş gibi düşünülüyor, konuşuluyor. Oysa, her istenilen eğitim/öğretim yapılamaz. Hatta, diyeceğim ki, bilinen ya da bilindiği sanılan her şey öğretilemez: Ancak var olan şey öğretilir, öğretilebilir. Biraz önce söylenen şu sözü benimsiyorum: Eğitim, bir anlamda, kuşak sorunudur.

Gelgelelim, bundan şunu çıkarmıyorum: Eğitimci çocuklarla gençlerin kafasına şu ya da bu formülü, şu ya da bu öğretiyi sokmaya, zorla kabul ettirmeye çalışmalıdır!

Eğittiği kişiye şu ya da bu biçimi vereceğini öne süren eğitimci, ancak köle yetiştirmiş olur. Sosyalistlerin de okullar kurabildikleri günler gelince, diyorum ki, öğreticinin görevi çocukların önünde 'sosyalizm' sözcüğünü bile ağzına almamak olacaktır.

Öğretmen eğer sosyalist ise, gerçekten sosyalist ise, onu sosyalizme götüren tam ve geniş bir bilgilenmeyi sağlayan düşünce özgürlü-

ğüdür. Çocukları ya da gençleri yürüteceği yol da yalnızca aynı düşünme özgürlüğünü öğretmek ve onları aynı geniş bilgilenmeye yöneltmek olmalıdır. *(Soldan alkışlar.)*

Baylar, bir ulus için de durum aynıdır: Olayların uçucu esintisine ya da hükûmetlerin değişmemesine göre, zihinlere şu ya da bu geçici formülü yerleştirmeye çalışmak büyük bir ulus için çocukça bir davranış olur. Burada doğru olan şudur: Eğitimci, kendisini dinleyenlere şu ya da bu özel ve geçici formülü değil, özgürlüğün ve yaşamın temel ilkelerini öğretmelidir.

LAİKLİK VE AKIL

Baylar! Uluslar da insanlar gibidir. Bir modern ulus halk için okullar açınca, oralarda ancak çağdaş, büyük toplumların izlediği aynı ilkelere göre öğretim yapabilir. Öyleyse, Devrim'den beri modern siyasal toplumların, özellikle de Fransız toplumunun üzerine kurulduğu ilkeler nelerdir? Gerçi bu ilkelerin bir tehlike oluşturduğu sık sık söylenir, ama toplumu Devrim'e kadar getiren de onların mantıklı ve yürekli ruhu değil midir? Modern toplumların bütün kurumlarında görülen düşünme ve yaşama ilkesi aklın toplumsal ve ruhsal etkinliğine, akıllı ve eğitilmiş insan kişiliğinin değerlendirilmesine duyulan inançtır.

Bu ilke, laiklikle kaynaşan bu ilke modern dünyanın bütün kuruluşlarında ortaya çıkar. Bu ilke siyasal egemenliği de yönetir. Evet, baylar! Katolikler, Hıristiyanlar bugünkü halk iktidarının bile Tanrı'nın gücünden kaynaklandığını, onu gösterdiğini söylemeyi sürdürebilirler. Fakat modern demokrasi böyle bir temsil yetkisiyle yaşadığını, egemenliğini sürdürdüğünü söyleyemez.

Neden mi? Şunun için: Modern toplum ancak bütün yurttaşların yasa yapımı ile yönetime katılma hakkını tanıdıktan sonra kendi egemenliğinin organlarını oluşturur, kendi eylem ve hareketiyle egemenliğini gerçekleştirir. Devlet ne oy veren yurttaşa, ne yurttaşların düşüncelerini dile getiren yasa koyucuya şu soruları sorabilir: Dinsel inancınız nedir? Felsefi görüşünüz nedir?

Modern uluslarda egemenliğin, siyasal gücün kullanılışı dinsel ya da doğaötesi (metafizik) düzenin dogmatik hiçbir formülüne bağlı değildir. Özgürlüğü ve kişiliği olan yurttaşların bulunması ve modern denilen ulus adına bu haklarını kullanmayı istemesi yeter: İşte, egemenliğin tek ve derin dayanağı budur! *(En soldan alkışlar.)*

Baylar! Laikliğin kaynağı da budur. Ailenin temelinde de aynı akıl değeri bulunur. Bugünlerde ailede babaların haklarından pek söz ediliyor. Kilisenin hangi koşullarda bu hakları sınırlayacağını bilmiyorum ya da çok az biliyorum. Gelgelelim, şunu çok iyi biliyorum: Modern toplum, çağdaş Fransa yasal aile kurma hak ve gücünü dinsel inancın önceden belirlediği hiçbir koşula bağlayamaz.

Babanın yetkisi geniş olacaktır; çocukları o yönetecektir, aileyi o yönetecektir. Ama devlet ona şunu söylemeyecektir: "Topluma belli bir dinsel inancın güvencesini vereceksin!"

Demek ki, baylar, egemenliğin olduğu gibi ailenin de temeli çağdaş ulusta laiklik ve akıl ilkesidir. Günümüzde yurt topluluğunu, birliğini sağlayan da aynı kaynaktır.

Demek ki, baylar, egemenliğin olduğu gibi ailenin de temeli çağdaş ulusta laiklik ve akıl ilkesidir. Günümüzde yurt topluluğunu, birliğini sağlayan da aynı kaynaktır.

Baylar! Ulusu Fransız Devrimi'nin yarattığını söyleyenlerden değilim. Elbette, Devrim'den önce de vardı Fransa..

Le Marquis de Rosambo: — Bunu sizden duymak büyük bir zevk!

Jaurès: — Bu yüzden Fransa'nın bilinçli kişiliğiyle öteden beri var olduğunu düşünüyorum. Birliğinin simgesi olarak kırallık ailesinden başka bir şeyi bulunmadığı zaman bile Fransa vardı. Kırallık ailesi gizemli bir biçimde onun kökenini, adını, hakkını özetliyordu. Fakat o zaman dahi, o bir ulustu. Yalnız şurası bir gerçektir: Özellikle Fransız Devrimi bu ulusu, bu yurdu genişletti, yoğunlaştırdı. Bundan ötürü, Devrim sırasında yurt daha bir bilinçli, daha bir ateşli, daha bir güçlü olmadı mı? Devrim'de yurdun istediği bu ateş, bu canlılık dinsel inançla mı yenilendi, Hıristiyanlık inancıyla mı çoğaldı? Hayır baylar, çünkü o zamana kadar 'tebaa' diye, 'kul' diye adlandırılan ve

edilgin bir sürü sayılan yurttaşlar bir bireysel hakkı, akla dayanan bir kişisel hakkı kullanarak yeni ve ateşli bir ruhla dünün yurduna girdiler, onu ısıtıp büyüttüler. *(Soldan ve sağdan alkışlar.)*

... Laiklik, akıl ve özerk düşünce gitgide modern dünyanın bütün kurumlarına girdi. Bu yüzden toplum bayağılıktan, sıradanlıktan kurtuldu. Hak resmen akla yaslandıktan, yeni dünyanın çağrısı eski dünyada çınladıktan ve Devrim yeni çağların uyarısını eski çan kulelerinden duyurduktan sonra insan yaşamı olağanüstü bir yeğinliğe ulaştı. Yalnızca yaşamın yeğinliği; hızlanması değildir bu, yalnızca eski dünyanın benimsediği ilkelere karşı yeni dünyanın ilkeleriyle yürütülen kavganın ateşi de değidir. Bu akılla yükseltilen yeni dünyaya sunulan hayranlık verici bir fırsattır aynı zamanda.

Baylar, bazı yoksulluk ve bayağılık görüntüleriyle karşılaşınca, demokrasiden arasıra aşağılayarak söz ederiz. Fakat işin derinine inerseniz siz de şunu kabul edersiniz: Günümüzün siyasal ve toplumsal düzeninde aforoz edilmiş, toplumca dışlanmış kimse yoktur, tersine, herkesin hakkı vardır. *(Soldan ve en soldan alkışlar.)*

Üstelik bu, yalnızca bir bildirim değildir, yalnızca bir formül de değildir. Herkesin hakkı olduğunu belirtmek aynı zamanda bu hakkı düşüncenin gelişimiyle, aydınlığın yayılışıyla ve tüm toplumsal güvencelerin tanınmasıyla yürürlüğe koymak demektir. Bu durumda, bir kimsenin gönlünce, gerçekten özgür bir kişi olmasını istiyorsanız, sözü geçen güvenceleri ona vermek zorundasınız.

Böylece, akıl ilkesinin ateşiyle ve umut hakkı düşüncesinin uyandırdığı yığınların isteğiyle siyasal demokrasi toplumsal demokrasiye doğru gelişir ve çalışan insan zihninin önündeki ufuk her gün biraz daha genişler.

Baylar, sağdaki meslektaşlarımız ahlâkımızın doğaötesi bir temelden yoksun olmasıyla kimi kez suçluyorlar bizi. Yaptırım gücü kalmayan eski ahlâka sığınmakla ya da pratik ahlâkın aşağılık çukuruna düşmekle suçluyorlar! Fakat şunu unutuyorlar: Birtakım sert yasalara bağlı olan doğa içinde insanlık yeni bir toplumsal düzen yaratmaya çalışıyor. Bu düzende insanlar –adaletin uygulanmasıyla– gerçek-

ten özgür olacaklar ve birbirleriyle uyum içinde yaşayacaklar. Bunu gerçekleştirince, kör ve kaba evrende bu olanağı, bu uyum ve özgürlük durumunu ortaya çıkarınca, o zaman dünyanın idealist bir yorumunun temelini atmış olacağız. *(Sol ve en sol sıralardan alkışlar.)*

Leibniz, aslında, ruhun karşısına maddeyi koymuyordu. Ona göre madde karışma, dışlaşma durumunda bir kuvvetti; ruh ise örgütleme, uyma ve aydınlanma durumunda bir kuvvetti. Öyleyken, nitelikleri açısından maddeyle ruhu birbirinden ayırmak için şu güzel sözü söyleyen de gene Leibniz idi: "Vücutlar birbirine engel olurlar, ruhlar engel olmazlar."

Onun için diyorum ki, herkesin belirli bir hakka sahip olduğu, belirli toplumsal güvencelerle uyum içinde yaşadığı bir düzen yaratmak, derin bir ruhsallık eseri meydana getirmek demektir. Bu soyut, yapma, ayrı bir ruhsallık olmayıp somut ve gerçek bir ruhsallık olacak, doğal dünyanın yüzünü değiştirmek için onun bütün öğeleri ele geçirilecektir. *(Soldan ve en soldan alkışlar)*

Aynı zamanda sözlerime şunları da eklemek istiyorum: Çağdaş demokrasi insan ruhunun büyük atılımlarına, büyük kurgu girişimlerine yasak koymaz. Gerçi sistemlerin çoğunda görülen dış çelişmeler ve anî çökmelerle eğlenmek kolaydr; ama ben diyorum ki Alman, İngiliz, Fransız felsefelerinden hangisi olursa olsun, bütün bu bireşimler insan ruhu/aklı için hep birer yükselme alışkanlığı ya da özlemleridir. Bunlar tepeye doğru giden keçi yollarına benzerler; arada bir kuvvetimizin kesildiği ve ayaklarımızın bizi taşıyamadığı zamanlarda bile gözlerimizi doruğa çevirmemize yararlar. *(En soldan çok iyi! Çok iyi! Sesleri)*

Öyleyse, akıl devrimi yüksekliği ve ülküsü olmayan bir girişim, bayağı bir girişim değildir. Çünkü akıl devrimi uzun bir hazırlık, büyük bir çaba ve yüzyıllar süren kavgalarla gerçekleşebilmiştir. Bu diri ve etkili geleneği bugün bizler temsil ediyoruz.

(L'Esprit du Socialisme, s. 126-133)

YURT GERÇEĞİ VE TOPLUMSAL DEVRİM

> Yurt bir gerçekliktir. Devrimci ve uluslararasıcı her eylem, "bütün ulusa gerçeklerin damgasını taşımak" zorundadır. Sosyalist devrim her yurtta zafere ulaştığı ve sınıflar çatışmasının yerini toplumsal uyuşma aldığı zaman, ulusal birlik gerçekten güçlü bir duruma gelecektir.

İnsanlar ilerledikçe ve aydınlandıkça, ortaklaşa çabayla yurtları gerçekten birer yurt haline getirmek için, sınıf çekişmelerinden kurtarmak gerekecektir onları. Ayrıca, uluslararası düzende de ilkel ilişkileri ortadan kaldırmak, ulusları karşılıklı ilişkilerinde kendi istekleriyle uygarca kurdukları hukuk ilkelerine bağlı kılmak gerekecektir. Elbette, yurtların kavuşacağı bu ulusal ve evrensel değişme, ancak yeni bir düşünüşe varmış insanların ilkin kendi yurtlarında ve kendi çalışmalarıyla gerçekleşecektir. Ama daha önce, yoğun bir umut ve emekle bütün işçilerin, bütün toplumsal adalet ve evrensel barış savunucularının özgür ve kardeş ulusları kucaklayan genel, insancıl bir yurt ülküsüne sarılmaları da zorunludur. Çünkü adı geçen değişme boşlukta oluşmaz. O, ancak bağımsız uluslar topluluğu içinde, her ülkenin tarihinin gerektirdiği eylem ve kavga yöntemlerine göre ulusal öğelerden her birinin sağladığı araçlarla oluşur.

Uluslararası toplumsal devrimin yurtları kaldıracağı söyleniyor. Acaba ne denilmek isteniyor bu sözle? Bir toplumun değişmesi için dışarıdan yapılacak bir baskının, bir dış zorlamanın gerekli olduğu mu öne sürülüyor? Böyle bir inanış, sosyalist düşünüşe aykırıdır. Çünkü sosyalist görüş, yeni bir toplumun, ancak o toplumdaki insanların oluşumundan, hazırlanmasından sonra doğabileceğini kabul etmektedir. Bundan ötürü, evrensel uluslararası bir devrimci eylem ister istemez ulusal gerçeklerin damgasını taşır. Her ülkeye özgü güçlüklerle savaşmak ve onları yenmek zorunda kalır. Bunun için, sözü edilen ülkenin özel kaynaklarını, ulusal dehanın ve tarihin öz kuvvetlerini elde etmeye çalışır.

Eskiden bazı düşseverler, sosyalizmi bir önderin seçeceği herhangi bir iklimde hemen isteyince, yetişen bir bitki sanırlardı. O günler geçti artık. Şimdi sosyalizm yaşamdan ve ulustan kopmuyor. Yurttan ayrılmıyor. Tersine, değiştirmek ve yükseltmek üzere, ona sımsıkı sarılıyor. Biliyor ki, her tarihsel topluluğun evrimini, eylem ve kavga koşullarını hiçe sayan soyut ve anarşist bir uluslararasıcılık (internationalisme) geri ve yapmacık bir davranıştır.

Yurttan, yurtlara inanıştan ancak iki yolla uzaklaşılabilir: Birincisi; her tarihsel topluluğu aralarında hiçbir bağ, anı ve birlik düşüncesi tanımayarak küçük kümelere bölmek. Bu, hiçbir devrimcinin hayalinden bile geçirmediği saçma ve olanaksız bir gericiliktir. Çünkü, merkezileşmiş devletin yerine federasyonları, komünleri, loncaları koymak isteyenler dahi yurdun yalnızca biçimini değiştirmiş olurlar; onu ortadan kaldıramazlar. İkincisi; bütün öbür yurtları bir ek yurdun egemenliği altına sokarak güya insanların birliğini gerçekleştirmek. Bu, hemen söyleyelim ki, iğrenç bir Sezar'cılıktır; tasarlanması bile çağdaş anlayışa yakışmayan korkunç ve ezici bir emperyalizmdir. Çünkü insanların birliği, kaba kuvvetin egemenliğini tanımayan, genel hukuk kurallarına bağlanan, eşit ve bağımsız ulusların özgür federasyonuyla sağlanabilir. Böylece, yurtlar ortadan kaldırılmış değil, yüceltilmiş olurlar. Dehalarından, özgünlüklerinden, bağımsızlıklarından, özgürlüklerinden hiçbir şey yitirmeksizin insanlığa katılmış olurlar.

Onun için, örneğin Toulouse kurultayında bir emekçi, "Kahrolsun yurtlar!" diye bağırdığı zaman, ruhlar ile karakterlerin renk ve özelliğini yitirdiği bir bayağılık denizi içinde yurtların yok olmasını düşünmüyor. Ayrıca, en vahşi ve en kuvvetli olan yurdun bütün öbür küçük yurtları köleleştirmesini de düşünmüyor. Hele, dev bir militarizme dayanarak zorla bir insan birliği kurulmasını ise hiç düşünmüyor. "Kahrolsun yurtlar!" derken o, gerçekte, "Kahrolsun yurtlar arasındaki bencillik ve anlaşmazlıklar! Yerin dibine batsın azgın milliyetçiler (şovenler) ve emperyalistler! Kahrolsun yurtları zorlayan, ulusları kul köle edenler!" demek istiyor.

(L'Armée Nouvelle, s. 373-377)

ULUS VE EVRENSELLİK

Yurt ile Enternasyonal birbirinden ayrılamaz. İkisi birbirine bağlıdır. Savaşa karşı yürütülen devrimci kavga ile "yurt hainlerine" karşı yürütülen kavga da birbirleriyle çelişmez, tersine, birbirini tamamlar. Yurt savunması amacıyla halkçı örgütlere katılmak, emekçiler için zorunlu bir davranıştır.

Hem savaşı önlemeye, hem de kasırgalara karşı ulusların bağımsızlığını korumaya uğraşmak yüce olduğu kadar da güç bir ödevdir; emekçiler iyi bilirler bunu. Bu onurlu ve korkulu sorumluluğu üstüne alan sınıf, örgütlenmek ve kendini eğitmek için büyük bir çaba harcamak, ustalık ve kahramanlık göstermek zorundadır. Üstelik, gürültülü patırtılı olayları iyi kurulmuş bir formülün içine önceden hapsedecek kadar da saf olmaması gerekir. Çünkü, soyut bir şema bunca karışık ve ürkünç bunalımlarda insanların yolunu bulmasına yetmez. Şurası söz götürmez: Uluslararası sosyalizm hareketi yani Enternasyonal hiçbir ulusun tek başına acı çekmesini istemez. Nitekim, bütün yurtları madrabazların, savaş tüccarlarının, malî çetelerin şerrinden kurtarmak, bütün uluslara demokrasiyi ve barışı alabildiğine geliştirme olanaklarını sağlamak demek, yalnızca insancılığı gerçekleştirecek olan Enternasyonal'e ve dünya emekçilerine değil, kendi yurduna da hizmet etmek demektir. Yurt ve Enternasyonal* artık birbirine perçinlenmiştir. Ulusların bağımsızlığı en yüksek güvenliği Enternasyonal'de bulunmaktadır. Öte yandan, Enternasyonal de en güçlü ve en soylu dayanağını bağımsız uluslarda bulmaktadır. Neredeyse, insanın şöyle diyesi geliyor: Az yurtseverlik bizi Enternasyonal'den uzaklaştırır, çok yurtseverlik ise ona yaklaştırır.

Bu bakımdan, sosyalist ve enternasyonalist emekçilerin ulusal savunmanın örgütlerine katılmalarında hiçbir çelişme yoktur. Emekçilerin çözecekleri sorunlar güçleştikçe ve karıştıkça, gösterdikleri eylemle birlikte etki ve yetkileri de artacaktır. Bunalımlı gün-

---

* Yazar II. Enternasyonal'i kastediyor

lerde işçilerin yüksek amaçlarına, ulusal bağımsızlığın ve uluslararası barışın korunmasına en iyi biçimde yardım etmeleri için orduda kuvvetli dayanaklar bulmaları gerekecektir. Yenilenmiş ordunun çalışmasına canla başla katılmak, sosyalistlerle emekçilerin eylem gücünü yükseltecektir. Emekçilerin bunu anlamaması olanaksızdır. Gerçi, burjuvaların aykırı davranışları yüzünden emekçiler bazen Cumhuriyet'ten soğurlar, ama Cumhuriyet'in gerçekten tehdit edildiğini görünce öfkeyle ayağa kalkarlar ve Avrupa'da –burjuvalar tarafından da olsa– yeni bir Cumhuriyet'in kurulduğunu görünce sevinçten titrerler. Onlar için yurt da Cumhuriyet gibidir. Burjuvaların ve kapitalistlerin yurt anlayışını –bu anlayış ne denli uygunsuz olursa olsun– protesto etmek için sosyalistler yurt kavramından yüz çevirmezler, tersine, ulusun bağımsızlığı tehlikeye girince, dört elle sarılırlar ona. Ulusal bağımsızlığı –dünya barışıyla birlikte– daha iyi korumak üzere, yurdu saldırgan, serüvenci, bozguncu hükümetlerden kurtarırlar. Bir bunalım gününde, anarşistçe taşkınlıklar ve yersiz aşırılıklar, Ulus'la Enternasyonal'i uzlaştıran işçi sınıfının düşünce gücü karşısında bir dakika bile dayanamaz. Eğer Cumhuriyet, gerçekten etkili ve halkçı bir savunma ordusu kurmak istiyorsa, bundan böyle, bu işçi düşüncesini yardıma çağırmalıdır.

(L'Armée Nouvelle, s. 381-382)

FRANSA'YA KAN VE CAN VERENLER

"L'Armée Nouvelle"in (Yeni Ordu) yayımlanışından on yıl kadar önce Jaurès, 14 Aralık 1905'te, Meclis'te verdiği bir söylevde "ulusal bağımsızlıktan yana" çıkar ve işçi sınıfının bu bağımsızlığa vermesi gerekli olan değer üzerinde durur. "Fransa düşüncesinin nasıl işçi sınıfının özüyle kaynaştığını" gösterir.

Fransız Devrimi nedir? Eksiksiz bir siyasal ve toplumsal özgürlüğe yönelmiş en yüksek çaba... Peki ama, bireylerin özgürlüğü köleleşmiş uluslarda nasıl gerçekleşir? Gerçekleşebilir mi?

İnsanlık birbirine benzemeyen, birbirinden ayrı bütün öğelerini henüz tek bir sistem halinde ve geniş bir ahenk içinde örgütleyemedi, henüz bu öğeleri kucaklayan bir örgüt kuramadı. Ancak parça parça örgütler kurabildi: Ulusları, yurtları gerçekleştirdi. Gerçi bu ulusların, bu yurtların bağrında eşitsizlikler, kulluklar, baskılar hâlâ yaşıyor; sınıfların zulmü, zorbalığı, tahakkümü hâlâ sürüyor, ama –hiç olmazsa– siyasal güvenlikler de belirmeye, tartışmalar da yapılmaya başladı. Artık yurttaşlar arasındaki ilişkileri –ilkel toplumlarda olduğu gibi– yalnızca ilkel kuvvet, yalnızca kaba kuvvet düzenlemiyor. Tersine, gitgide her ulusta toplumsal devlet kuruldukça, kaba kuvvet de yalnızca savaş patladığı zaman ortaya çıkıyor.

Ulus bir fetihle ya da bir fetih tehdidiyle karşılaşınca; dışardan gelen kaba, ilkel, koca bir kuvvetin saldırısına uğrayınca; adaletçe yetersiz, birlikçe zayıf olan ama yurt adını almaya başlayan organizma dışardan gelen bıçakla, demirle yaralanınca, işte o zaman, ilkel ve vahşi kuvvet yüreğine yerleşir. Bu ise, insan ırkı için mutlak bir gerilemedir...

Baylar, devrim yalnızca birkaç formüle dayanarak gerçekleşemez, onun da insanların özgür enerjisine ihtiyacı var. Onun da insanlardaki bütün yaşama güçlerini geliştirmesi, uyandırması gerekiyor. Çünkü, hiçbir şey yaşamın kuvvetlerini büsbütün tüketmez, hiçbir şey bu kuvvetlerin fetih rejimi kadar, saldırganlık kadar ruhsal köklerine zarar vermez.

Onun için, baylar, örgütlenmiş işçilerin devrimci gücü artıyor diye çekinmenize gerek yok: yurdun esenliği ve bağımsızlığı buna bağlıdır.

Onun için, baylar "emekçilerin yurdu yoktur" sözüne hemen mim koymayın. İşçiler bu sözle yalnızca özgürlük, adalet, güvenlik, iş bulma yönünden günümüz toplumunun yetersizliğini belirtmek, yalnızca düşüncelerindeki acıyı ve bilinçlerindeki öfkeyi açığa vurmak istiyorlar.

Evet, bugün özellikle demokratik ülkelerde, işçilerin yurt içinde büsbütün yabancı olduklarını ileri süremem. Nitekim, yurt içinde birtakım değerli haklar elde etmiş bulunuyorlar. Bu haklar sonraki kazançları uğrunda yürüttükleri eylemi koruyor, kolaylaştırıyor. Kaldı ki bu haklar, geniş ölçüde, onların eseridir. Size soruyorum: Şu ülkede, işçi sınıfı yüz yirmi yıldır bütün kurtuluş hareketini çıkar gözetmeden desteklemeseydi, bu uğurda kuvvet ve cesaret göstermeseydi siyasal özgürlük ne olurdu?

Bir baba, istediği biçimde yetişmediğinden ötürü, güya oğlunu reddetmiş görünür, ama kendi öz çocuğu olduğunu, etinden ve canından geldiğini bilir onun. Onun gibi, işçiler de şimdiki özgürlüğü ve yurdu tanımamış görünüyorlar, ama ben iyice biliyorum ki özgürlük emekçi sınıfının çocuğudur. Gerçi sefaletin yatağında, verimsiz bir ocakta doğmuştur, ama kendinde gizli ve eşsiz bir canlılık taşır gene de, ateşli bakışıyla yeni bir dünyanın özgürlüğünü çağırır durur.

Baylar, siyasal düşünceler alanında işçiler, çalışanlar ne denli yeteneksiz olurlarsa olsunlar, gene de yurda bağlıdırlar. Düşünce alanında da durum aynıdır. Onun için, Sembat şöyle demekte haklıydı: İçinde Fransa'nın dehası yoğunlaşan şaheserlerin güzelliği işçiler için, bilgisizler için, günlük çalışmanın tükettiği kimseler için çokluk kapalı bir kitap gibidir. Fakat bu, yalnızca kitaplar için değil, işçilerin kafasına canlı ve etkili geleneğiyle yavaş yavaş yerleşen bütün Fransa düşüncesi için de böyledir. XVIII. yüzyılın işçileri pek az okumuşlardı, Voltaire'i, Rousseau'yu, Diderot'yu, *Ansiklopedi*'yi pek az biliyorlardı. Öyleyken, Devrim başlayınca, Kilise'ye karşı doğmakta olan

devrimci özgürlükleri savunmak gereğini duymuşlar ve birkaç ay içinde Voltaire'ci eleştiriye sahip çıkmışlar, onun, kenar mahallelerde bütün canlılığı ve parlaklığıyla yaşamasını sağlamışlardır.

Evet, Jean Jacques Rousseau'yu okumamışlardı, ama Kurucu Meclis etkin ve edilgin yurttaşları ortaya çıkarınca ve halk kendi haklarını korumak için demokrasiyi ilân etmek gerektiğini anlayınca, Rousseau'nun ilkelerini sonuna kadar benimseyen ve uygulayan da yalnızca onlar oldular, yalnızca işçiler...

Gerçi işçiler *Ansiklopedi*'de sanayinin teknik ayrıntılarını açıklayan ya da el işini yücelten yerleri okumaya ihtiyaç duymadılar; yurt ve demokrasi içinde güzelliğin, onurluluğun, el işinin bilincine varmak için okumaya gerek görmediler; ama şimdi, birleşmiş sendikalarla mesleki federasyonlarda toplanan bütün emekçiler, uyumlu bir örgüt halinde sanayi işçisinin iradesini temsil eden bütün emekçiler bir çeşit canlı ansiklopediyi gerçekleştiriyor, XVIII. yüzyılın *Ansiklopedi*'sini yaşama geçiriyorlar. Görüyorsunuz ki, baylar, Fransa düşüncesini emekçi sınıfın özüyle kaynaştıran kitapların geleneği değildir, tarihin geleneğidir.

Bugün Fransa'ya kan ve can veren emekçi sınıfıdır. Çünkü tarihin geleneğini sürdüren odur.

(La Paix Menacée, s. 440-442)

SAVAŞIN KAYNAĞI İLE BARIŞ VE TOPLUMSAL ADALET

... Jaurès 1895 Mart'ında Meclis'te bütçe görüşmelerinden yararlanarak "evrensel barış isteğine karşı süregelen savaş tehlikesi"nin kaynağını çözümler: Kapitalist toplumdaki derin düzensizlik Sezar'cılığa, silâhlanmaya, ordunun –demokrasiye zarar verecek biçimde– hep kışlada bekletilmesine yol açar.

Jaurès'in düşüncesi hiçbir zaman bu ünlü metindekinden daha sağlam, daha anlaşılır olmamıştır...

... Baylar, barış istiyorsunuz, hem de derinden istiyorsunuz. Avrupa'nın bütün yönetici sınıfları, hükümetleri ve halkları/ulusları açıkça ve eşit bir içtenlikle barış istiyorlar.

Soldan bir milletvekili: —Yahut eşit olmayan bir içtenlikle!

Jaurès: — Bu yaygın ve ortak barış aşkına karşın, savaş bütçeleri yıldan yıla şişip yükseliyor: Öyle ki, herkesin lânetlediği, korktuğu savaş her an üstümüzde patlayabilir.

Neden böyle oluyor? Sizi epeyce sıkmak tehlikesini göze alarak bu çelişkinin, evrensel barış ortamındaki bu sonu gelmeyen savaş tehlikesinin ana kaynağını açıklamak zorundayım:

Her ulusta sayılı insanlardan oluşan bir topluluk (sınıf), üretim ve değişim araçlarını elinde tuttukça, öbür insanların da yönetimini elinde tutacak, sözünü geçirdiği toplumlara kendi yasalarını (sınırsız rekabeti yaşamak için aralıksız savaşımı, servet ve iktidar için günlük kavgayı) zorla kabul ettirecektir. Bu ayrıcalıklı topluluk, yığınların gösterebileceği bütün tehlikelerden korunmak amacıyla ya büyük askeri hanedanlara ya da oligarşik cumhuriyetlerin bazı muvazzaf ordularına dayanacaktır. Buradan beslenen Sezar'cılık[1], sınıfları aldatmak ya da gütmek üzere, onların arasındaki karşıtlıklardan yararlanacak, hırçınlaşan halkın desteğiyle burjuvazinin yardımıyla da halkın cumhuriyetçi uyanışını bastıracaktır.

1 Sezar'cılık, demokratik yolla başa geçen, fakat sonradan baskıcı mutlakiyete sapan hükümdarların askeri egemenlik yöntemi. Askeri yönetim. (Çev.)

Bütün bunlar sürdükçe, yani sınıflar ve bireyler arasındaki politik, ekonomik, toplumsal çatışmalar her ulusta var oldukça, uluslar arasında da savaşlar eksik olmayacaktır. Her ülkede boy veren derin çıkar ve sınıf bölünmesi uluslar arasında da çatışmalar doğuracaktır.

...

Bu durumda, uluslar arasındaki savaşın hiçbir zaman patlama noktasına gelmemesini nasıl istersiniz? Toplumlarımız rekabetin, sınıfsal çelişkilerin, siyasal kavgaların sonsuz kargaşasına teslim edilmişken, siz hiç savaş olmamasını nasıl istersiniz? Söz konusu siyasal kavgalar çoğunlukla toplumsal kavgaların örtüsü, yansısı değil midir? Hatta, insan yaşamı da aslında bir kavga, bir savaş değil midir?

İyi niyetli bazı kişiler, bize karşı şimdiki toplumu savunup yüceltirken barıştan yana çıktıklarını, barışı istediklerini sanıyorlar. Oysa, gerçekte onlar –bilmeden ve istemeden– savaşın sürmesini savunmuş oluyorlar. (Üstelik, onların istedikleri şeyi militarizm de istiyor.)

Bu acılı toplum, öz yapısından kaynaklanan kaygılara karşı kendini savunmak için durmadan zırhını kalınlaştırmak zorunda kalıyor. Bu sınırsız rekabet ve aşırı üretim çağında ordular arasında da aşırı rekabet ve askeri üretim yarışı görülüyor. Sanayinin kendisi de bir kavga olduğundan savaş, sanayilerin en ateşlisi, en kızgını, en önde gideni oluyor.

Ulusların birbirine karşı silahlı kuvvetler besleyerek güçten düşmeleri yetmez. İzninizle düşüncemi burada açıkça belirtmek istiyorum: Bütün ülkelerin ayrıcalıklı sınıflarının, mal mülk sahiplerinin orduyu –kışlaya kapatma ve edilgin itaat yoluyla– demokrasilerin özgür yaşamından elden geldiğince uzak tutmaları gerekir.

Yirmi yıldan beri Avrupa'da muvazzaf ordu anlayışının bu olduğu bizden gizlenmiyor. Nitekim, Ulusal Meclis, askerlik yasasının ünlü raportörünün "Ordunun söz edildiğinde artık demokrasiden söz etmek gerekmez," sözünü alkışladı ve edilgin itaat dogma'sına karşı çıkan Belfort[1] savunucusu Denfert Rochereau'yu[2] kıyasıya yuhaladı.

1 Fransa'da yukarı Rhin bölgesinde bir yer. 1870 savaşında Almanların eline geçmiştir. (Çev.)

2 Belfort'u başarıyla, kahramanca savunan ünlü Fransız albayı (1823-1878). Savunma

O sırada cephenin öbür yanında İmparator II. Guillaume da askerlerine şöyle diyordu: Bundan böyle onların özellikle iç düşmana karşı bağlılıklarına ihtiyaç var. Toplumsal demokrasinin kandırdığı babaları ile kardeşlerini zayıflık ve tereddüt göstermeden kurtarmaya hazır olmaları gerekiyor.

Ondan birkaç gün sonra, muhafazakâr partinin sözcüsü burada tartışırken, bize ordunun içerde ve dışarda en büyük koruyucu olduğunu bildirdi. Ne demek istediğini çok iyi anladık. İçtenlik ve açıksözlülüğünden ötürü kendisine teşekkür ederiz.

Baylar, işte böylece, şu ikili çelişkiye düşüyorsunuz: Bir yandan tüm uluslar ve yönetimler barış istiyorlar; öyleyken, insanseverlerin tüm uluslararası toplantılarına karşın, savaş bir rastlantıyla her an patlayabilir. Öte yandan, özgürlük ve demokrasi her yerde gelişirken, büyük askeri kuruluşlar da gelişiyorlar, –öğretimizi kuran cumhuriyetçi düşünürlerin yargısına göre– demokrasinin özgürlüklerine karşı her zaman bir tehlike oluşturuyorlar. Sizin katı ve karışık toplumunuz, barışı istediği zaman, hatta dinleniyor göründüğü zaman bile, bağrında savaşı taşıyor, tıpkı bulutun fırtınayı taşıması gibi!

Baylar, halklar/uluslar, arasındaki savaşı kaldırmanın tek yolu, bireyler arasındaki savaşı kaldırmaktır; ekonomik savaşı, toplumdaki düzensizliği kaldırmak ve savaş alanlarında evrensel kavgaya yol açan evrensel yaşam kavgasının yerine toplumsal adaletle uyum ve birliği sağlayacak bir düzen kurmaktır.

İşte bu yüzden, bakınca siz de görürsünüz ki, hep boşa giden iyi niyetlerle, güzel dileklerle değil, ancak ilkelerin etkinliği ve sonuçların gerçekliğiyle mantıksal olarak bugün dünyada biricik barış partisi, sosyalist partidir.

Ve baylar, burada savaştan tiksindiğimizi belirtirken, sanmayınız ki ülkemizi oldu bittilerin yıkımına bırakacağız.

... Yurdumuzun aldığı derin yarayı unutmuyoruz, unutamıyoruz. Çünkü bu yara, aynı zamanda, ulusların evrensel hukukunun da aldığı ağır bir yaradır.

Bakanlığının buyruğuyla istemeyerek Belfort'tan çekilmiştir. Sonra milletvekili olmuştur. (Çev.)

Belki unutan biri çıkar, ama bu biz olmayacağız! Caprivi Şansölyesi'nin[1] şu sıralar adı çok geçiyor. Ben de ondan söz etmek istiyorum. Alman devlet adamlarının gerçekçi diliyle Caprivi, askerlik yasası tartışılırken, barışçı duygularını içtenlikle şöyle dışa vuruyordu: "Alman ulusu doymuştur."

Biz de, baylar, üzüntüyle şöyle demek zorundayız: Fransız ulusu koparılmıştır.[1]

Gerçi kendimize unutma hakkı tanımıyoruz, ama kimseye nefret etme hakkı da tanımıyoruz. Çünkü ne denli soylu, ne denli iyi olursa olsun, –bunu söyleyebilmek bize şeref verir– ülkemiz de geçmişte halka uzun kabalık ve keyfi egemenlik günleri yaşattı. Öyleyken biz başka halkların yanlışlarında kendi halkımızınkinden daha çok yanlış buluruz. Bu yüzden, bizim yurtseverliğimiz de kahredici kinler beslememize yol açar. Onun için diyoruz ki ne nefret, ne de unutkanlık! İşte bizim ilkemiz.

Hukuka verilen zarara biz, yalnızca Fransız olduğumuz için değil –iyi dinleyin!– yurdun ortaklaşa yarasıyla kendimiz de içtenlikle yaralandığımız için karşı çıkıyoruz. Ayrıca, sosyalist olarak da karşı çıkıyoruz. Çünkü sosyalizm bütün insanların iradelerini özgürlüğe kavuşturmak isterken, onların bir parçası olmayı dileyen tarihsel topluluktan Fransızların iradelerini zorla ayırmak hoş görülemez.

Eğer kapitalizmle çatışıyor ve gözümüzü üzerinden ayırmıyorsak, bunun nedeni, onun insanı insana düşürmüş olmasıdır. Eğer kapitalin kuvveti içinde gördüğümüz eski fetih ve egemenlik ruhunun sürmesine karşı çıkıyorsak, bunun nedeni, bu fetih ve egemenliğin en kaba biçimde bizim de saldırısına uğramış olmamız değil, halkların bilincine karşı kapitalin zora başvurması ve birleşmek isteyen insanları kılıçla ikiye bölmesidir.

Militarizme karşı çıkıyorsak, bu, onun son ganimetini yanına bırakmak için değildir. İç çatışmalarımızda, grevlerimizde, ekonomik kavgalarımızda Fransız askerleri kardeşlerine silâh çekince kızıp

---

1 Caprivi, Bismarck'in çekilmesinden sonra, 1890-1894 yılları arasında Alman İmparatorluğu Şansölyesi olmuştur. (Çev.)

köpürüyoruz. Fakat imparatorluk militarizminin dış ülkelerde askere aldığı kimseler birgün kendi kardeşlerine ateş açınca ne yapıyoruz?

İşte, bundan ötürü, kürsüden diyorum ki, dünya işçi sınıfının sosyalist bilincinde kapitalizme karşı yalnızca bir protesto yoktur; yabancıların askeri egemenliğini kabul etmeyen halkları ezmeyi ve ülkelerini zorla ele geçirmeyi ya da sömürgeleştirmeyi sarsılmaz bir mantıkla mahkûm etme de vardır.

Öç almak için savaş çıkarmak bir çözüm değildir. (...) Çünkü, böyle bir savaş, dövüşen ülkeleri kırım, kan ve yıkım alanlarına çevirmekten başka bir sonuç vermez; üstelik, kavgaların durmadan tazelenmesine, her iki yanda da sonu gelmeyen çırpınmalar doğurup tutkuların kamçılanmasına yol açar; tehlikenin ivedilik ve süreklilik kazanmasıyla her iki halka/ulusa da askeri diktatörlüğün sürmesini zorla kabul ettirir ve sonunda, yurt bozgun içinde yok olmasa bile, özgürlük zafer içinde yok olabilir.

Hayır, baylar, çözüm yolu burada değildir. Yalnızca bizden ayrılanlar için değil, fetihten acı çeken bütün öbür halklar ya da halk kesimleri için de çözüm yolu, Avrupa'da siyasal özgürlüğü ve toplumsal adaleti geliştirmektedir. (...)

Yalnızca siyasal özgürlüklerin gelişimi değil, özellikle toplumsal adaletin gelişimi de bireyin bireye ve ulusun ulusa yaptığı büyük haksızlıkları ortadan kaldıracaktır. Salt kardeşlik çağrısıyla insanlar birbiriyle uzlaşamazlar; ancak, içinde kendilerini unuturken benzersizliklerini de unuttukları ortak ve soylu bir eserde birleşirlerse uzlaşabilirler. Bunun gibi uluslar da gurur, kin, şeref ve kanla yoğrulmuş parlak ve üzücü geçmişin yerine ondan daha üstün bir şey önerdikleri zaman, Chateaubriand'ın yüz yıl önce işaret ettiği üzere, tarihin kendilerine verdiği görevi anladıkları zaman, yani kölelik ve serflikten kurtulan insanlığı ücretlilikten de kurtarmayı kesinlikle istedikleri zaman eski kıskançlıklarını, eski böbürlenmelerini bırakacaklardır.

Yaratılan ya da hazırlanan bu büyük eserin sevinci, sarhoşluğu içinde, insanın insan üzerindeki politik ve ekonomik egemenliği kalkınca, istifçi sınıfların tekellerini korumak için silahlı yönetimlere

ihtiyaç kalmayınca, bayraklar insanların birliğini bozmadan dalgalanınca, işte o zaman –sorarım size– bir grup insanın kendisini yüzyıllar sürecek dostluklara bağlayan tarihsel grupla daha sıkı, daha içten, daha yakın bir yaşam, yani ulusal bir yaşam sürmesini engellemekte kimin ne çıkarı olacaktır?

... Ve bütün ülkelerde, şimdiki düzenden çok acı çektiği için yeni düzeni en iyi sezen, emekçilerin uluslararası bağlaşıp anlaşmasına dayanarak halkların uluslararası bağlaşıp anlaşmasını bundan böyle en iyi kotaracak olan ücretliler kesimi, işçi sınıfı olduğundan, biz de onunla birlikte ve onun gibi, savaşlara yol açan toplumsal haksızlıklar ile orduları doğuran savaşları ortadan kaldırmaya çalışıyoruz.

(Textes Choisi, s. 83-95)

DEMOKRASİ

İNSAN KİŞİLİĞİNİN ÖZGÜRLÜĞE KAVUŞMASI

Adalet özgürlükten ayrılmaz. Sosyalizm bu gerçeği unutmaz. "Yaşamın çeşitli güçleri"ne saygı duyar. Çünkü sosyalizm için aslolan bireydir. 1 Aralık 1898'de "Revue de Paris"de yayımlanan "Sosyalisme et Liberté" (Sosyalizm ve Özgürlük) başlıklı incelemesinde Jaurès, "sosyalizmi bireysel hukuku en iyi gerçekleştiren" bir düzen olarak gösterir. Ona göre, "hiçbir şey bireyin üstünde olamaz." Bireyin yüceltilmesi "ne ülküye, ne dayanışmaya, ne de özveriye aykırıdır." Kişi sosyalizmle özgürlüğe kavuşunca, dünya da "özgürlük düşüncesiyle kazanılmış" olacaktır.

Sosyalistler için, her kuruluşun değeri insana bağlıdır. Kuruluşlara, düşüncelere ancak kurtulmak, yaşamak ve gelişmek dileğini gerçekleştiren bireyler yaşam ve erdem getirebilir. Çünkü her şeyin (yurdun, ailenin, mülkiyetin, insanlığın, Tanrının) ölçüsü bireydir.

İşte, devrimci düşüncenin mantığı budur. İşte, sosyalizm budur.

Bireyin böylesine yüceltilmesi tarihsel hareketin sonucudur ve ülküye, dayanışmaya, özveriye aykırı değildir. Bütün insanları mülkiyete, bilime, özgürlüğe, yani yaşamaya kavuşturmaktan daha yüksek bir ülkü mü olur? Yazık ki, sosyalizme gelinceye dek ülkü, cılız ve çekingendi, insan cevherini tümüyle işlemeye yanaşmıyordu. Örneğin, Hıristiyanlık seçkinleri baştacı ediyor, kalabalığı cehennemin dibine gönderiyordu. Fransız Devrimi insanların kuramsal bakımdan eşitliğini ilân ediyor, fakat mülkiyete bir sınıfın ötekini köleleştirmesi ayrıcalığını tanıyordu. Tarihin başından beri, ilk kez sosyalizm, "bütün" insanlığı bütün bireyleriyle, bütün atomlarıyla

mülkiyete, özgürlüğe, ışığa ve sevince çağırıyor. Artık insanlık değeri ve büyüklüğü yalnızca bazı seçkin yaratıklar ya da ayrıcalıklı sınıflarla değil, bütün bireylerle ortaya koyacaktır. Eti ve kanı ne olursa olsun, insan kılığında dünyaya gelen herkes, insanlık hakkını, insanlık gücünü de beraberinde getirecektir: Hiçbir dogmaya dayanmadan düşünebilecek; hiçbir efendiye bağlanmadan kardeşçe, eşitlik içinde çalışabilecek; doğaya baş eğdiren eylem araçlarına –herkesle birlikte– sahip olabilecektir.

Böylece, ancak sosyalizm yoluyla, ülkü yalnızca doruklara dokunan ya da yüzeylere değinen bir ışık olmaktan çıkacaktır. İnsan yaşamının büyük kasırgası içinde her toz zerresi aydınlıkta titreyecektir. Hakla hareketin, ruhla maddenin birliği, hiçbir zaman o günkünden daha derine varmayacaktır. Vahşiliğin yasalarından yakayı kurtaran bütün ırklar, bütün organik kuruluşlar doğanın gerçekten üstüne çıkacaktır. Bunun sonucunda insanlık, ilk kez eşyaya egemen olacaktır.

Bilindiği gibi, sermayenin yasaları gereğince, kişioğlu kuvvete ve rekabete boyun eğer. Bu yüzden de doğanın basit bir parçası haline gelir. Nitekim, yerin altında çalışan bağımlı ve ücretli maden işçisi tümüyle bir insan değildir; üretim mekanizmasının bir vidasıdır; öbür doğa kuvvetleriyle birlikte ele geçirilmiş bir doğa kuvvetidir. Fakat yarın, bütün üreticiler kurtulunca, işlerinde tam özgürlüğe kavuşunca, çalışma bir doğa olayı olmaktan çıkıp da bir özgürlük edimi haline gelince, aynı insanlar daha derin kuyulara inecek, tarlaları sürecek, madenleri eritecek ve dövecektir. Ama bu, insanın kulluğunu eşyanın kulluğuyla karıştıran bir çalışma olmayacaktır artık; toprağı ve onun güçlerini işleyen yüksek bir özgürlük biçimi olacaktır. Böylece, özgürlük ruhu, toprağı gerçekten fethetmiş olacaktır.

(Etudes Socialistes, C. II, s. 94-95)

SÖMÜRGECİLİK VE SOSYALİZM

26 Temmuz 1896'da Londra'da açılan Uluslararası Sosyalist Kurultay'dan önce, Jaurès, sosyalistlerce yürütülmesi gereken sömürge siyasetini yansıtır. Konuşması birçok bakımlardan pek ilginçtir. Ayrıca, 1884'teki söylevine göre, sömürgecilik olgusu karşısında daha bir bilinçlenmeyi gösterir. Jaurès için sömürgecilik, "kapitalist rejimin en kötü, en acı sonuçlarından biri"dir...

... Bence, sosyalizmin, sömürgecilik siyasetiyle ilgili duygularını bir formüle bağlamakla yetinmemesi gerekiyor... Şunda anlaşmış bulunuyoruz: Sömürgeciliği kötülüyoruz, çünkü halkın yazgısını iyileştirmekte kullanılacak zenginlikleri ve kuvvetleri boşa harcıyor. Sömürgeciliği kötülüyoruz, çünkü işçilere emeklerinin tam karşılığını vermeyerek tüketimi daraltan ve dışarda zorla yeni pazarlar ele geçirmeyi gerektiren kapitalizmin en iğrenç sonucudur o. Sömürgeciliği kötülüyoruz, çünkü kapitalist adaletsizliği her seferinde görülmedik bir çürüyüşle artırıyor, çevreye bulaştırıyor. Zincirden boşalmış bütün yağma ve çapul içgüdüleri –cezasız kalacakları kesinlikle bilindiğinden– yeni spekülasyon güçlerince genişletiliyor ve istenildiği biçimde geliştiriliyor: İlkel insanlığın sinsi vahşeti, kapitalist düzenin en iyi araçlarıyla sömürgelerde ustaca uygulanıyor.

Elbette, uluslararası sosyalizm, Londra Kurultayı'nda bunu tekrar tekrar belirtecektir. Ayrıca, kuşkusuz, şunu da belirtecektir: Sosyalist uygarlık yeryüzünün karanlık parçalarına da ışık götürmekten geri durmayacaktır. Bu, onun ödevi olacak, insan ırkını ucun uzun birleştirmeye çalışacaktır. Ama, bu işte ona kılavuzluk eden yağmacılık düşüncesi olmayacaktır. Gerçi o da dünyaya yayılacaktır, fakat sömürmek için değil, kurtarmak ve huzura kavuşturmak için...

Gelgelelim, eğer Londra Kurultayı, dogmatik bir bildiri yayımlamakla kalırsa tuhaf ve boşuna bir iş yapmış olacaktır. Gerçekte, bütün uluslar sömürge siyasetine bağlanmışlardır: Bizim, gelecekle ilgili formüllerimiz onları yollarından çevirmeyecektir.

Benimsedikleri fetih ve yayılma yasası doğal bir yasa gibi, karşı konulmaz görünüyor onlara. Bu bakımdan, sömürgecilik hareketinin getirdiği bütün bayağılıkları, zalimlikleri, ahlâksızlıkları boşuna sayıp dökeceğiz, çünkü bu hareketi durduramayacağız. İnsanlık ırmağı akmak için bizim süzgecimizden geçmeyi beklemez. Tarihi yöneten büyük evrim yasasınını biliyoruz. Kapitalist ilke kendi özünü geliştirecek ve yerini sosyalist ilkeye bırakmazdan önce, ürünlerini tüketecektir. Bizim gibi sosyalist ilkeyi benimseyen kimselerin, eylemin bütün sorumluluğunu yüklenmesi ve kapitalist ilkenin etkilerinden sakınması gerekir. Kapitalist toplum yaşadıkça kendi yasasından ayrılmayacaktır. Bunun tersini düşünmek saflık olur.

Nitekim, öbürlerinden daha titiz, daha demokratik ruhlu Avrupa uluslarından herhangi biri, her çeşit sömürgeci yayılmayı yasaklamış da olsa, Afrika'daki ya da Asya'daki haksızlık ve hırsızlıklardan bir zerre bile eksiltmiş olmaz, yalnızca kendini aldatmış olur. (Elbette, sosyalist anlamda aldanmadan söz ediyorum.) Çünkü her ulus sosyalist insanlığa ancak şu koşulla sevinerek girebilir: Yüksek bir adalet kuralına uyarak ve insancıl şeylerin tümü üzerinde dehasının gücüne uygun bir etkide bulunarak... Eğer bir demokratik cumhuriyet, şimdi bütün halklara acı çektiren yayılma ve macera ihtiyacının önüne geçseydi, bu ihtiyaca karşı aşırı milliyetçi tutkuları ve zorlu eylemleri kışkırtmaktan başka bir şey yapmayacaktı. Bu ise, Sezar'cı bir fetih, tantanalı bir şeref ile yağma rejiminin talihini artıracaktı.

Öyleyse, dünya barışı ile uluslararası sosyalizm için pek tehlikeli olan bu sorunlar karşısında, sosyalistlerin pratikteki davranışını ne olmalıdır? Londra Kurultayı'nda –bence– ele alınacak en nazik sorun budur. Kişisel görüşümü söylemekten çekinmeyeceğim: Daha önce her ülkede tartışılmış olması koşuluyla, bu sorunu Kurultay'da kolayca çözebileceğimize inanıyorum.

Bütün dünya sosyalistlerince benimsenecek ve uygulanacak üç pratik kural bulunduğunu sanıyorum:

Bunlardan birincisi, sömürgecilik rekabetinin uluslar arasında bir savaşa yol açmaması için gözünü dört açmaktır. Bunun için, her

ulusta sosyalistlerin, harcanan gücü ve yapılan işi aşan ölçüsüz istekleri kınamak cesaretini göstermeleri gerekir. Sosyalistler, ancak sömürgecilik hareket ve çabasını çok yakından, neredeyse günü gününe izleyerek bunu yerine getirebilirler. Şimdiye değin sömürgeci yayılmaya karşı yalnızca sistem ve kuram bakımından düşmanlık gösteren sosyalistler, sözü geçen sorunların tekelini aşırı milliyetçi ya da kapitalist basına bıraktılar; bu basın ise onları soysuzlaştırdı, gerçekleri örtbas etti, olaylar yarattı ve barışı tehlikeye sokan masallar uydurdu. Onun için, ciddi belgelere ve doğru bilgilere dayanarak, bütün ülkelerin sosyalistlerinin artık bu sorunlarda uluslararası sağlam bir görüşe varması ve taşkın isteklere gem vurması gerekmektedir. Kuşkusuz, edinilen bilgilerin doğruluğuna bel bağlayarak, sosyalizmin evrensel ve insancıl bir yüksek bilince ulaşmasını oturup beklemek demek değildir bu.

Bütün dünya sosyalistlerinin bağlanacağı kurallardan ikincisi, Asya'nın, Amerika'nın, Afrika'nın yenilmiş ya da sindirilmiş halkları için en insanca davranışı ve en geniş güvenliği istemektir. İster İngiltere'nin egemenliği altındaki Hintliler için, ister Fransa'nın egemenliği altındaki Araplar için, isterse Avrupalı ulusların uğrunda çekiştikleri ve aralarında paylaştıkları bütün Afrika halkları için olsun, her ülkenin parlamentosuna insanca öneriler getirmek ya da gerekli protestolarda bulunmak sosyalistlerin ödevidir.

Bu sosyalist eylem her ülkede öyle bir kuvvet ve yetkiyle yürütülecek ki, sonunda, evrensel bir kimlik kazanacak. Öyle namuslu bir evrensellik ki kimsenin ondan bir kuşkusu olmayacak. (...)

Sosyalistlerin sömürge sorunlarında bağlanacağı kurallardan üçüncüsü ve sonuncusu bence şudur: Ulusların uğrunda açgözlülükle çekiştikleri belli başlı ekonomik kuvvetlere gitgide daha evrensel bir özellik vermek. Sözgelişi, bugün bütün Avrupa ulusları Nil'in kaynaklarına göz dikmişler. Çünkü, Yukarı Nil'i ve Afrika'nın büyük göllerini ele geçirmek, Mısır'ın ve bütün kıtanın gelişimine egemen olmak demektir. Özellikle on yıldan beri Avrupa uluslarının Afrika'da gizli ya da açık harcadıkları bütün çabaların, mertçe ya da kalleşçe

kurdukları bütün düzenlerin sırrı işte buradadır. Bu rekabetler gittikçe şiddetlenerek birgün savaşa dönüşebilir. Gerçi, bu tehlikeyi önlemenin tek yolu, şu ya da bu ulusun özel çalışmasını ya da etkisini sınırlamak değildir. Ama, niçin Tuna ırmağı ile Süveyş kanalında olduğu gibi, kaynağından denize varıncaya kadar Nil'in serbestçe kullanılması da bir güvenlik düzenine bağlanarak yürütülmesin? Elbette, alabildiğine nazik ve karmaşık olan bu sorun üzerinde fazla durmak istemiyorum. Yalnızca uluslararası sosyalizmin bu sorunlarda gütmesi gereken politikayı bir örnekle belirtmek için ondan söz açıyorum.

Demek ki: 1. Barış yararına ve taşkın isteklere karşı her an uyanık bulunmak, 2. Ezilen ırklara dinmeyen bir şefkat göstermek, hiç olmazsa aşırı zorlama ve sömürmeye karşı onları korumak, yavaş yavaş tam bir bağımsızlığa doğru çağırmak, 3. Dünyadaki büyük tarihsel ya da ekonomik yolları kullanma konusunda –kendi eylem özgürlüklerine göre– bütün halklara uluslararası güvenceler sağlamak: İşte evrensel sosyalizmin benimseyebileceği pratik kurallar...

Londra Kurultayı, dünya sosyalistleri yararına bütün belgeleri toplayan ve çeşitli ulusal topluluklara dağıtan bir uluslararası danışma komisyonu kurulup kurulmayacağını kararlaştıracaktır. Ama, ne olursa olsun, sosyalizmin insancıl eylemi, yolundan dönmemelidir. Sosyalizmin uluslararası gücü her an barışı tehlikeye düşürecek ve iğrenç bir savaşta dünya emekçi sınıfının çeşitli bölüklerini birbiriyle çarpıştıracak sorunlarda kendini açıkça göstermelidir.

Kuşkusuz, uluslararası sosyalizm, ancak bilimin kılı kırk yaran gücü ile dürüstlüğün söz götürmez gücüne dayanarak yapacaktır bunu, ancak bu yolla görevini günden güne daha belirli ve daha geniş olarak yerine getirebilecektir...

(La Petite République, 17 Mayıs 1896)

NE DİKTA, NE TERÖR, NE DE ANARŞİ

Sosyalizm ne bir kışla yaşamı getirecektir, ne de başıboşluk. 26 Ağustos 1894'te "Dépéche de Toulouse"da çıkan bir yazısında Jaurès liberal okula bağlı iktisatçıların ikiyüzlülüğüne dikkati çeker. Bu iktisatçılar sosyalizmi kâh özgürlüğü kaldırmayı, kâh da anarşiyi kurmayı istemekle suçlarlar. Aşağıda okuyacağınız parçalar, muzipçe gülümseyerek ve saflığı bir yana bırakarak, Jaurès'in düşmanlarını nasıl hırpaladığını göstermektedir.

Krediyi, üretimi, toprağı ellerinde tutan ve işçilerle köylüleri kendi çıkarları için çalıştıran bütün büyük bankacıların, kapitalistlerin, mülkiyetlilerin yerini Ulus'un almasını istediğimiz zaman, "Temps" ve "Siècle" gazetelerinin iktisatçıları bize, özgürlüğü ve bireysel mülkiyeti kaldırmak istediğimizi söylüyorlar.

Onlara şöyle cevap verebiliriz: Özgürlüğü ve bireysel mülkiyeti ortadan kaldıran kapitalist rejimdir, biz değil! Öyle ya, maden işçisinin, cam işçisinin, tül işçisinin, dokuma işçisinin bireysel mülkiyeti nerede? Irgadın, oduncunun bireysel mülkiyeti nerede? Gerçekte, iktidar ve zenginlik gitgide istifçilerle tekelcilerin elinde toplanıyor, bireysel mülkiyet durmaksızın onlar tarafından ele geçiriliyor. Diyelim ki bireysel mülkiyet, onların düşündüğü bütün değerleri kendinde taşıyor; o zaman da, Hugo'nun şu sözü akla geliyor: Bireysel mülkiyet Roland'ın kısrağı gibidir, her şeyi çok iyidir, yalnız bir tek kusuru vardır: Ölüdür. Bize saldırmak üzere düşmanlarımızın bu zavallı bireysel mülkiyet kısrağına binince gülünç duruma düşmeleri de bundandır.

Gelgelelim, haksız olduklarını bilmek yetmiyor bize, onlara göstermek istiyoruz ve gösteriyoruz ki sosyalist düzende ne baskı, ne kötüye kullanma, ne de bireysel özgürlüklere el atma olacaktır. Öyleyken, düşmanlarımız Tarn valisi gibi şunu tekrarlayıp duruyorlar: Sosyalist düzen bugünkü kapitalist Devlet'in şişip büyümesinden başka bir şey değilmiş; onun için devletin fabrikalarında, ormanla-

rında, yollarında, dairelerinde çalışan ücretliler özel (kapitalist) sanayide çalışanlar kadar kul ve yoksul olacaklarmış! Ne yanlış düşünce! Yanlış bin kez yanlış!

Bugünkü Devlet büyük bir patrondan başka bir şey değildir, ücret ve rekabet yasalarına bağlanan, onları uygulayan kocaman bir patron...

Fakat kapitalist rejim değişince, bu rejimden doğan ve onu destekleyen şimdiki Devlet biçimi de kendiliğinden değişecektir. Bütün iş kollarında çalışanlar, o zaman, emeklerinin tam karşılığını alacaklardır: Ulus artık gündelikçiler gibi yurttaşları da sömüren büyük bir kapitalist olmayacaktır. Tersine, kapitalin tırtıkladığı paylardan kurtulmuş bütün işçilerin, bütün yurttaşların toplumsal aklı haline gelecektir. Üstelik, ulusun üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkı, emekçilerin gerçek mülkiyetine dokunmayacaktır: sömürücü kapitalizmin yeniden ortalığı kaplamasına ve vurguncu istifçiliğin yeniden yayılmasına karşı koymakla yetinecek, sürekli bir önlem olmaktan öteye geçmeyecektir. Böylece, yüksek örgüt aynı zamanda yüksek özgürlük haline girecek ve bütün bireysel güçler örgütlenmiş ortaklık içinde açılıp gelişecektir.

Sosyalist düzende Ulus, yurttaşlara şu ya da bu görevi, şu ya da bu çalışma biçimini zorla kabul ettirmek gereğini duymayacaktır. Çünkü bütün görevlerde aynı güvenlik bulunacak, eşit bir çaba için aynı karşılık alınacak, işletmelerin yönetimine katılmakta herkes aynı hakkı taşıyacaktır. Görevler yetenek, eğilim ve durumlarına göre yurttaşlar arasında bölüşülecektir...

Ulus, nasıl ki politik egemenliği ilân ederek bireylerin politik özgürlüğünü yaratmışsa, ekonomik egemenliği ilan ederek de bireylerin ekonomik özgürlüğünü yaratacaktır.

Elbette biz, böyle iyi niyetle gerçeği söylerken, muhaliflerimizin kalleş ya da kakavan olmadığını hesap ediyoruz. Sosyalist rejimin, yeni derebeylik rejiminin yerine geçeceğini gösterince, bize şöyle bağırıyorlar: "Bir manastır, bir kışla, bir hapishane yaşamı kurmak istiyorsunuz!" Tam tersine, sosyalist düzenin herkes için bir kurtuluş ve özgürlük düzeni olacağını gösterince, ayıplayıcı tavırlar takınarak

ve polisle önceden anlaşarak bize şunu söylüyorlar: "Hayır, bir anarşidir bu! Hayır, bütün haklarımızı elimizden alacaksınız! Sizi gidi sahte evliyalar sizi!"

Oysa, gerçek tam tersi bunun: Yukarıdaki dürüst ve duru açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, burjuva iktisatçıların hızlandırdığı anarşiden toplumu biz kurtaracağız. Kapitalist düzende adalet bulamayan kimseler –Bay Yves Guyot'ya inanarak– sosyalist düzende de özgürlük bulamayacaklarını sanıyor, anarşistliğe kayıyorlar. Bu bakımdan anarşiye –öğreti (doctrine) alanındaki anarşiden söz ediyorum– karşı tek etkili propagandayı biz sosyalistler yapıyoruz.

Onun için de, düşmanlarımızın bağırıp çağırmasına boş veriyoruz. Bizi bazen anarşiyi bazen baskıyı tutmakla suçlamalarına aldırmıyoruz. İki kambur arasında kalan Polichienlle gibi onların da hep bu iki ahmakça söz arasında bocalamasını uygun görüyoruz.

(Etudes Socialistes, C. I, s. 288-291)

SOSYALİZMDE İNSAN HAKLARI

Jaurès "bir sınıfın tahakkümünü insanlığa karşı yapılmış bir suikast" sayar. Ona göre, "sosyalist olmak herkes için bir adalet ödevidir." 7 Eylül 1901'de "Petite République"te çıkan "Socialismé et la vie" (Sosyalizm ve Yaşam) başlıklı yazısında bu düşüncesini geliştirir. "İnsan Hakları Bildirisi"nin işçi sınıfı için taşıdığı önemi belirtir. "Sosyalizmin bir kökü" bu Bildiri'dedir. Ama, işçi sınıfının eylemi olmadıkça, hak düşüncesi sonuçsuz kalır. Jaurès, Fransız Devrimi'nden kalkarak, sosyalizmin XIX. yüzyıldaki gelişmesini gösterir. Emekçi sınıfın serpilmesini ve kapitalizmin bağrında, "sosyalizmi gerçekleştirecek teknik araçların" varlığını açıklar. Aşağıya aldığımız parçada Jaurès'in devrimci evrim kuramı ortaya konulmaktadır.

1789 "İnsan Hakları Bildirisi"ne tüm anlamını verecek ve kişi hukukunu tüm gerçekleştirecek biricik toplum düzeni sosyalizmdir. Gerçi, devrimci burjuva hukuk insan kişiliğini birçok kösteklerden kurtarmıştır, ama yeni kuşakları önceki kuşaklara biriktirilen kapitale bir pay ödemek zorunda bırakmaktan da geri durmamıştır. Bu payı ayrıcalıklı bir azınlığın cebine akıtmış, bir sınıfın ve geçmişin yararına insan kişiliğini bir çeşit ipotek altına sokmuştur.

Biz ise, burjuvazinin tersine, insanlığın biriktirdiği üretim ve zenginlik araçlarının herkesçe kullanılması ve herkesi kurtarması gerektiğini öne sürüyoruz. Bize göre, insanlığın yarattığı gelişim araçları üzerinde herkesin şimdiden bir hakkı vardır. Güçsüz ve çıplak, baskılara ve sömürmelere bağrı açık bir biçimde dünyaya gelen bir kimsenin kişiliği olamaz. Ancak, insanlığın çabasıyla oluşmuş araçları – kendi gelişimi için– özgürce kullanma hakkı olan bir kimsenin kişiliği olabilir. Her bireyin kendini geliştirip yüceltmek hakkıdır; bu yoldaki çabasını destekleyecek her şeyi insanlıktan istemek hakkıdır; sömürülmeden ve kimsenin boyunduruğu altına girmeden çalışmak, üretmek, yaratmak hakkıdır. Toplum ancak üretim araçlarını buyruğuna vererek bireyin bu hakkını sağlayabilir. Ama, bunun için, toplumun da bu araçlar üstünde egemen bir mülkiyet hakkı bulunmalıdır.

Yaşama saygısı sosyalizmin özüdür. Marx ile Engels bunu "Bildiri" de pek güzel belirtirler: "Burjuva toplumunda çalışma, kapitaldeki birikmiş emeği artırma aracından başka bir şey değildir. Sosyalist toplumda ise biriken emek çalışanların yaşamasını genişleten, zenginleştiren, coşturan bir araç olacaktır. Burjuva toplumunda geçmiş şimdiye hükmeder. Sosyalist toplumda ise şimdi, geçmişe hükmedecektir."

"İnsan Hakları Bildirisi"de yaşamayı olumluyordu, bir çağrıydı yaşamaya. Devrim yaşayan insanın haklarını öngörüyordu. Dünkü insanlığa bugünkü insanlığı bağlama hakkı tanımıyordu. Kıralların ve asillerin geçmiş hizmetlerinden ötürü, şimdi yaşayan insanlığı ezmesine ve ilerleyişini durdurmasına hak vermiyordu. Nitekim, yaşayan insanlık, geçmişin canlı kuvvetlerinden kalma her şeye –kendi yararına kullanmak üzere– el koymuştu. Krallığın kurduğu Fransız birliği dahi –krallığa karşı– Devrimin kesin âleti olmuştu. Aynı şekilde, burjuvazinin biriktirdiği büyük üretim kuvvetleri de –kapitalist ayrıcalıklara karşı– insan kurtuluşunun ilerde kesin aleti olacaktı.

Yaşam geçmişi yok etmez: Ona baş eğdirir. Devrim bir kopuş değildir, bir kazanımdır. Emekçi sınıfı bu kazanımı gerçekleştirince ve sosyalist toplum kurulunca, kişioğlunun yüzyıllardır biriken çabası zengin ve iyi bir doğa meydana getirecek, insanlara doğuşlarından başlayarak özen gösterilecek ve tam gelişmeleri sağlanacaktır.

Görüldüğü gibi, devrimci burjuva hukukunda, "İnsan Hakları Bildirisi"nde ve yaşama hakkında sosyalizmin bir kökü var. Ama, emekçi sınıfın güçlü dış eylemi olmadıkça, hak ve insanlık düşüncesinin bu iç mantığı etkisiz kalır, bir türlü uyanmaz. Nitekim, 1789 Devrimi başlar başlamaz emekçi sınıfı işe karışmıştır Marat gibi, kendisine: "Ne yapıyorsun? Duvarları arkasında hapsedilmiş bir işçi mi var, niçin Bastille'i almaya gidiyorsun?" diye saçma öğüt verenlere kulak asmamıştır. Yürümüştür. İleri atılmıştır. Korkulu günleri başarıya ulaştırmıştır. Cephelere koşmuş, içerde ve dışarda Devrimi kurtarmıştır.

Gerekli bir güç haline gelmiş ve durmayan eylemin karşılığını da almıştır: Yarı demokratik, yarı burjuva bir rejim kurulmuş, 1789'dan 1792'ye kadar süren bu katıksız özgürlük düzenine arasıra emekçilerin eylemi egemen olmuştur. Gücünü gösterdikçe, kendine güveni artmış ve sonunda Babeuf'le birlikte şunu söylemiştir: Ortaklaşa mutluluğu kurmak için, ulus denen ortaklaşa bir kuvvet yaratarak, ondan yararlanmalıyız.

Böylece, emekçilerin eylemi dolayısıyla, sosyalizm belirsiz bir felsefi kurgu olmaktan çıkmış, canlı bir güç, bir parti halini almıştır. Şu iki kuvvetin bağdaşık eylemi altında Fransız Devrimi'nden Sosyalizm doğmuştur: nicesinin kuvveti ve emekçi sınıfının eyleminin kuvveti. Onun için, sosyalizm soyut bir hayal değildir. Çünkü o, modern yaşamın sıcak kaynaklarının en kaynar, en coşkun yerinden fışkırmaktadır. (...)

Hayır, sosyalizm keyfi ve hayali bir görüş değildir. Gerçeğin içinde oluşur ve gelişir. Yaşamla doludur, büyük bir yaşam kuvvetidir, yaşamı yönetebilecek bir kuvvet... Sosyalizm, burjuva demokratik devriminin hak ve adaleti eksik uygulayışına İnsan Hakları'nın tam ve kesin yorumuyla karşı çıkar; kapitalizmin kurmaya uğraştığı dar, karışık ve eksik zenginlik örgütüne görkemli ve uyumlu bir zenginlik anlayışıyla karşı çıkar. (Bu zenginlik içinde bir kimsenin çabası herkesin onu destekleyen çabalarıyla büyüyecektir.) Tekelci baskı ve sömürmeyle yaralanmış burjuva bencilliğinin ve kibirliliğinin duygusuzluğuna devrimci tasayla, hınçla, alayla, yalanı çürüten öldürücü çözümlemeyle karşı çıkar; sermayenin toplumsal önceliğine gitgide büyüyen, güçlenen emekçi sınıfın örgütüyle karşı çıkar.

Ezilen ve sömürülenler sayıca, bilinçce, birlikte günden güne büyüyünce ve mülkiyetin tek sınıfta toplanmasını önlemeyi günden güne daha açıklıkla düşününce sınıflar rejimi nasıl sürüp gidebilir? Kaldı ki, sosyalizmin gerçek ve özlü kuvvetleri büyüdükçe, sosyalist gerçekleşmenin teknik araçları da gittikçe su yüzüne çıkar. Ulus gittikçe birlik ve egemenlik kazanır. Ekonomik görevleri yüklenmek zorunda kalır: Bunlar, toplumsal mülkiyetin ilk ve kaba belirtileridir.

Büyük sanayi şehirlerinde sağlık, konut, aydınlatma, eğitme, beslenme ve demokrasi sorunları gittikçe artan bir ölçüde mülkiyet sorununun ve ortak alanların yönetiminin içine girmektedir. Her türlü kooperatifler, üretim ve tüketim kooperatifleri gittikçe çoğalmaktadır. Meslek ve sendika örgütleri gittikçe yayılmakta, kıvraklaşmakta, çeşitlenmektedir: Sendikalar, sendika federasyonları, iş borsaları, meslek federasyonları, sanayi federasyonları gibi...

Bu da apaçık gösteriyor ki kapitalist ayrıcalıkların yerini ilerde merkezi bir bürokrasinin tekdüzenli ağırlığı doldurmayacaktır. Tersine, toplumsal mülkiyet ve egemenlik hakkıyla donanan ulus, sayısız örgütlere (belediyeler, kooperatifler, sendikalar vb.) sahip olacaktır. Bu örgütler toplumsal mülkiyete en yumuşak ve özgür hareketi verecek, bireysel güçlerin sonsuz çeşitliliği ve değişkenliğiyle bir uyum meydana getirecektir. Bunun için sosyalizmin toplumsal ve düşünsel bir hazırlığı olduğu gibi teknik bir hazırlığı da olması gerekecektir. Gerçi, şimdiye değin yapılanlarla coşan bazı çocuk kafalı kişiler, sosyalist dünyayı yaratmak için emekçi sınıfın bir buyruk çıkarmasını yeter sanıyorlar. Sanıyorlar ki, işçi sınıfı sihirli değneğini vurarak "açıl susam açıl!" deyince, hemen sosyalist düzen kuruluverecek!

Böyle düşünenler birer alıktır aslında, burjuvazinin egemenliğini de, sınıflı düzeni de mahkûm eden evrimi ve onun karşı konulmaz kuvvetini göremeyen kimselerdir.

(Etudes Socialistes C. II. s. 354-359)

DEMOKRASİ VE SOSYALİZM

Sosyalizm, Fransız Devrimi'nin yarattığı yeni hukuku benimser. Demokrasi, sosyalizm için, "büyük bir kazanım"dır. Dreyfus olayı sırasında Jaurès bir yandan azgın milliyetçilik ve gericilikle savaşırken, bir yandan da "Histoire Socialiste de la Révolution Française" (Fransız Devrimi'nin Sosyalist Tarihi) adlı eserini yazar. Eserinin sonunda, sosyalizmi, "Devrim'in ve demokrasinin fırınından çıkmış" gösterir.

... Sosyalizm, Devrim'in[1] getirdiği bu yeni hukuku tutar, ona dayanır. Politik alanda olduğu gibi ekonomik alanda da herkesin egemenliğini düzenlemek ister. Bundan ötürü de, demokrasinin daha yüksek bir konağını oluşturur. Ayrıca, herkese, kendini tümüyle gerçekleştirmeyi sağlayacak somut gelişme araçları vermek ister. Bundan ötürü de, yeni toplumu insan hakları üstüne oturtur.

Devrim'in 9 Thermidor'a[2] kadar olan uzun tarihçesini kavganın ortasında yazdım: Sosyalizmin, Cumhuriyet'in ve demokrasinin düşmanlarına karşı yürütülen kavganın ortasında, en iyi eylem ve savaşım yöntemi konusunda sosyalistler arasında yapılan kavganın ortasında... Bu kavganın birbiriyle çatışan ateşleri altında çalışmam ilerledikçe inancım da gitgide pekişti: Sonunda anladım ki demokrasi, işçi sınıfı için, büyük bir kazanımdır.

Bütünüyle demokrasi belirli bir eylem aracı ve biçimidir. Politik ilişkiler gibi ekonomik ilişkiler de ona göre düzenlenmek zorundadır. Bu bakımdan, sosyalizm –tutkulu bir sevinçle belirttiğim üzere– Devrim ve demokrasi fırınından dökülen kızgın bir eriyik gibidir.

Geniş anlamda –Babeuf'ün Robespierre'i anarak düşündüğü anlamda– biz demokrasi ve Devrim partisindeniz. Ama onu dondurmuş ve durgunlaştırmış değiliz. Olmayacağız da. Neden derseniz, 1789'dan 1795'e kadar süren günlerin yaşayış ve üretim koşullarını

---

1 Yani 1789 Fransız Devrimi'nin.

2 Thermidor: 1789 Devrim takviminin 20 Temmuzdan 18 Ağustos'a değin süren 11'inci ayı (Çev.)

karşılayan ekonomik ve toplumsal formüllere göre toplumu dondurmak istemiyoruz da ondan; sözü geçen koşulların şimdi ortadan kalktığını biliyoruz da ondan. Demokratik burjuva partileri çok kez yanardağın eteğindeki soğumuş lav parçalarını devşirmekle ya da ocağın yöresindeki sönmüş külleri eşelemekle yetiniyorlar. Oysa, volkandaki kızgın maddenin artık yeni döküm kalıplarına akması gerekiyor.

Elbette, mülkiyet sorunu 1789'da yahut 1793'te ele alındığı gibi ele alınmıyor bugün, alınamıyor. Gerçi, o günlerde bireysel mülkiyet insan kişiliğinin bir biçimi ve güvencesi gibi görülebiliyordu, ama bugün görülemiyor. Nitekim, büyük kapitalist sanayiyle birlikte üreticilerin toplumsal dernekleşmesi ve devletleşen çalışma araçlarının ortaklaşa mülkiyeti evrensel kurtuluşun temel koşulu haline geldi. O kadar ki, Devrim'i ve demokrasiyi ömrünü doldurmuş, burjuvalık kalıplar içinde köhnemiş şeylerden sıyırmak için örgütlenen emekçilerin güçlü eylemi zorunlu görülmektedir.

Burada söz konusu olan bir sınıftır, tarikat değil. Çünkü demokrasiyi de, yaşayışı da bütünüyle düzenleyecek olan emekçi sınıfıdır. Üstelik, emekçi sınıfı demokrasi gibi yaşayışı da ancak ona katılarak düzenleyebilir. Aydınlık bir ülkünün disiplini altında geniş ve özgür bir eylemdir bu. Demokrasi politikası ve sınıf politikası: İşte birbiriyle hiç çelişmeyen iki terim. İşçi sınıfı bu terimler içinde, toplumsal demokrasinin uyumlu birliğinde yoğrulacaktır.

Böylece, sosyalizm kösteklerinden kurtularak Devrim'e bağlanacaktır. Devrimci demokrasinin kahramanca çabalarını özgür bir kafa ve ateşli bir yürekle izleyişimizin sebebi budur.

(Histoire Socialiste de la Revolution Française,

C. VIII. s. 415-416)

TOPLUMSAL DEVRİM BİR ÇOĞUNLUĞUN ESERİDİR

Evet, emekçi sınıfı devrimini yapmak zorundadır. Ama bu devrim ancak bir çoğunluğun eseri olabilir. Jaurès, Blanqui'cilerin bir azınlığı kışkırtarak devrimi gerçekleştirme düşüncesine katılmaz. 26 Ağustos 1901 tarihli "Petite Republique"teki bir yazısında bunu açıklar: "Nasıl ki Fransız Devrimi bir azınlığın eseri değilse, büyük sosyalist değişim de bir azınlığın eseri olmayacaktır. Bu değişimi gerçekleştirmek için ulusun daha geniş bir çoğunluğuna ihtiyaç duyulacaktır. (...) Çünkü, günümüzün ayrıcalıklı sınıfları 1789 öncesinin ayrıcalıklı sınıflarından daha otoriteli ve dolayısıyla daha güçlüdür." Onun için, sosyalist değişim devrimci burjuvazinin gerçekleştirdiğinden "çok daha geniş, çok daha derin ve çok daha ince" olacaktır.

1789'da Devrim'in dokunduğu ancak belirli bir mülkiyet biçimi idi. Nitekim, ruhbanın emlâkini ulusallıştırırken ortadan kaldırdığı, çok sınırlı bir lonca (korperatif) mülkiyeti idi...

Aynı yolda, derebeylik haklarını ortadan kaldırırken de yaptığı, önceden bilinen ve sınırlı olan sonuçlarıyla belirli bir ölçüyü aşmıyordu...

Kapitalist mülkiyet ise, tersine, pek dağınıktır. Öyle belirli, bilinen sınırları yoktur. Kilise gibi bir loncanın ya da zadegân gibi bir tabakanın elinde toplanmamıştır. Ayrıca, onu temsil eden özellikler, burjuva iktisatçıların yapmacık bir iyimserlikle söyledikleri kadar yaygın da değildir. Ama özellikle bir soylular takımı için ayrılmış da değildir; oldukça geniş bir çevreye serpilmiştir. Küçük mülkiyet sahipleri köylere kadar uzanmıştır. Eğer bir azınlığın darbesiyle kapitalist mülkiyet bir an için ortadan kalkarsa, her yanda önceden kestirilemeyen direnme ocakları yanmaya başlar. Orta ve küçük mülk sahipleri ancak belirli ve çeşitli uzlaşmalarla çıkarları korununca, kapitalist mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüşmesine ses çıkarmazlar. Bu uzlaşmalar, bu güvenceler ise ancak tatlı tartışmalarla ve ulusun çoğunluğunun yasal iradesiyle benimsenip gerçekleşebilir.

Aynı biçimde, tarımsal mülkiyetin değişimi ve oldukça geniş bir kamusal düzene doğru gelişimi de toprak sahiplerinin güveni sağlanmadıkça gerçekleştirilemez. Köylü mülk sahiplerinin onayı, sayıları gittikçe azalan kentli mülk sahiplerininkinden çok daha gereklidir. Gelgelelim, sonuçlarını önceden kestiremediklerinden, bu onaya birdenbire yanaşamazlar. Ancak kendileriyle enine boyuna konuşulup tartışılmış bir harekete katılabilirler. Sosyalist eylemin amaç ve sınırı konusunda, ancak üretim güçlerini ve esenliklerini günden güne artıran bir hareket onları inandırabilir.

Fakat, hepsi bu kadar değil. 1789'da Devrim'in mülkiyet düzeninde yaptığı olumsuz bir işti. Devrim yaratmıyor, yok ediyordu. Hem kilise mülkiyetini ortadan kaldırıyor, hem de topraklarını satışa çıkarıyordu. Böylece, kilise mülkiyetini doğrudan doğruya özel mülkiyete çevirmiş oluyordu. Öte yandan, hem derebeylerin haklarına son veriyor, hem de köylü mülkiyetini bir yükten kurtarıyordu. Mülkiyetin özünde bir değişme yapmıyordu. Böylece, köylü önceden sahibi olduğu şeylerin, iyice sahibi oluyordu. Devrim yeni hiçbir mülkiyet biçimi getirmiyordu, yeni hiçbir toplumsal düzen tasarlamıyordu. Kurtarıcılığı, köstekleri kırmaktan öteye geçmiyordu. Yaratmayı, düzenlemeyi düşünmüyordu. Oysa, toplum ondan köklü değiştirmeler bekliyordu. Ancak bu değiştirmeler yerine getirilince, toplum, başlayan yürüyüşünü sevinçle sürdürebilirdi.

Yoksa, sosyalist devrim de kapitalizmi değiştirmeye yetmeyecektir. Bunun için, yeni bir düzenin yaratılması gerekecektir. Üretim bu düzene göre yapılacak, mülkiyet ilişkileri bu düzene göre ayarlanacaktır. Diyelim ki, kapitalist sistem yarın tüm silindi; kapitalist alacaklar tüm kapandı, kamu borçlarının defteri dürüldü; artık kiracılar ev sahiplerine, çiftçiler toprak sahiplerine kira ödemiyor, yarıcılar burjuvalara ürünlerin yarısını vermiyor; bütün çiftlik gelirleri, ticaret kazançları, sanayi kârları ve bütün hisseler ortadan kalktı; bu durumda, eğer kapitalizmin çöküşü hemen sosyalist bir düzenlemeyle sonuçlanmazsa, eğer toplum işlerin nasıl ve kim tarafından yürütüleceğini bilmezse, eğer toplum Devlet, belediye ve sendika eyleminin ne olacağını bilmezse, eğer toplum üreticilere hangi ilkelere göre ödeme yapılacağını bilmezse, sözün kısası, yeni bir sistemin işleyişini yoluna koyacak

güçten yoksunsa, o zaman bir düzensizlik ve yoksulluk uçurumuna yuvarlanacak ve Devrim de bir günde yıkılıp gidecektir.

Demek ki, bu yeni toplumsal sistemi yaratan ve ilham eden bir azınlık olamaz. Bu sistem ancak yurttaşların geniş çoğunluğunun desteğiyle işleyebilir. Ancak yurttaşların çoğunluğudur ki yavaş yavaş onun taslaklarını ve tohumlarını üretip çoğaltır. Ancak odur ki kapitalist kaostan toplumsal, kamusal, kooperatif ve korporatif mülkiyetin çeşitli tiplerini çıkarır. Sosyalist düzenin temelleri sağlamlaşınca ve yeni kuruluş insanlara güven verince, çoğunluğun gücü kapitalist sistemin son gürültülerini de bastırır. Yurttaşların geniş çoğunluğu bu geniş toplumsal kuruluşla elbirliği eder.

Sosyalist devrimin şu yeni ve yüce özelliği unutulmamalıdır: Devrim herkes için, herkesin yararına yapılacaktır. Bu büyük toplumsal değişim, tarihte ilk kez bir sınıfı, zorla ötekinin yerine ya da üstüne geçirmeyi değil, bütün insanlığı yüceltmeyi, mutlu kılmayı amaç edinecektir.

Sosyalist düzende disiplini sağlayan, bir sınıfın öbürü üzerindeki otoritesi değil, ortaklaşa çabaların sağladığı uyuşmadır: Yani, bağdaşmış üreticilerin özgür iradesi.

Herkesin özgür işbirliğini gözeten bir düzen, büyük çoğunluğu iradesi olmadan ya da onun iradesine karşı çıkarak kurulabilir mi? Kurulamaz. Yoksa bütün bu kuvvetler, bu karşı koymalar ya da hareketsiz kalmalar sosyalist üretimi öylesine yavaşlatır, sayısız sarsıntılar yahut sürtüşmeler öylesine güç kaybına yol açar ki sistem ergeç iflâs eder. Sistemin iflâstan kurtulması, başarıya ulaşması ancak genel ve –aşağı yukarı– ortak iradeye dayanılarak sağlanabilir.

Herkes için kurulan bu sistemin herkesçe hazırlanmış, hemen hemen herkesçe benimsenmiş, uygulamada da herkesçe kabul edilmiş olması gerekir. Çünkü o, ezici bir çoğunluğun gücüyle son direnmelerin de umutsuzluğa düştüğü bir saatte gelmektedir. Zaten sosyalizmi yüce kılan da, onun, bir azınlık rejimi olmamasıdır.

Sözün kısası, sosyalizm bir azınlıkça zorla kabul ettirilemez ve ettirilmemelidir.

(Etudes Socialistes, C. I. s. 327-329)

SENDİKACILIK, DEMOKRASİ VE SOSYALİZM

Jaurès, Fransız Sosyalist Partisi'nin 15-18 Ekim 1908 tarihinde Toulouse'da yapılan kurultayında birkaç kez konuşmuştur. Bu arada sendikacılık ile demokrasi ve sosyalizm arasındaki ilişkileri de ele almış, önemli açıklamalarda bulunmuştur.

... Lagardelle* ile ben sendikacılık sorununa nasıl yaklaşıyoruz? Ben kendi adıma konuşuyorum, üstelik bunu da tutkuyla değil, alçakgönüllülükle yapıyorum. Lagardelle ile kimi dostlarında şuna takılıyorum: onların başına gelen öncü birliklerin de karşılaştıkları şeydir: Balta girmemiş ormanın derinliklerine dalarak hem bizi, hem de birbirlerini gözden kaybediyorlar. Lagardelle'de gördüğüm kusur ise şudur: O, sendikacılığı demokrasinin karşısına koyuyor. Hatta, işçilerin eylemini de kesinlikle demokrasiye karşıt gösteriyor. Kuşkusuz, işçi eylemiyle, sosyalist hareketle demokrasi arasında bazı ayrılıklar yok değildir, ama ilişkiler de vardır. Demokrasi, her şeyden önce, tüm modern hareketi doğuran bir biçimdir, emekçi güçler için eylemin temel koşuludur; işçilere ilk atılımı, ilk sarsıntıyı veren demokratik kuvvetlerin devrimci belirtisidir. Demokrasi, işçi hareketinin kökeninde (özünde demiyorum) olduğu gibi, sonunda da bulunacaktır. İşçi hareketiyle demokrasi arasında bir çatışma çıkarırsanız, işçi hareketiyle sosyalizm arasında da bir çatışma çıkarmak zorunda kalırsınız. Çünkü sosyalizm, ister istemez, yeni ve üstün bir demokrasi biçimine ulaşacaktır. Siz burada bir avuç yöneticiden, girişken ve atılgan bir azınlıktan söz edebilirsiniz. Onların rolünü yadsımıyorum, ama bu rolü kitleden ayırmamak, onu eğitmek, yetiştirmek, gütmek ve sonunda her birinde ilk yönetici azınlık birimleriyle eşdeğerde kişilerin oluşturacağı bir rejimi hazırlamak gerekir. İşte toplumsal sorun budur! Sosyalizm, demokrasi içinde, 'bir'

---

* Lagardelle: Mouvement Socialiste gazetesinin yöneticisi ve Sosyalist Partinin üyesi Hubert Lagardelle, 1875'te doğmuş. 1958'de ölmüştür. (Çev)

seçkin işçiyi özgürlüğe kavuşturmakla yetinmeyecek, 'bütün' emekçileri özgür kılacak ve örgütleyecektir.

Dikkat edin biraz, siz, sosyalizmi kurallarıyla bu oligarşiyi yaratmak ve işçileri yalnızca oy kullanan belirsiz bir koyun sürüsüne indirgemekle suçluyorsunuz. Oysa, yönetici azınlıkların eylemini değişen toplumda zorla ileriye götürürseniz, emekçiyi kitle içinde bir koyun sürüsüne çeviren bizzat siz olursunuz. Onun için ben, daha ileri gidiyor ve diyorum ki, sosyalizm tüm emekçileri yalnızca özgürlüğe, özerkliğe, onurluluğa ve atölyede (işyerinde) sorumluluğa çağırmakla kalmayacak, bütün bireyleri de birliğe çağıracaktır. Sosyalizm yalnızca bir sınıfın örgütü değil, özgürlüğe kavuşmuş bütün bir ulusun örgütü olacaktır. Doğrusu, dün akşam biraz üzüldüm; çünkü Lagardelle atölyede özgür ve özerk bir işçi disiplini kurma görevini sendikalara verdikten sonra, sosyalizme yalnızca parlamento ve seçim ile dışarda ikinci derecede bir iş olan insanlık kültürünün büyük çıkarlarını gözetmek görevini bıraktı. Bundan hem işçiler adına, hem de sosyalistler adına üzüntü duydum. Ben, sosyalist olarak, işçinin özgürlüğe kavuşmasını insanlık kültüründen ayırmıyorum. Sosyalizmin yükselişi tüm emekçilerin en yüksek insanlık kültürüne ulaştırılması ve bugünkü uygarlığın yurttaşların en büyük çoğunluğuna aşılanmasıdır. *(Alkışlar.)*

Yeni, adil bir mülkiyet biçimiyle bütün insanları, hatta büyük burjuvaları da bugünkü utandırıcı ayrıcalıklarından kurtararak yarınki toplumsal adaletle donatmak ve yüksek bir kültür düzeyine ulaştırmak için sosyalizmin göstereceği geniş çabaya sendikacılığın da bir katkısı olmayacak mıdır? Bu karmaşık ve karışık geniş demokrasiyi kurmak için sosyalizmin harcadığı çabayla, Fransa'da tanımlanan ve benimsenen biçimiyle sendikacılığın da oynayacağı güzel bir rol yok mudur? Fransız sendikacılığının orijinalliği, yabancı arkadaşlarımızın gözünden kaçan temel özelliği, işçi bilincinin bu genişliği ve yüksekliğidir.

Bizi, Parti'nin dışardaki eylemiyle sendikacılığı sosyalizme götürmek için çaba göstermemekle suçluyorlar. Biz onu sosyalizme götüreceğiz, çünkü sendikacılık sosyalizmin doğrudan doğruya işçi kılığında görünüşüdür. Onun bize yapacağı hizmet, demokrasiyi kazanmak üzere giriştiğimiz güç ve karışık mücadele sırasında bütün

uzlaşmalara, üzücü anlaşmalara, sapmalara karşı bizi korumak olacaktır; bunun için o, kuşkulu hiçbir sözleşmenin bulunmadığı kızgın ocaklarda pekişen ve sendikacılıkta yoğunlaşan işçi düşüncesinin bütünlüğünü durmadan bize anımsatacaktır.

Eğer bunu kabul ederseniz, demokrasinin kazanılması yolunda sendikacılık yeni ve eşsiz bir araç olur; ayrıca sosyalizme yardımcı bir organ olmaya yönelir ve giderek bizi de aşıp bütün toplumu kucaklar.

... Lagardelle'in sosyalizmi demokrasiye karşıt göstermesi yanlış ve tehlikelidir. Ona bakılırsa, demokrasi çokluk çatışan sınıfların bulanık bir karışımıdır, hukuksal eşitlik görüntüsü altında son derece eşitsiz bir yapıyı saklamaktadır.

Elbette, böyle bir demokrasi sosyalizm değildir; bu yüzden biz de onu değiştirmek istiyoruz. Ama ilk hareket gücü olarak demokrasi, sosyalizmin kökeninde bulunduğu gibi, yeni toplumun sonunda da bulunacaktır. Bu demokraside yalnızca bir sınıfın değil, bütün sınıfların bireyler toplamının yerleri, görevleri, hakları, güvenceleri olacaktır. Onun için, bugünün sosyalizminden yarının toplumsal demokrasisine geçme yolunda sendikacılık demokrasiden ayrılmamalı, kendini bir çeşit hapse mahkûm etmemelidir; bugünkü demokrasiyi değiştirerek işçi örgütünün ve düşüncesinin özerk gücünü sosyalizmin hizmetine vermelidir. Sendikacılık siyasal eyleme, sosyalist eyleme, seçime ve Parlamento'da yürütülecek toplumsal yasama etkinliğine karşı çıkmamalı, tersine, onları güvenliğe kavuşturmalı, daha etkili, daha özlü, daha açık kılmalıdır. Sosyalizme biz bütün köylüleri, bütün küçük mülk sahiplerini, bütün küçük esnafı ve aydınları çağırmak istiyoruz. Bunu gerçekleştirmeye çalışırken, eğer işçilerin haklarını biraz ihmal eder, biraz gölgelersek o zaman sendikacılık emekçileri toparlayıcı bir anlayışla bize şöyle derse mutlu oluruz: "Artık yeter! Demokrasiyi kazanın, ama sosyalizmi de yaralamayın!"

İşte, benim sendikacılık ile demokrasi ve sosyalizm arasındaki ilişkilerden anladığım budur. Üstelik, siz karşıtlarımı da bu yolda en mantıklı, en yararlı ve en ateşli parlamentere çevirmekten umudumu kesmiş değilim.

(L'Esprit du Socialisme, s. 104-109)

SOSYALİSTLERİN BİRLEŞMESİ İÇİN

Emekçiler ayrı bir sınıf oluştururlar. Bu sınıfın bir partisi olmalı, bütün sosyalist eğilimler orada toplanmalıdır. Jaurès, bilindiği gibi, sosyalistler arasındaki birliğin yorulmaz bir havarisi oldu. 1897'den sonra, sosyalizm en aşağı beş kümeye ayrılınca, şunları yazdı:

... Şimdi görev doğrudan doğruya bize düşüyor: Fransız Sosyalist Partisi'nin birliğini sağlamak zorundayız. Elbette, cansız ve zoraki bir birlik değil burada söz konusu olan: Çeşitli sosyalist örgütler var olabilir ve olacaktır, ama bu, ortaklaşa eylem yolunda, içtenlikle konuşmayı, çözümler araştırmayı önlememelidir. Aslında, düşmanlarımızın sandığından çok daha kolaydır bu. Çünkü, bütün sosyalistler aynı toplumsal ülküye bağlıdırlar. Gerçi, eylem yöntemi ve taktiği üzerinde değişik tutumların ortaya çıktığı doğrudur. Fakat bunlar, giderilmesi ya da hafifletilmesi olanaksız ayrılıklar değildir. Nitekim, geçende Belçika Sosyalist Partisi bunun değerli ve yüreklendirici bir örneğini verdi: Birbirine aykırı eğilimlerine karşın, sosyalistler radikal demokratlarla seçimlerde işbirliği yaparak kardeşlik ruhunun güzel bir belirtisini gösterdiler... Aynı yolda biz de, içimizden bazılarının devrimci eylemin gerekliliğine, bazılarının ise evrensel oylamanın etkililiğine daha çok inanmasını hoş görebiliriz. Kaldı ki, hiçbirimiz seçim kavgasını reddetmiyoruz, hiçbirimiz tarihin beklenmedik fışkırmalarına yolu tıkamayı ve sosyalizmi oy küpüne kapamayı düşünmüyoruz. Kapitalist mülkiyetin yerini sosyalist mülkiyetin alması pek derin bir ekonomik devrimdir. Bu devrim umutları, korkuları, tutkuları harekete getirecek, emekçilerin geçeceği yolu herkesin önceden çizmesini sağlayacaktır. Herkes yeni düzeni hazırlayan bütün ekonomik ve politik güçlerden yararlanacaktır. (...)

Ekonomik örgütlerde çalışan herkes, sendikalarla kooperatifleri kuran, yöneten, geliştiren herkes, savaşıma girişen işçilerin çağrısına koşan herkes, sermayeden kamusal ve yasal bir hak koparan herkes, parlamento mücadelesinde başarılar kazanan herkes, düşmanın

silahlarını işlettiği yerde bayrağı dalgalandıran herkes aynı birliğin doğal üyesidir, aynı kavganın dövüşçüsü, aynı umudun kardeşidir. Aslına bakılırsa, eşyanın kuvveti, karşıtlarımızın kümeleşmesi ve politik partilere, ekonomik topluluklara karşı, Midî'deki cam işçilerine, Kuzeydeki Roubai'li emekçilere karşı kapitalizmin yaptığı zulümler de yavaş yavaş hepimizi Parti'mizin izlediği sosyalist birliğe doğru götürmektedir. (...)

Aralarındaki ayrılıklar, karşılaştıkları güçlükler, yaptıkları tartışmalar ne olursa olsun bütün sosyalistler aynı yolun yolcusudur.

Namuslu ve özverili bir sosyalistin görevi; arkadaşlarıyla çekişmekten, sürtüşmekten çok, Parti'nin çıkarlarına en uygun yol hangisidir, onu arayıp bulmaktır...

Evet, aramızda belki uzun süre taktik ve yöntem ayrılıkları olabilir, olacaktır. Ama bu –Belçika'da ve Almanya'da olduğu gibi– birleşmemizi, dürüstçe, özveriyle tartışmamazı önlemeyecektir, önlememelidir.

Biz ancak bu biçimde tartışmayı istiyoruz. İstiyoruz ki büyük sosyalist birlik, büyük sosyalist kardeşlik ışıkla, akılla, örgütle kurulsun.

(Etudes Socialistes, C. II, s. 206-208)

SOSYALİZM

CUMHURİYET VE SOSYALİZM

Sosyalizm kaynağını "İnsan Hakları Bildirgesi"nden alır. 21 Kasım 1893'te Meclis'te verdiği bir söylevde Jaurès, Cumhuriyet'in bizi nasıl sosyalizme götürdüğünü gösterir. Meclis başkanı gerici Charles Dupy'e şunu açıklar: "Elebaşılar"ına karşı sert önlemler almakla sosyalizm ezilemez. Çünkü sosyalizm "eşyanın ve tarihin evrimi"nin doğal sonucudur. Sosyalist hareket hem Cumhuriyet'in, hem de ekonomik rejimin ürünüdür. Cumhuriyet'in çıkardığı öğretim ve dernek yasaları bizi sosyalizme götürecektir.

... Hangi iklimden, ırktan ve politik rejimden olursa olsun, çeşitli halkları sürükleyen bu evrensel hareket karşısında siz yalnız birkaç kışkırtmacıdan söz ediyorsunuz! Ama gerçekte, Bay Başkan, suçladığınız kimselere şeref kazandırıyorsunuz; "elebaşı" diye adlandırdığınız kişileri olduklarından daha güçlü gösteriyorsunuz! Oysa, bunca geniş bir hareketi yaratmak salt onların harcı olamaz; dünya emekçilerini çalkandırmak için birkaç güçsüz ağzın üflemesi yetmez.

Hayır, baylar, gerçek şu: Hareket eşyanın derinliklerinden geliyor, şimdiye dek dindirilmeyen sayısız acılardan geliyor. Onun için, insanlar kurtarıcı bir formülün yöresinde toplanıyorlar. Nitekim, Fransa'da bizim Cumhuriyet Fransa'mızda da sosyalist hareket hem sizin kurmuş olduğunuz Cumhuriyet'ten, hem de yarım yüzyıldır ülkede gelişen ekonomik rejimden doğdu.

Gerçi Cumhuriyet'i siz kurdunuz, üstelik saldırılmaz, yıkılmaz bir biçimde kurdunuz, bunun şerefi sizin, ama ülkemizde politik düzen ile ekonomik düzen arasındaki o dayanılmaz çelişkiyi de gene siz yarattınız.

Ulus artık politik alana egemen olmuş, geçmişin bütün oligarşilerini ortadan kaldırmıştır, fakat ekonomik alanda bu oligarşilere baş eğmiştir. Bundan ötürü, Bay Başkan, işin aslını sizden iyi bilen Meclis'e üstünde konuşacağımız Fransa Bankası olayından söz açmak yetmeyecek, ayrıca, hükümetin bu olayı nasıl sonuçlandırmak istediğini de anlatmak gerekecek.

Evet, belirli ve mantıklı anlatımını Cumhuriyet'te bulan genel oyla, ulusal egemenlikle siz bütün yurttaşlardan –ücretlilerle birlikte– bir çeşit kırallar meclisi kurdunuz. Yasaları ve hükümeti şimdi yurttaşların egemen iradesi yürütüyor. Artık yurttaşlar milletvekillerini, yasa koyucularını ve bakanlarını isteyince başından atıyor, değiştiriyor. Fakat politik düzende egemenlik kazanan ücretliler, ekonomik düzende bir çeşit köle durumuna gelmiş bulunuyorlar.

Belki, bakanları iktidardan kovabiliyorlar, ama hiçbir güvenceleri ve yarınları olmadığı için, kendileri de atölyelerden kovulabiliyorlar. Emekleri bir çeşit mal haline girmiş, bu malı satın almak ya da almamak ise kapitalistlerin keyfine kalmış.

İşçi atölyeden çıkarılabilir, ama onsuz ve ona karşı yapılan, gittikçe ağır aldatıcı bir kimlik kazanan işyeri yönetmeliklerinin hazırlanmasına katılamaz. Bütün külfetlerin ve tersliklerin kurbanı olur. Politik düzenin kıralı olduğu halde, her dakika sokağa atılabilir. Gündeliğini savunmak üzere yasal birleşme hakkını kullanmaya başlarsa, büyük maden şirketlerinin birleşip anlaşması karşısında işinden de, ücretinden de, yaşamından da olabilir. Gerçi işçiler, politik alanda tahttan indirdiğiniz hükümdarlara milyonlar ödemekten kurtulmuşlardır artık, ama şimdi de ulusal işgücünün hükümdarı olan aylak tabakalara emeklerinden milyonlar ödemek zorunda kalmışlar.

İşte, bunun için sosyalizm, şimdiki toplumun bu temel çelişkisini çözecek güçte tek akım olarak görünüyor. Bunun için sosyalizm, siyasal Cumhuriyet'in sonunda toplumsal Cumhuriyet'e dönüşmesini istiyor. Bunun için sosyalizm, onun, burada olduğu gibi atölyede de uygulanmasını istiyor. Bunun için sosyalizm, aylak kapitalizmin

ayrıcalıklarını kaldırmak üzere, ulusun politik alanda olduğu gibi ekonomik alanda da egemen olmasını istiyor. Bunun için sosyalizm, cumhuriyetçi harekete dayanıyor.

Demek ki en büyük kışkırtıcı Cumhuriyet'tir, burada en büyük elebaşı Cumhuriyet'tir: Öyleyse Bay başkan, polislerinize ve jandarmalarınıza da anlatın bunu!

... Ve sonra eğitim yasalarını çıkardınız. Bu yasalarda işçilerin düşünsel kurtuluşunu öngördüğünüz halde, nasıl olur da siyasal kurtuluşu toplumsal kurtuluşun tamamlamasını istemezsiniz? Çünkü, siz öğretimle eğitimin yalnızca genel ve zorunlu olmasını istemekle kalmadınız, laik de olmasını istediniz. İyi de ettiniz.

Ayrıca, gözü dönmüş düşmanlarınızın çokluk sizi suçladıkları gibi, Hıristiyan inançları da yıkmadınız. (Zaten amacınız bu değildi) Okullarımızda akılcı bir eğitim verilmesini öne sürmekle yetindiniz. Eski inançları siz yıkmadınız; onlar sizden de, bizden de çok önce eleştirinin gelişmesiyle, pozitif ve doğalcı dünya görüşüyle, öbür uygarlıkların, öbür dinlerin tanınması ve uygulanmasıyla aşındılar, insanın ufku genişledikçe yıprandılar. Hıristiyanlıkla modern bilincin yaşayan bağlarını siz koparmadınız; onlar da sizden önce koparılmışlardı. Öyleyse, nedir sizin yaptığınız? Şu: Akılcı eğitimi yasallaştırmak, yaşayışın yönetimi için aklın herkese yeteceğini öne sürmek...

Böylece, halk eğitimiyle modern düşünüşün sonuçları arasında bir uyum kurdunuz. Kilisenin ve dogmanın vasiliğinden halkı kesinlikle kurtardınız. Demin sözünü ettiğim canlı bağları değil, ama pısırıklığın, alışkanlığın, geleneğin ve göreneğin hâlâ sürüp giden bağlarını çözdünüz.

Peki ama, neydi amacınız? Ah! Çok iyi biliyorum: Yalnızca bir alışkanlıktı bu, insanların kafasında yaşayan bir inanış değildi. Neyse ki bu alışkanlık, hiç olmazsa, bazı kimseler için yatıştırıcı ve avutucu bir şeydi. İşte siz, insan sefaletinin beşiğini sallayan bu eski ninniyle arayı açtınız... Ve insan sefaleti çığlıklarla uyandı, önünüze dikildi, yerini istemeye başladı, dünya güneşindeki geniş yerini, solmayan yerini...

Nasıl ki toprak, gündüz biriktirdiği ısının bir kısmını geceleyin dağıtıp yitirirse, halk da enerjisinin bir kısmını uzayın dipsiz boşluğunda din uğruna öylece saçıp savurmaktaydı.

Bu boşu boşuna saçıp savurmayı siz durdurdunuz. Böylece, düşünmenin ışığını, istemenin ateşini hak arama davalarında, toplumsal davalarda topladınız. Diyeceğim, emekçi sınıfın devrim ateşini siz yükselttiniz, kendi eseriniz önünde şimdi korkuya kapılan da gene sizsiniz!

... Aynı biçimde, işçi sendikalarını kurdururken, ne yapmayı tasarlıyordunuz? Sendikalar Yasası'nı çıkarırken ne düşünüyordunuz? Sendikaların yalnızca birer yardımlaşma derneği ya da bilmem hangi tüketim kooperatifi olarak kalacağını mı sanıyordunuz? Olamazdı böyle şey! Çünkü, bu çeşit yardımlaşma dernekleri sendikaların dışında ve onlardan önce vardı. İşçi sendikalarını kurarken yapabileceğiniz tek şey şuydu: O güne değin dağınık bulunan işçilere, uyuşma ve birleşme yoluyla, daha güçlü olma duygusunu vermek... Evet, gerek iş saatleri, gerekse ücretler konusunda hak elde etmeye kalkıştıkları işverene seslendikleri ve patron onları dinlemediği zaman işçilere –zaferi umabilmeleri için– daha çok anlaşma ve kaynaşma olanağı vermek...

Eğer bunları istemediyseniz, neleri istediniz, bilmiyorum.

Şimdi, işçiler sendikalarda yeni bir gücün duygusunu tadınca ve bu duygu onlara toplumsal adaleti tüm gerçekleştirme umudunu verince, siz, kendi eseriniz önünde korkuya kapılıyorsunuz!

İşin tuhafı, şimdiki durumu da iyi bilmiyorsunuz. Bir yüksek memur –hoşunuza gitmeyeceğini hiç düşünmeksizin– geçende şunları yazdı: "Sendikalar görevlerini aşıyorlar, sosyalist propagandanın bir çeşit okulu, aracı oluyorlar." Size, durumu kavramanız için ondan başka bir tanık daha göstermek istemiyorum.

Baylar, işçilerin alınyazısını düzeltebilmek için tutulacak iki yol var: Ya, grev dediğimiz birleşik eylemle küçük, geçici, çürük çıkarlar sağlamak; ya da sosyalist düşünceyi gerçekleştirmek üzere politik iktidarı elde ederek sürekli, kesin, doğal bir düzeltmeye girişmek.

Öyleyken, siz hâlâ sendikalara sosyalist ruhun girmesinden yakınıyorsunuz, genel ve yüksek bir politik anlayışa kavuşmak üzere sendikaların basit bir mesleki hareket olmaktan çıkmasına kızıyorsunuz. Anlamıyorsunuz ki, sendikaları biricik eylem aracı olarak greve iten gene sizsiniz. Sosyalizm ise onlara politik iktidarı elde ederek çok daha etkili ve çok daha geniş bir eylem yolu açıyor.

Görüyorsunuz ki, baylar, sosyalist hareket sizin ilan ettiğiniz cumhuriyetin bağrında, kabul ettiğiniz laik eğitimden ve sendika yasalarından çıkıyor. Ve bu, elli yıldan beri ülkemizde gittikçe gelişen ekonomik koşulların da bir sonucu oluyor.

(Pages Choisies, s. 313)

SOSYALİZM VE DEVLETÇİLİK

Marx ve tilmizleri gibi Jaurès de sosyalist toplum için önceden belirlenmiş birtakım kalıplar koymak istemez. Ama, sosyalist zaferin getireceği düzeni –ana çizgileriyle– resmetmekten de kendini alamaz. Nitekim bu konuyu. "Revue Socialiste"te 1895 Martından 1896 Mayısına kadar çıkan bir dizi incelemede işler. Bu incelemelerde, toplumsallaştırmanın devletleştirmeyle karıştırılmamasına sık sık dikkati çeker. Sosyalist Devlet ile kapitalist devlet arasındaki ayrıma durmadan parmak basar. 1895 Haziranında yayımlanan bir incelemesinde şunları yazar:

... Kapitalist toplumda işçiler ister devlet için isterse özel kurumlar için çalışsınlar, hepsi aynı kapıya çıkar: Patron devlet adını alır ve aynı sömürme, aynı kulluk, aynı yoksulluk sürüp gider. Eğer sosyalist düzen devletin patronlaşmasını sağlasa ve bütün işleri şimdiki gibi bir çeşit devlet memurluğu haline soksaydı, o zaman, ortada sosyalizm adına kocaman bir yalandan başka bir şey kalmazdı. Çünkü sosyalist düzen devlet patronluğuna, devlet kapitalizmine aykırıdır. Ama o tutar da onu örnek alırsa, üretimci olması dolayısıyla devlet, bugünkü toplumun ekonomik kötülüklerinden yakasını kurtaramaz. Devlet, kazanç amacıyla üretimde bulununca, ister istemez kapitalist düzenin bütün gereklerine ve yasalarına uyar; rekabet, ücret, kâr, sunu ve isteğe (arz ve talebe) bağlanır. Sonunda, özel kurumlara benzer. Çalışmayı toplum düzenlemediği için, devlet iş alanında bir işveren gibi davranmak zorunda kalır. Adaleti, eğitimi kendi ülküsüne göre düzenlemesine ve örgütlemesine karşın, iş alanında yöneten değil, yönetilen bir varlık durumuna düşer. Giderek, söz geçiremediği kör kuvvetlerin kölesi olur.

Devlet yeni bir düzenle kapitalist düzenin çarkını değiştirmedikçe, özel üretimcilerin durumundan kurtulamaz: Güçlü olan eli, bu korkunç çarkın önünde güçsüz kalır; bir üzüm cenderesi gibi ezer; varlıklara hep mutluluk ve zenginlik sunarken, halka yalnızca üzgü (cefa) ve yoksulluk bırakan bugünkü toplumsal düzenin –bu vahşi makinenin– bir hizmetçisi haline gelir. Almanya'da ve Çarlık Rusyası'nda nasıl ki bazı madenler imparatorluğun malı ise, Fransa'da da devlet demiryollarına el atabilir;

ama gene de iş alanındaki ekonomik alınyazısını değiştiremez. Madenleri ya da demiryollarını satın almak için devletin borca girmesi gerekir. Borçlarını ödemesi için de, maden ve demiryolu işçilerinin gelirinden büyük bir parçayı koparıp alır. Böylece, hissedarların yalnızca adı değişmiş olur. Artık onlara hisse ya da tahvil sahibi denilmeyecektir, devletin gelir sahipleri olacaklardır, ama kazancı bölüşmekten de geri durmayacaklardır. Gerçi, devletin madenleri ya da demiryollarını satın alması, sosyalizmin kuruluşu bakımından yararsız sayılamaz. Nitekim, devlet bu yolla, ekonomik güçlerini politik düzen içinde kötüye kullanan ve demokrasinin gelişmesine engel olan tabakaların egemenliğini yumuşatır. Ayrıca, madenlerle demiryollarında sosyalist kuruluşun işleyiş biçimini –kabataslak da olsa– denemenin yararını görür. Fakat, bu çeşit tikel girişimlerle kapitalist ekonomi düzeninden kendini sıyıramaz. Çünkü, madenlerin ya da demiryollarının satın alınması, ancak tümel bir değişmenin başlangıcı ve ilk belirtisi olduğu ölçüde önemlidir.

Devlet, patronluğun yerine geçerek sosyalizmi gerçekleştiremez. İster kişisel, isterse kamusal olsun, her türlü patronluğu önleyerek, yani patronluğu zorunlu kılan ekonomik koşulları değiştirerek Sosyalizmi gerçekleştirebilir. Bundan ötürü, şimdiki topluma bakarak gelecek toplum üstüne önyargılar vermemeliyiz. Gelecek toplum, şimdiki düzenin bir parçasının ya da bir yanının genişletilmesi demek değildir. Bugünkü düzen daha fazla yaşayamaz, artık ömrünü doldurmuştur o. Yaşama gücünü yitirmiş, bir ucube olmuştur.

Sosyalizme karşı çıkışlar, çoğu kez, onun yaratıcı cesaretini anlamamaktan gelir. Sosyalizm, aptalca ve çocukça bir çekingenlikle, eski düzene yeni bir çark eklemeye kalkışmayacaktır. (Çünkü bu çark ancak eski düzenle birlikte çalışabilir.) Eski yapının bir odasını yeni düzenin konutu yapmayacaktır.

Sosyalizm, topluma yepyeni ilkeler getirecektir. Bu ilkelerden her anlamda yeni uygulamalar doğacaktır. O kadar ki, günümüz toplumunun sosyalist düzenle bazı benzerlikler gösteren parçaları dahi, öbürleri gibi, toptan değişecektir.

(Etudes Socialistes, C. I, s. 332-337)

SOSYALİZM VE DEVLET MEMURLUĞU

Sosyalist toplum gerçek bir sanayi demokrasisidir. Orada devlet memurluğu saltanat sürmeyecektir. Nisan 1895 tarihli Revue Socialiste'te çıkan uzun bir incelemesinde Jaurès, sosyalist devlet ile memurların durumunu gözden geçirir. 3. Cumhuriyet'teki çeşitli memur kümelerinin yaşama koşullarını çözümler. Şunu gösterir: Sosyalizm "özel mülkiyete toplumsal bir nitelik vererek" memurluktaki her çeşit "zorbaca kölelik"i ortadan kaldıracaktır. Böylece, bugünkü memurluk gerçekte sona erecektir. Özgürlük yeni toplumun da "ruh"u olacaktır.

... Bir anlamda, herkes memur olunca artık memurluk diye bir şey de kalmayacaktır. Sosyalizm, demokrasiyi kurmak ve memuru özgürlüğe kavuşturmak için bugünkü memurluğu kaldıracaktır. Elbette, yeni toplumun mekanizması çizildiğinde, bu sonuç bütün anlamı ve gücüyle okurun gözünde canlanmayacaktır. Bu bakımdan, ona az buçuk hak vermem gerekiyor. Böylece, sabırlı her incelemeye karşı çıkan güçlü önyargılardan da sıyrılmayı düşünüyorum. –Ne! Desenize ki hepimiz kölelik elbisesini giyeceğiz!– İşte, bu düşüncesiz bağırtıyı durdurmak istiyorum.

Şimdiki kamu hizmetleri düzeni kısır mı, değil mi, uzun boylu üstünde durmayacağım: Çünkü yarınki sosyalist örgütlenme bugünküne pek az benzeyecektir. Onun için, düşüncelerimi kısaca belirtmekle yetineceğim. İlkin şunu belirtmeliyim: Belediye, devlet ya da ulus hizmetlerinde bugün aşırı bir personel israfı görülüyorsa, bunun nedeni, her yerde kamu işlerine doğru büyük bir akışın var olmasıdır. Peki, nerden geliyor bu akış? Şurdan: Genel yaşayışın mutlak güvensizliği içinde sözü geçen işler (yani memuriyetler) güvenliği temsil ediyorlar: Bir kez düzenli ve belirli bir ücret getiriyorlar, yaşlılık günleri için emeklilik hakkı sağlıyorlar; ayrıca, bu işlere girmek için tarımın, ticaretin ve sanayinin gerektirdiği sermayeye de ihtiyaç göstermiyorlar. Bundan ötürü, yaşadığımız geniş düzensizlik içinde, bir sığınak ve kesinlik arayan herkes, ister kendi hatalarıyla isterse olayların zoruyla sermaye edinemeyen ya da sermayesini batı-

ran herkes bir dalga gibi gelip bütçenin setlerini döğüyor ve onları alıp götürüyor. Fakat, çalışmanın herkese iyi dilekler aşıladığı ve güvenlik getirdiği bir toplumda durum değişecektir: kamu görevleri denilen işler artık kimsede aşırı bir istek uyandırmayacak, yurttaşların emeği daha çok üretim alanlarına akacaktır.

Bugün Devlet hep üretici olmayan hizmetleri yüklenmişe benzemektedir. Her şeyden önce, bir ordu hizmeti var ki hiçbir şey üretmeden milyonları tüketiyor. Büyük borçlanmalar oluyor. Vergilerin karışık çarkını çevirmek için Devlet, geniş ölçüde memurları yardıma çağırmak zorunda kalıyor. Yerine göre Devlet polistir, jandarmadır, askerdir, tahsildardır, ödeyicidir. Hatta, aracısız hizmetleri görürken, ulusu okutup eğitirken, mektupları ve haberleri iletirken hiç çıkar gözetmeyen bir ofistir. Sözcüğün teknik anlamıyla bir zenginlik yaratmaz o. Bütün üretim onun dışında oluşur. Bu yüzden de insana kısırmış gibi görünür. Oysa, şimdiki düzende gerekli görevleri yerine getiren hep odur. Yarın, ulus üretime karışınca, o zaman, bugünkünden ayrı bir mülkiyet biçimi içinde ulusal iş, hayran olunacak bir verimlilikte görünecektir.

Bugün memurlar belirli bir işe bağlanmışlardır, bükülmez bir ray çizgisini izleyen otoları andırırlar... Fakat yarın, insan etkinliğinin bütün şekilleri ulusal ve toplumsal bir nitelik kazanınca, bir iplikçi kamu görevinde bir tahsildar gibi çalışmaya başlayınca, aradaki perde de kalkacaktır: Bütün işler arasında serbest geçitler bulunacak, özgür ve sürekli bir dolaşım meydana gelecektir. İnsanların değişken ve kararsız yetenekleri, artık belli bir memuriyeti, belli bir işi seçtikleri saatten sonra donup kalmayacaktır. İşler kesiksiz bir dirlik, bir uyanıklık içinde görülecek, hatta geç kalmış kuvvetlerin gelip bastırmasıyla yeni kanallar açılacak, tahmin edilemeyen çiçekler boy atacaktır.

Bunalmış okurlar gene "hayal!" diyecekler buna. Oysa, gene hayal sözkonusu değil burada. Eğer tasarladığımız toplum düzenini kurmak olanaksız olsa, bunu tartışırız. Fakat bu, gerçekleşebilir bir düzense, onda özgürlük de yer alacak ve hatta özgürlük onun ruhu, onun ateşi olacaktır. Adalete ve eşitliğe yönelişimiz özgürlüğe zarar

vermeyecektir: İnsanları, kamusal kuvvetçe numaralanmış daracık kompartımanlara hapsetmek istemiyoruz. Boğucu ve sıkıcı bir düzenleme ülküsüne kapılmış değiliz. Bizim de özgür bir ruhumuz var; biz de hiçbir çeşit dış baskıya dayanamıyoruz. Tasarladığımız toplum düzeninde eğer özgürlükle, gerçek, bol, canlı özgürlükle karşılaşmazsak, eğer koşamaz, şarkı söyleyemez, coşup taşamazsak, geniş nefes alamaz ve çiçekleri derleyemezsek, o zaman bütün düzensizliklerine, baskılarına ve haksızlıklarına karşın şimdiki topluma geri döneriz. Çünkü, bu toplumda özgürlük tüm yalan da olsa, gene o, insanların bir gerçeği bulmak için üzerinde anlaştıkları bir yalandır, arada bir yüreğimize soğuk su serpen bir yalan. Hayal yoluyla daha da gerilere gitmek gerekseydi, ya hiçbir ölümlünün uğramadığını tasarlamaktan hoşlandığı orman köşelerinde Rousseau'yu izleyecektik ya da Torquil ile Neuha'nın azgın aşklarını gizlediği deniz altı mağarasında Byron'un başkaldıran tayfalarının peşine düşecektik. Bütün tehlikelerine karşın yalnızlık toplumsal baskıdan yeğdir: düzensizlik bile her türlü zorbalıktan yeğdir! Ama, bizim, boğucu bir memurluk düzeni kurmak istediğimizi düşünmek, aslında, geleceğin toplumunun üstüne günümüz toplumunun ezici gölgesini düşürmek demektir. Oysa, bize göre, adalet özgürlükten ayrılmaz.

(Pages Choisies, s. 329-357)

SOSYALİST UYGARLIK

Sosyalist uygarlık özgür insanların uygarlığı olacaktır. "L'Armée Nouvelle"de Jaurès, "emekçi uygarlığının vahşi bir yolla dünyaya gelmeyeceğini" açıklar. Ve daha sonra, şunu belirtir: Emekçilerin uygarlığı, "kişioğlunun tasarlayabileceği en yüksek uygarlık olacaktır."

... Şundan daha yüce bir ülkü yoktur: Öyle bir toplum düşünün ki orada emek hüküm sürsün, ne baskı, ne de sömürü olsun, herkesin çabası özgür bir uyum yaratsın, toplumsal mülkiyet bireysel gelişmelerin temeli ve güvencesi haline gelsin. Bütün insanlar vahşi rekabet ve çekişme durumundan yarışma ve anlaşma durumuna geçsin, kitleler ekonomik pasiflikten girişim ve sorumluluğa atlasın, kısır ve kırıcı kavgalarla boşuna harcanan emekler ortaklaşa bir büyük eylemde birleşsin: İşte, kişioğlunun bağlanabileceği en yüce ülkü budur! O zaman, kendilerine ve başkalarına güven duyan bireyler, üste çıkmak ya da altta kalmamak için canavarlaşmaktan vaz geçecek, beden ve ruh yapılarını geliştirmek için gereken boş vakit ve özgürlüğe kavuşacaklardır. Böylece, tarihte iki kez gerçekten özgür insanların uygarlığı kurulmuş olacaktır. Eski Yunan'da kölelerin sırtında yükselen o parlak ve büyüleyici uygarlığın yerini, bütün insanlığı kucaklayan evrensel bir uygarlık alacaktır. İçgüdülerin gücü, kanın sıcaklığı ve yaşamanın doyulmazlığı azalmayacak, tersine, yüksek ve geniş bir kültür içinde ahenkli ve disiplinli bir kılığa girecektir. Doğa artık ezilmiş ve zayıflamış olmaktan çıkacak, değişik ve onurlu bir biçime kavuşacaktır.

İnsanlar arasındaki toplumsal ilişkilerde gerçek düzenin, gerçek adaletin kurulması evrende yeni bir olay meydana getirecektir. Bu olayın doğuracağı bilinç dünyaya geniş olanaklar sağlayacak ve dinsel düşüncenin alabildiğine yenileşmesine yol açacaktır.

Sosyalizmin bu özelliğini, onunla savaşanlar bile sezmekten kendilerini alamıyorlar.

(L'Armée Nouvelle, s. 352-353)

DEĞER KURAMI VE SOSYALİZM

> Jaurès hem demokrat, hem de devrimcidir. Bilindiği üzere, Bernstein'la ve amaçtan çok harekete önem veren revizyonistlerle birlik değildir. Bilimsel sosyalizmin temel kuramlarına bağlıdır. Tarihsel maddecilik ile idealizmi uzlaştırmaya çalışır. Ama, şunu da kabul etmekten geri kalmaz: Tarihin akışı içinde, "eylemce egemen olan ekonomik kuvvetlerdir." Jaurès kapitalin belirli ellerde toplanması yasasının doğruluğuna inanır. Kapitalist toplanma "gerçekleşiyor ve hareketin yönetimi belirleniyor." diye yazar. Ayrıca değer kuramının da "bilimsel temellere dayandığını" kabul eder. "L'Armée Nouvelle" adlı eserinde bu kuramı çarpıcı bir aydınlıkla ortaya koyar.

Marx şunu göstermiştir: Emek, üretilen şeyin ayrılmaz bir öğesidir, ürünün değerini yaratan odur. Sermayenin kârı emeğin değerinden yapılmış bir kesintiden başka bir şey değildir. Eğer bu kesinti "doğrudan doğruya" yapılmış olsa idi, değişim değerini meydana getirmek üzere emeğin özü ürüne akacak, iş gücünün, yani değere dönüşmüş işçi özünün bir kısmı açıktan açığa kapitalistin cebine girecekti.

Böylece herkes, hatta burjuvazinin kendisi dahi, büyük servetlerin emekçilerin eti ve kanıyla yoğrulduğunu görecekti. Fakat görememektedir; çünkü işin yürüyüşü basit ve dolaysız değildir. Büyük patron kesintiyi, kullandığı işçilerden doğrudan doğruya yapmamaktadır. Sermaye de pazarın ve rekabetin yasalarına bağlıdır. Bir teşebbüse yatırılan sermaye ile kullanılan iş gücü arasındaki orantı sanayi kollarına göre değişir. Nitekim sermaye, kapitalin iş gücüne oranı yüksek olan, yani malın kâra oranı ona göre düşük olan sanayi kollarına pek yönelmez. Her işletme bir başka işletmeye, her kapitalist bir başka kapitaliste bakarak kendini ayarlar. Giderek, bir uyuşma ve denkleşme kurulur. Onun için, işletmeler hesaplarını tek başlarına ve keyiflerine göre düzenlemezler. Bütün işletmeciler enikonu çok geniş bir kâr kooperatifi oluştururlar. Emeğin yarattığı değerlerin ortak kazanından hepsi paylarını alırlar. İşe, değerinin altında ödeme yapılmasından doğan "artık değeri" kapitalistler, –teşebbüse yatırdık-

ları sabit sermaye miktarına göre, rekabet yasalarına uygun olarak bölüşürler. Pazarda ürünlerin fiyatını belirleyen üretimin fiyatıdır: yani ücretten, sermayenin amortismanı ve kârı gibi rekabet yasalarının doğurduğu sayısız oyunlar...

Eğer emeğin yarattığı değerler ile aldığı değerler arasındaki farktan doğan artık değer birikimi olmasaydı, yüzeydeki bütün bu uyuşmalar, bu düzenler boşa gidecekti. Gitmediği içindir ki derin sömürü olayı gizlenebilmektedir. Bu yüzden, sermaye, üretim fiyatından emeğin koyduğunu değil de kendi koyduğunu almış görünmektedir. Sermayenin teşebbüste kullanılan parçası, değerin değiştirilmiş bir anlatımı olan fiyatı belirlemektedir. Bundan ötürü de değeri bu sermayenin yarattığı, kullanılan el emeğinden önce bu sermayenin varolduğu ve değerin oluşmasında başrolü bu sermayenin oynadığı sanılmaktadır. O kadar ki, kapitalistin kendisi bile bu konuda yanılır. Çünkü, Marks'ın da dediği gibi, her iş onun "arkasında" olup biter. Emeği soymayı düşünmediği gibi, soyduğunu da farketmez. İşçilere ücret veren bağımsız ve yaratıcı bir kişi olduğuna inanır; eşyanın bedelini piyasadaki fiyat üzerinden nasıl ödüyorsa, emeğin karşılığını da öyle öder. Ona kalırsa, ödediği ücret kendi girişim gücünün yarattığı, sermayeye dayanan değerlerin bir parçasıdır; o olmasaydı bu değerler de olmazdı. Kapitalist böyle düşünür. Emekçilerin iş gücüyle çalışan büyük kapitalist işletmeler topluluğunda, kendisinin, yalnızca öğelerden biri olduğunu hesaba katmaz. Çapul, kapitalistler arasında bir takım kurallara göre bölüşüldüğünden, bunun bir çapulculuk olduğu unutulur.

Marks'ın değer kuramı gerçek anlamda ele alındığı, yani yüzeyde kalan bir fiyat kuramı olarak değil de değerin derin bir diyalektiği ve toplumsal bir metafizik olarak anlaşıldığı zaman, bütün eleştiri ve saldırılara karşı koyabilir. Hatta bu kuramın yanlış, soyut ve keyfi olduğu kabul edilse bile, hatta değeri üretim masrafının yarattığı ileri sürülse bile, gene de her kapitalist eylemin, kapitalistlerin sömürücülüğünü kendilerinden gizlemek üzere düzenlediği ortaya çıkar. Gerçi, üretim masraflarına değişik nitelikte birçok öğeler girerler, ama bunlar –ürünün değerini belirlemekte, oluşturmakta el birliği

ettikleri için– aynı soydan bir değer yaratmak üzere bir araya toplanmış gibi görünürler. Bir yanda ücretler ve sermayenin amortismanı, öbür yanda sermayenin kârı: Öğeler arasında ne büyük bir açıklık var! Ne derin bir uçurum var! Vulcain'in Olympe dağındaki demirhanelerde yaptığı düşünen robotlara benzer kutsal mekanizmalar yaparak bütün işleri onlara gördürmedikçe, kişilerin eylemi özgür bir oyun haline gelmedikçe, üretimdeki sonsuz kolaylık değeri ve değişimi ortadan kaldırmadıkça, kısacası, insanoğlu alabildiğine güçlü böyle bir tembellik düzeyine ulaşmadıkça değerler de var olacaktır; dolayısıyla, eşyanın üretimine verilen emek –tasarlanabilen bütün toplumsal biçimler altında– değerin temel öğesi olmakta devam edecektir. Kuşkusuz, emekte sermayenin amortismanı da yer alacaktır. Bu amortismanı ise, zamanın ve çalışmanın yıprattığı üretim aletlerini yenilemek için gereken emek toplamı belirleyecektir.

İşte, değer düzeninde bulunan sonsuz ve sürekli bir öğe... Sermayenin kârı ise, bunun tersine, ancak özel ve geçici bir toplumsal sisteme dayanmaktadır. Yarın, devrim sonucu, üretim araçlarının mülkiyeti bireylerden ulusa geçince, üretimi düzenleyen toplum çeşitli ürünlerin değer ilişkilerini de onları elde etmek için gereken emek ölçümüne göre belirleyecektir. Böylece, kâr öğesi değerini yitirecektir. Yoksa, ya toplum bu kârı üyeleri arasında eşitlikle dağıtacak ya da ulusun merkezi denetimi altında herhangi bir üretim kesimini işletmek üzere belli kümelere verecektir. Gelgelelim, sermayenin emeğe oranı sanayilere ve kümelere göre değişeceği için, bundan, korporatif bir kapitalizm doğacaktır. Bu da, ayrıcalıkların en saçması ve en haksızı olacaktır.

Sermayenin kâr öğesi ancak sosyalist toplum düzeni gerçekleşince değerini yitirecektir. Nitekim, yüksek düşünürler bu düzeni seziyor ve bildiriyorlar. Kitleler, gittikçe daha genişlemiş ve daha örgütlenmiş olarak, bu düzenin kurulmasını istiyorlar. Bu düzen gerçekleşince, geniş emekçi yığınlarının biçimlendirdiği demokrasiler, yenilmez bir gelişmeye yol açacaktır.

(L'Armée Nouvelle, s. 318-321)

SOSYALİZM VE AHLÂK

Aslında, sosyalizmin kendisi bir ahlâktır. Benoit Malon'un "Morale Sociale"inin girişinde yer alan ve Haziran 1894 tarihli Revue Socialiste'te yeniden işlenen bir yazıda Jaurès şu düşünceyi geliştirir: "Emekçi sınıfının bencilliği insanlığın kutsal bencilliğinden başka bir şey değildir."

Sosyalizm bir ahlâktır. Düşünüşte de, uygulamada da bu böyledir. Nitekim, uygulamada sosyalizm şimdiye değin bireysel çabaların bencilliğine ve uyuşmazlığına bırakılmış insan yığınları arasında dayanışma düşüncesini gittikçe geliştirmektedir. Gerçi işçiler yalnızca işçilerin kurtuluşu ve esenliği için savaşırlar. Ama onlara böyle yapmalarını söyleyen sosyalizm değildir. Tam tersine, sosyalizm onlara şunu öğretir: Sağlam ve sürekli bir bireysel esenliğe ancak yeni bir toplum düzeninde kavuşulabilecektir; bu düzen ancak derin bir evrimden çıkabilir; bu evrimi ancak emekçi sınıfı hızlandırabilir (ama tamamlayamaz). Öyleyse, sosyalist eylemciler kim için, kendileri için mi, yoksa arkadaşları için mi, çocukları için mi, yoksa çocuklarının çocukları için mi savaşırlar? Bilmezler orasını, ama bu soylu bilemeyişle her gün kavgaya atılırlar, her gün tehlikelere ve yoksunluklara göğüs gererler.

Öyleyken, feragat ve fedakârlık öğretisine bağlandıklarını söylemezler. Çünkü feragat –kaçınılmaz bir duruma gelmedikçe– alçalıştan başka bir şey değildir. Çünkü fedakârlık, insanlar arasındaki haksızlığı sürdürdüğü için, suç ortaklığı etmekten başka bir şey değildir. Bundan ötürü, sosyalist savaşçılar maddi rahatlığı küçümsüyormuş gibi görünmezler; öncelikle düşündükleri, diledikleri odur. Konfordan tiksinmeyi sahte havarilere bırakırlar. Bu bakımdan bencildir onlar, hem de ilkelce bencil: İyi yaşamak isterler, üstelik bunu da gizlemezler. Onların bu hak isteme davaları olmasaydı, kapitalist düzen nasıl değişirdi? Demek ki, varlıklarında temel içgüdülerin güçlü itkisini taşımak zorundalar. Nitekim, şairin sözünü ettiği açlık hiç de kötü bir danışman değildir. Tersine, iyi bir öğretmendir: İnsanlığın ve insanlık önce-

sinin uzun evrimi boyunca üstün türleri ve yüksek uygarlıkları yaratan ya da yaratılmasına yardım eden odur. Bundan dolayı, emekçi sınıf bencilliğini itiraf ve ilân eder. Havada duygusal bir sarmaşık gibi dalgalanmaktansa, toprağa kök salmayı uygun görür. Özsuyunu ilerleme enerjisine çevirmek üzere doğanın içine dalar. Bireyin iyiliğini bir beraberlik örgütüne bağladığından, bu bencillik, kişisel olmayan bir bencilliktir. Çokluk insan doğasının gerçekleştirdiği ve sosyalizmin desteklediği canlı bir çelişkidir bu.

Emekçi bir hayal uğruna çalışmadığından ve boş bir düşünce uğruna savaşmadığından emin olmak ister. Üstünde doğup öldüğü şu toprakta birgün daha çok rahatlığa, daha çok eşitliğe, daha çok esenliğe kavuşacağından emin olmak ister. Dövüşürken ayağının altında sağlam bir toprak bulunduğunu duyunca, kavganın ortasına atılmaktan çekinmez. Çünkü zafer yalnızca onun değil, onun gibi bütün acı çekenlerin de zaferi olacaktır.

Evet bencillik, ama kişisel olmayan bir bencillik: Emekçi, içinde bulunduğu sınıfa kendi adadığına göre, önce bir sınıf bencilliği, sonra da bir insanlık bencilliği: Çünkü, emekçi sınıfını kurtarmak için, kapitalist rejimin doğurduğu sınıflar çatışmasına son vermek ve yalnızca dünün işçilerine değil, dünün kapitalistlerine de gerçek sevinci, gerçek mutluluğu getirecek bir insanlık yaratmak gerekir. Bu bakımdan, bir emekçi tümüyle bencil olamaz, çünkü ancak işçi sınıfı uğruna özveride bulununca kendini işçi sınıfına adamış olur; ancak işçi sınıfını gözden çıkarınca insanlığa hizmet etmiş olur. Bir esir, ancak pranga arkadaşlarını kurtararak, hatta gerekirse onlar uğruna kendini feda ederek kurtulabilir: Herkes beraberce hapisten kaçınca kimsenin artık oraya geri götürülmemesi gerekir. Hatta, hapishanenin yıkılması ve kaçaklarca yapılan özgür ve mutlu konutta geçmişin zindancıları için dahi bir yer ayrılması gerekir. Ancak bu yolla en dar bencillik en geniş cömertliğe ulaşır: En vahşi kavga en kesin kardeşlik içinde sona erer.

Peki, bu bir hesap değil midir? İnsanların yüreğinde büyüyen bu özveri, gerçekte, ileriyi gözeten bir bencillik değil midir? Ezilen sınıfın

eylemiyle bütün insanlığı kurtaracak olan tarihsel yasadan habersiz, bireysel bilinçler, böylece işlenmiş olmuyor mu? Böylece, acı çekenler, sırtında taşıdığı efendiyi yükseltmeden kendisi de ayağa kalkmayan köleye benzemiş olmuyor mu? Emekçi sınıfı yaralanmış insanlığın halini kendinde duymuyor mu? Yahut kendi çektiklerinde insanlığın çektiklerilerini görmüyor mu? Kendi kalkınınca insanlığı da kalkındırmayı ummuyor mu? Toplumun hareketinde şu üç kuvvetten hangisinin payı var: Düşünülmüş bencillik, tarihin bilinçsiz diyalektiği ve insanlığın derin bilinci. İnsan bireyselliği nasıl hem bu denli kapalı, hem de bu denli açık olabiliyor? Kişioğlunun yüreğinde ve tarihin oluşumunda şu karşıtlar ya da şu karşıt eğilimler nasıl oluyor da birbirinden ayrılamıyor: Bencillik ve özveri. İşte, bu soruların anahtarını bulan kimse, insanın ve belki de evrenin gizini çözmüş olur. Gerçi sosyalizm bu sorunlara kuramsal (teorik) bir çözüm yolu bulmaya çalışmaz. (Zaten onun konusu değildir bu.) Ama, uygulamada (onun bir ahlâk oluşu da buradan geliyor), kurtuluş çabası içindeki emekçiyi işçi sınıfına ve işçi sınıfını insanlığa bağlayarak insan doğasının bütün güçlerini coşturur ve birleştirir: Bencillik ile feragat, istek ve özveri tarihin gizli hareketi ile insanlık düşüncesinin bilinçli eylemi tek yürekte buluşurlar. İnsanda bulunan ve insanı meydana getiren bütün enerjiler şu yüksek amaç için bir araya toplanırlar: Birleşip uyuşmuş bir insanlıkta bütün bireylerin kurtuluşa ve sevince kavuşması...

Gelgelelim, sosyalizm bireysel bencillik ya da bayağı bencillik denilen hayvancıl bencilliğe yüz vermez. Bu türlü bencilliği kapitalist rejime bırakır. Nitekim, kapitalistler iyi bir sınıf oluştururlar; özel çıkarlarını emekçi sınıfına karşı iyi birleştirirler. Fakat bu birleşmeler yürekten gelen bir dayanışma edimi değildir; özel çıkarların bir yığışımı, bir derneğidir. Kapitalistçe direnme yüzünden, bireysel bencillik sınıf bencilliğinde ve sınıf bencilliği emekçilerin hareketini belirleyen insancıl bencillikte erimez, birinden ötekine bir geçiş olmaz. Çünkü işçi iş uğruna kendini unutur; fakat kapitalist, kapital uğruna kendini unutmaz. Bundan ötürü, kapitalistlerin ordular kurmaları boşunadır: Emekçi sınıfı, sosyalizme girdiği ölçüde, onlara çok daha kuvvetli bir ahlâk beraberliği ve tutarlılığıyla karşı koyacaktır.

Her şeyden yoksun bırakılmış, soyulmuş ve çıplak kalmış emekçiler kendilerine bir şeyler isterken, kim için ve ne için istemektedirler? İnsanda bulunmayan, dışardaki bir güç için mi, zenginlik için mi? Onlar yoksuldur. Sermaye için mi? Onlar gündelikçidir. Vücut güzelliği için mi? Kölece çalışma onların soyunu bozmuştur. Yüksek bilim için mi? Onlar geceden güçlükle çıkarlar ve günün ilk ışıklarını güçlükle hecelerler. Deha için mi? Eğer onlar da böyle bir şey varsa, bayağı ihtiyaçlarla çoktan boğulmuştur.

Hayır, onlar kendileri için dilekte bulunurken insan için dilekte bulunmuş olurlar. Üstelik, dilekleri de insanı insan kılan şeylerdir: Servetten, bilinçli dehadan, soylu güzellikten, yüksek bilimden soyulduktan sonra insanın elinde kalan şeyler... Peki, nelerdir bu elinde kalanlar? Çalışma, acı çekme ve candan yakınlık... İşte, emekçi sınıfının kendisi için dilediği şeyler: İşte geleceğe adanan kutsal tortu... Demek ki emekçi sınıfı kendisi için isterken, aslında bütün insanlık için istiyor. Çok aşağıda bulunmakla birlikte, kendini yükseltirken herkesi de yükseltiyor: Böylece, insanlık kendiliğinden ve kendisi için yükselmiş oluyor. Artık yeni kente girmek için, kapıda emekçiyle birlikte aynı adı vermek yetecek. Hangi adı mı? "İnsan" adını...

Diyelim ki, yüzünüz çektiğiniz acılarla kırışmış, açlıkla solmuş, bilgisizlikle alıklaşmış, kötülükle bozulmuş bulunsun. Olsun, kötü geçmişin ne önemi var? Bu yüz bir insan yüzüdür ya: Giriniz! Bu gözlerde insancıl bir ışık yanıyor ya: Giriniz! Burası insanların kentidir. Böylece, emekçi sınıfının yücelmesi, tarihte ilk kez insanlığın yücelmesine, yalnızca insanlığın bütün insanlığın yücelmesine yol açacaktır.

Bu durumda, bir emekçi nasıl olur da insanoğlunu kendinde bulamaz, onun titreyişini, bağırışını, umutlanışını, dövüşmesini kendinde duymaz? Emekçilerin bencilliği nasıl olur da bir bireyin ya da sınıfın bencilliği yerine insanlığın kutsal bencilliğini getirmez? Nasıl olur da, bireysel bencillikle sınıfsal bencillik ve insancıl bencillik aynı yürekte çarpmaz? Dolayısıyla, nasıl olur da, sosyalist hareket aracısız elde edilen çıkarın sağlamlığını ve açıklığını sınıfların hak davaları-

nın sert ve soylu tutkusunu ve insan dileklerinin büyüklüğünü kendinde taşımaz? Evet, emekçi sınıfı kavgaya bu biçimde girince, bunların hepsini kendinde taşıyacaktır. Tıpkı Vulcain'in tek şimşekte şu üç ışığı taşıması gibi: Dilek, tutku, kendi dışında ve üstünde bir ahlâk aranmaması gerektiğini söylemekte haklıyım! Kaldı ki uygulamada sosyalizmin kendisi bir ahlâktır. Bu tarihsel ve dışa çevrik (yani emekçiye, emekçi sınıfına, insanlığa çevrik) dayanışmadan sosyalizm içtenlikli ve biliniçli bir dayanışma yaratacaktır.

(Etudes Socialistes, C. I, s. 262-276)

SANAT, ÜLKÜ VE GERÇEK

Gerçi, sanat eseri ancak güzel olduğu zaman amacına ulaşır. Ama bu güzellik gerçekle ve ülküyle beslenirse daha bir yücelik kazanır. Çünkü "ülkü gerçeği soldurmaz, geliştirir."

Sanat eseri ancak gerçekten güzel olduğu zaman tamamlanmış olur. Ancak o zaman, birbirini izleyen yüzyıllar, ondan ne bir şey eksiltir, ne de ona bir şey ekler. Biz de yüce bir dolgunluk ve dinginlik duygusu uyandırması da bundandır. Gerçi, yolumuz üstünde rastladığımız bayağılıklardan bunalınca, yaşamın tatsızlıklarına karşı gene yaşamın içinde bir sığınak buluruz. Nitekim, yanlarında sıkıntımızı giderebileceğimiz yüksek ruhlar, soylu yürekler eksik değildir. Ama acıyla kıvrandığımız her an onları çevremize toplayamayız; her an onları sıkıntılarımızın, üzüntülerimizin içine sokamayız, dostluk elverse bile, kendimizden utanırız.

İşte o zaman temiz ve sevimli bir kitap yüreğimize soğuk su serper. Çok değil, şöyle ayak üstü okuduğumuz bir sayfa, kendi kendimize mırıldandığımız birkaç dize, bakışlarımızın hoşlandığı bir resim içimizi açar. Bazen duyarsınız: Sanatın bize gösterdiği bu ülküsel güzellik, yaşamı alçaltıp acılaştırdığından, birtakım üzgün ruhlara bir avuntudan çok bir alay gibi gelirmiş, onun için, sanatın bu güzel yalanlarından ayrılır ayrılmaz gerçek bize daha kötü, daha bayağı görünürmüş...

Böyle söyleyenler aldanıyorlar.

Goethe, sanatın doğayı karşılaması gerektiğini pek güzel belirtir: Çünkü sanat da doğanın bir parçasıdır. Bunun gibi, ülkü de gerçeği karşılamalıdır: Çünkü ülkü, gerçeğin en yüksek biçimidir.

Sanat nedir, ülkü nedir? İnsan ruhunun gelişmesi. İnsan ruhu nedir? Doğanın en yüksek çiçeği. Bu bakımdan, en yüksek düşlerimizin dahi kökleri gerçeğin içindedir. Müzik, yoksulluğumuzu unutturarak, bizi hayallerin sınırsız evrenine ne ile götürür? Yerçekimine

bağlı havanın birtakım titreşimleriyle. Bağırmalar, konuşmalar, mırıldanmalar ve türkü söylemelerle yaşam dile gelir, ruh coşar, esen yele sevincinin ya da üzüntüsünün gizini açıklar.

... Şiir "güzellik, sevgi, ödev, şefkat, temizlik, yüreklilik" sözcükleriyle bizi coşturur. Bu sözcükler, insanlığın bağrından çıkmış, insancıl dilden alınmıştır; seçkin bir tabakanın uydurmaları değildir.

Irkımızın inceliğin, doğruluğun, iyiliğin yüksek örnekleriyle sanatı yaşatabilmesi şaşılacak bir büyüklüktür. Gelgelelim, bunu yaratan dehaların ruhları –toplumda tatlılık ve yücelikle beslenmemiş olsaydı– bu büyüklüğü ortaya koyamazlardı. Arasıra yüreğimizi dolduran bu duygular, bu sevinç, bu cesaret bize nereden geliyor? Belki içimize usulca kayan ve ruhumuzun derinliğinde yavaşça bir sevinç çiçeği açtıran bir ışından. Yaratıcılara bu büyük esinler nerden geliyor? Belki doğruluk ve sevgiyle aydınlanmış bir yüzden. Sanatçılar için ülkü, yapma bir çiçek değildir; gerçeğin en iyi, en tatlı yanlarından örülme canlı bir çiçektir. Bu çiçeği koklayan yaratıcılar daha da serpilip gelişirler. Demek ki ülkü, gerçeği soldurmaz, tersine, onu besler. Nitekim, insanlığın bulduğu güzel görüşleri benimseyip uygulayınca, sanatın doğurduğu büyük ruhlarla birlikte olunca yaşamı sönük ve bayağı görmekten kurtuluruz. Gözlerimiz ve gönüllerimiz dünyadaki güzellik ve insandaki iyilik hazineleriyle tanışır. Şiir çimenlerin ürpertisini ruha iletir, yarı kapalı gönüllere güzelliğin ve büyüklüğün gizli çiçeklerini gösterir, içimizde daha ince duygular uyandırır. Ülküyle gerçeğin kucaklaşmasını bütünlemek için güzel görüşleri davranışımızla gerçekleştirmemiz, yaşayışımızla ortaya koymamız gerekir. Bu güç bizde vardır. Nasıl ki meşe ağacı uzayı dolduran havayı köklerine kadar götürüyorsa, sanat da yüksek esinleri varlığımızın derinliklerine kadar öyle indirir.

(Pages Choisies, s. 52-54)

SANAT VE SOSYALİZM

Sosyalist demokrasi "bütün insanlığı seçkin bir topluluk haline getirmek istiyor." Sosyalist bir toplumda ruhun ve zekânın en yüksek ürünleri kendi yerlerini alacaktır. Bilim "özgürlüğe kavuşmuş işçilerin ortaklaşa hizmetçisi" olacaktır. Sanatçı kendini tam olarak ortaya koyabilecektir: "Eskiden Floransa'daki vaftiz yerinin kapısını bol ve çeşitli işlemelerle, canlı ve ince oymalarla donatan sanatçı, artık sosyalist toplumun kapısını donatacaktır. Yeni düzenle kendiliğinden gelişen sayısız kuvvet, sevinç ve güzellik biçimleri yani lüks biçimler yaratacak ya da saptayacaktır."

13 Nisan 1900'de, Porte Saint-Martin'de. Anatole France'ın başkanlığında yapılan bir konferansta Jaurès, kapitalist toplumun sanatçıya zorla kabul ettirdiği sınırları belirtir. "toplumsal canlanma"dan fışkıracak "tarihsel canlanma"ya işaret eder.

... Yüz elli yıldan beri sanat eserinde, sanat yaratışında tam bir ahenk ve birlik görülmüyor. Niçin? Çünkü, bütün insanları birbirine yaklaştıran, birleştiren, kaynaştıran ve dolayısıyla yaşamı yansıtacak sanat eserlerine bütün kuvvetleri bağdaştırmak ve düzene sokmak olanağını veren ortak düşünceler, görüşler yok artık. Eski dinsel varsayımlar, bilimin getirdiği aydınlık önünde dağılıp gittiler; bu yüzden, evrende düzen ve disiplin kalmadı. Ne var ki bilim de henüz taslak halinde; her ne kadar geçmişin hayaletlerini kovduysa da, insanları henüz kesin bir sonuca ulaştırmadı. Bu durumda, tükenmekte olan köhne dinsel inançların uğradığı bu bozgun içinde, doğmakta olan bilimin taşıdığı bu eksik içinde evren fikrini oluşturmak, düzenlemek üzere ne kalıyor geriye? Yalnızca insanlık kalıyor! Ama, şu anda, insanlık diye de bir şey görülmüyor, çünkü o da birlikten yoksun. İnsanlar, sınıf çatışmalarından ötürü, iyice bölünmüşler. Mülkiyet ayrıcalığı düşmanlıklar doğurmuş insanların arasında, beraberliği yıkan uçurumlar açmış... Yırtılan, bölünen insanlıklar var şimdi karşımızda. Artık evren, insandan gelen bu uyumsuzluğa, ancak bir uyumsuzluğun yankısıyla cevap verebilir.

Dünya görüşümüzün sınıf çıkarlarına göre nasıl değiştiğini iyi bilirsiniz. Birtakım burjuva partileri, toplumsal ayrıcalıkarını koru-

mak için, kendi anlayışlarıyla artık bağdaşmayan inançları dahi tutmaya uğraşıyorlar. Giderek dünya üstüne bulanık bir ışık, yanıltıcı bir ışık, karışık bir ışık serpiyorlar.

Yaşamı dile getiren sanatın ve sanatçıların dünya ve insan görüşlerinde, insanlıkta bulunmayan bir birlik yaratmak isterken nasıl başarısızlığa uğradıklarını örnekleriyle görüyoruz.

Bağdaşmazlık, çözüklük, güçsüzlük! En büyüklerin, evet, en yüksek dehaların güçsüzlüğü... Günümüzde insanlık uyuşmazlık ve tutarsızlık içindedir, bizzat kendine karşı gelen kümelere ayrılmıştır, ekonomik ve ideolojik savaş barsaklarına kadar girmiştir; bundan ötürü, en büyük dehalar bile tümüyle bağdaşık ve tümüyle uyumlu sanat eserleri yaratamamaktadır.

Öte yandan, sanat yaşamı –burjuvazinin devrimci döneminde olduğu gibi– yapmacıktır; halkın derinliklerine ulaşmamıştır. Anatole France'ın demin bütün sanatçılara ve zanaatçılara yaptığı çağrıyı ben de sizinle birlikte alkışladım. Evet, "güzel sanatlar"ın güzelliği ve "endüstriyel sanatlar"ın güzelliği diye iki ayrı güzellik yoktur; çeşitli yöntemlerle aynı maddede yaratılan bir tek güzellik vardır. Gelgelelim zanaatçı, kuyumcu, madenci, dökümcü ve basımcı kapitalist toplumda bütünüyle emekçinin gördüğü işi görmezler. Sanat yaşamını kurmak isteyen ve ona herkesin katılmasını bekleyen kimseler için bugün asıl sorun, bütün insanlığı bu ışığın altından geçirebilmektir. Acaba burjuva toplumu, sanatı ve sanat yaşımını toplumsal yaşamın derinliğine, işçi sınıfının bilincinin derinliğine indirebilmiş midir?

Söyleyeyim: Hayır! Bugünün geçici uygarlığını mahkûm eden şey de buradadır. İyice biliyorum ki, en mekanik görünen endüstriyel işlerde dahi, birtakım güzellik öğeleri vardır. Hem, yalnızca zanaatçının şaheserlerinde değil, fabrika emekçilerinin makinayla yaptığı işlerde de bu öğeler vardır.

... Gelgelelim, sözü geçen işlerde şaşılacak zekâ öğeleri, şaşılacak güzellik öğeleri var diye, bugün işçi sınıfının sanat dünyasına girdiğini ve orada yükseldiğini söylemek doğru olmaz. Hayır, sanat iş

yaşamının derinliğine inmemiştir, çünkü demokrasi de o yaşama girmemiştir. Demokrasi siyasal düzenin yüzeyinde kalmıştır. Gerçi bütün insanlar kâğıt üstünde, eşit ve özgürdür, ama atölyede sermayenin büyük gücü köleleştirilmiş emeğe egemendir. Demek ki, güvenlikten ve yönetim gücünden yoksun bırakılmış demokrasi atölyeye, yani işe girmemiştir. Yaşamda olduğu gibi işte de demokrasi yüzeyde kalmıştır, derinliklere inmemiştir. Dolayısıyla sanat da, aynı biçimde, derinliklere uzanamamıştır.

Bir sınıfın gerçekten sanatçıl bir sınıf olması için nedir gereken? İki şey: Birincisi, bu sınıfın elinde bir anlatım aracı bulunmalıdır; ikincisi, coşkularını ve duygularını güçlendirmek, dile getirmek için bu aracı kolaylıkla kullanabilmelidir.

Bir doğa görünümü ya da bir insanlık hareketi karşısında derin bir coşku duyabilirsiniz, az görülen bir duyguya kapılabilirsiniz; ama bu coşkuyu, bu duyguyu malınız olan bir anlatım aracıyla –başkalarından önce– kendinize anlatamazsanız neye yarar? Hiçbir şeye! Yoksa bu duygu, güzellikten doğan bu ışık içinizde sönüp gider. Tıpkı, içinde yanacağı havayla karşılaşmayarak sönen bir alev gibi... İşte, Fransa'da emekçi sınıfı, işçi ve köylü sınıfı şimdi bu durumdadır: Duygularını, düşüncelerini ve düşlerini sanatsal güzelliğe çevirecek yeterli bir anlatım aracından yoksundur. Elbette, günümüz toplumu için utanılacak bir yoksunluktur bu: Günlük çalışmayla ezilmiş bunca insan, bunca işçi, bunca emekçi büyük düşünürlerin, yazarların, sanatçıların dehasıyla yaratılan Fransız dilindeki güzelliğe, kuvvete, nüans inceliğine –eksik bir eğitim ve öğretim gördüğünden ötürü– varamamıştır. Oysa, aristokratlar Fransızcanın bütün inceliklerini bilirler. Bugünkü uygarlık, kuşakların dehalarının biriktirdiği bu hazinelere girme yolunu köylülere ve işçilere kapamıştır.

Sosyalizmin, halkın eğitimini tamamlayarak bütün işçilere dilimizin bütün zenginliklerini iyice kavramak ve kullanmak olanağını verinceye kadar emekçi sınıfı sanatın yüksekliğine ulaşamayacaktır.

Emekçi sınıfı bugün insanlığın sanat kuruluşlarına katılamıyor; çünkü bir çeşit yazgı, bir çeşit kulluk onu önlüyor. Çünkü, yurttaşla-

rım, sanat eseri yaratmak, sanattan tad almak, güzelliğe varmak için kişioğlunun kendi yaşamına, kendi emeğine egemen olması gerekir. Kim ki kendi yaşayışının kölesi ise, kim ki kendi çalışma düzeninin üstüne çıkamıyorsa, kim ki işini düşünceyle ve sevinçle insanlığın oluşumuna bağlayamıyorsa, onun sanat yaşamına girmesi gerçekten olanaksızdır. Nitekim, sanatsal güzelliği duymaya yatkın pek az köylü vardır. Oysa, bütün köylüler doğanın güzellikleriyle, büyüklük ve bayağılıklarıyla sürekli ve araçsız bir ilişki içindedirler. Fakat ağır işlerinden başlarını kaldıramadıkları için, çorak topraktan birkaç kuruş çıkarmaktan başka bir şey düşünemedikleri için, kendi çabalarını tümüyle insanlığın çabasına ve insanlığın çabasını tümüyle evrensel çabaya bağlayamadıkları için açık bir kavrama, bir güzellik duygusuna yükselemiyorlar. Yüreklerine kadar toprağa gömülmüşler, toprağın baskısı kaplerinin çarpışını boğmuş...

Arasıra kır yollarında ormandan gelen yoksul, yaşlı köylüler görürüm. Sırtlarına yeşil dallar yüklenmişlerdir. Yaprakların üzerinden geçen rüzgâr, onların yöresinde, sanki bir orman hışırtısı meydana getirir. Fakat köylü işitmez bunu, bir parçasını sırtında götürürken, ormanın kulağına mırıldandığı bu şarkıyı anlamaz, otomatik adımlarla yoluna devam eder. Doğanın soluğuyla kuşatılmasına karşın, onu duymadan yürür gider. Kentli emekçi de bu köylü emekçiye benzer: Günde on iki saat, on dört saat, on beş saat fabrikada çalışan bir insandan zaten ne beklenir? Yaptığı bu uzun ve mekanik çalışmanın özgür bir çalışma olmadığını anlasa bile, ertesi gün, ya ustabaşının kabalığı, ya olayların zorlaması, ya insanların sertliği ya da işsizlik dolayısıyla işinden atılabilir. Hayvan gibi makinalara koşulan, eritilip tüketilen, yarınından edilen bir insandan ne beklenir? Kendisinin ya da çoluk çocuğunun yarınki ekmeğini düşünerek korkudan bunca ezilmiş, bunca kullaşmış bir işçinin, düşüncesiyle bütün bu sağırlaştırıcı makine gürültülerinin üstüne çıkması ve şöyle demesi nasıl beklenir: "Çalışan bu makinelerin gürültüsü evrensel ahengin bir parçasıdır..."

Böyle bir ahenk ancak yarın, biz onu kurtardığımız zaman kurulacaktır. Çünkü, kim olurlarsa olsunlar, bütün insanları sanat yaşamına, güzellik yaşamına ancak sosyalizm çağıracaktır. Bugünün yeteneksiz

görünen emekçisini, ilk kez, sanatın kutsal güzelliğiyle o donatacaktır. Onun için, ey sanatçılar, bizden korkmayın! Şaheserlerinizin önüne bölünmüş insanlığın yalnızca bir parçasını değil, yalnızca bıkkın ve doygun bir seçkinler kümesini değil, yalnızca mutlu azınlığın ardından giden bir kör kalabalığı değil, özgür ve kardeş bütün bir insanlığı ilk kez çağıran biz olacağız. İlk kez biz insancıl bir sanat için yaratacağız. Şimdiye kadar insancıl sanat ancak parça parça var oldu, çünkü şimdiye kadar ancak insanlığın parçaları vardı.

Evet, tam bir tanımı yapılmasa da, anlaşılıyor ki bu toplumsal yenilenmeden yarın olağanüstü bir sanatsal yenilenme doğacaktır. İnsanlık, ilk kez doğanın karşısında, "olduğu gibi" duracaktır. Her kişi doğayı gözlerken onda bütün insanlığın dost varlığını duyacaktır ve her bireyin aracılığıyla bütün insanlık doğayı gözlemiş ve yoklamış olacaktır. Böylece, bütün insanlık doğanın pençesinden kurtulacak, onun üzerinde tam bir egemenlik kuracaktır. Bunun sonucu, doğayı yukardan daha bir güvenlikle, daha bir tatlılıkla yorumlayabilecektir. Ama, biz insanlar, hepimiz birbirimizle savaştıkça, aramızda toplumsal eşitsizlikler bulundukça, ruhlarının bireysel değerine bakılmadan insanlar işleten (sömürücü) ve işletilen (sömürülen) diye ayrıldıkça, birbiriyle çatışan sınıflar varoldukça, toplumda hep kuvvetin sözü geçtikçe hepimiz doğanın birer parçası olarak kalacağız; çünkü doğanın temel özelliği kuvvetin üste çıkmasıdır. Gelgelelim, insanlık kendi bağrındaki kuvveti yenince ve kardeşçe bir uyum yaratınca doğanın kuvvetinden kurtulacaktır. O zaman insanlık, doğadaki bütün kabalıkların, hoyratlıkların üstüne yükselecek ve şöyle diyecektir:

"Sizden kurtuldum! Kine, nefrete, zalimliğe ve katilliğe kulluktan artık kurtuldum! Tatlı ve kardeş bir insanlık oldum!" Ayrıca, şunu da diyecektir: "Doğadan çıkan ben işte iyi oldum. Demek ki, bütün kabalıklarına karşın, doğada iyiliğin ve sevecenliğin sırları uykuda duruyor... Nitekim, insanlıkla doğa arasında yeni bir bağın kurulduğunu duyuyorum. İlerde, eşyanın derinliklerinde uyuyan bütün bilinmedik sevecenlikler de ortaya çıkacak ve kurtulmuş insanlığı aydınlatacaktır.

(Etudes Socialistes, C. II, s. 147-153)

Basında Yankılar

JAURÈS'TEN "SEÇMELER"

Tahir Özçelik

Günümüzden yarım yüzyıl öncesine dek bir üstün kişi yaşıyordu, biraz Fransa'da, biraz dünyanın her yanında. Zekâsıyla, bilgisiyle, yüreğindeki ateşle, ülküsüyle, kavgasıyla ve tüm yaşantısıyla.

Mesleği! Yazarlık ve politikacılık.

Gerçek tutkusu: İnsanı yüceltmek.

Adı: Jean Leon Jaurès.

Gür sesli, dobra sözlü biriydi bu adam, yobaz kurşununu yemeden önce.

Bir yüzüyle Wagner'ce coşkular uyandırırmış karşısındakinde: bir yüzüyle, ölürken ruhunu bağışlamış ona sanki, koca Whitman.

Bana kalırsa, bir yönden bakılınca doğrudur bu benzetmeler. Giderek, Ernest Everhard'tır o diyebilirim, hani şu Jack London'un "Demir Ökçe"sindeki.

Her yüzüyle Jean Jaurès'in ta kendisiydi bu adam, yobaz kurşunuyla devrilinceye dek.

BİZİM İÇİN

Böylesine bir adam, bizim için hemen hemen yaşamamıştır hiç. Ya da birkaç temel yapıtın, dikkatle, kavrayarak okumuş kaç aydınımız çıkar?

Hepsi bir yana, solculuğu dillere destan göçük (merhum) Hasan

âli Yücel döneminin 1.000 ciltlik çeviri çizelgesine bile girmemiştir Jaurès'in adı.

Ancak Hüseyin Hilmi adında bir toplumcumuz düşünebilmiş nasılsa, ilişki kurulmaya değer bir kişi olduğunu onun.

Türkiye tarihinin en bulanık yıllarında hem de. Oysa elli yıl sonra, toplumculuğun doğuşu ve gelişimi hakkında bildiklerine bizi de ortak eden Orhan Hançerlioğlu, iki sözcükle olsun anmadan geçmiştir onu.[1]

ŞİMDİYSE

Kimmiş Jaurès, ne demiş, sorunları çözümlemek için hangi mantık yollarından yürümüş, davasını nasıl savunmuş, kuşağımıza ne bırakmış?..

Yabancı dildeki yayınları izlemek olanağından yoksun olanlar da bilecek bunları az çok, şimdiden sonra.

Dünlere gelinceye dek yararlanabileceğimiz kaynak tekti.[2] Yine de Jaurès'in o yoğun ve mükemmel üslûbuyla yaptığı konuşmalardan aktarılmış parçalar, bu yüzyılın ilk yıllarında Fransa'daki kamu çıkarlarına aykırı devlet düzenine karşı direnen toplumcu güçlerin sesini ulaştıracak niteliktedir.

Göze batmayan kusurlarını saymayıverirsek.

Bugün bir başka kitap daha var elimizde artık, Asım Bezirci'nin derlediği.[3] Böylece 250 sayfa oluyor Türkiye'de Jaurès toplamı.

Yeterli değil ama başlangıç olarak hiç yoktan iyi.

Karşıyımdır seçmeler türündeki kitaplara ben. Çok şey vadedip hiçbir şey vermeyen insanlara benzetirim onları, ya da kalori oranı düşük besinlere. Genellikle bir kuşku, bir güvensizlik vardır içimde.

1 "Toplumculuk Üstüne", Türk Dili, cilt XIII, sayı 156, s. 884-894.

2 Jean Jaurès, Sosyalist Anlayış, Sosyalizm, Tarihi, Laiklik. Çevirenler: Aslan Başer Kafaoğlu-Yücel Tuncer, Toplum yayınları 21, 1996.

3 Jean Jaurès Seçmeler, Çeviren: Asım Bezirci, Ararat Yayınları küçük kitaplar dizisi, nr. 4, 1964.

Benim gibiyseniz, ilkin, "Bu kitaba bir şey sığmaz" önyargısıyla başlarsınız okumaya. Hele Louis Lévy'nin uzun giriş yazısı kuşkumuzun yerinde olduğuna iyice inandırır bizi, üstelik.

Ama Bezirci'nin derlemesi hiç de göründüğü gibi değil. Taradığı kaynaklardaki gerçekten özlü bölümleri bulup çıkarmış, yöntemli bir düzen içinde sunmuş okura. Ve de oldukça açık seçik bir kapıdan sokuyor onu çok yönlü düşünce dünyasına Jaurès'in.

Doğrusu bunun önemli bir de sakıncası var bence, olumsuz bir yanı: kişi, "Jaurès'i biliyorum" sanısı içinde onunla ilgili başka kitaplar okumak gereğini duymayabilir, ilerde.

SONUÇLAMA

Jaurès'in bundan altmış ya da yetmiş yıl önce kendi yurttaşlarına söylediklerini okuyunca bayağı şaşırıyoruz. Çünkü sözlerinde Türkiye'nin bugünkü sorunlarını içine alan nice taze, gerçekçi görüşler var.

İşte birkaç örnek, *"Seçmeler"*den seçtim:

"Yazık ki günümüzdeki üretim araçlarının bolluğu ve gücü içinde yaşayan bizler, eski yüzyılları yalnızca yoksulluktan ve sefaletten doğan kıtlıklara göre kınıyoruz. Fakat insanları hâlâ o acı yaşantılardan kurtaramıyoruz, kurtarmasını bilmiyoruz, ya da istemiyoruz." (s. 51)

"Sömürgeciliği kötülüyoruz, çünkü halkın kaderini iyileştirmekte kullanılacak zenginlikleri ve kuvvetleri boşa harcıyor. Sömürgeciliği kötülüyoruz, çünkü işçilere emeklerinin tam karşılığını vermeyerek tüketimi daraltan ve dışarda zorla yeni pazarlar fethetmeyi gerektiren kapitalizmin en iğrenç sonucudur o." (s. 67)

Bu örnekler de gösteriyor ki Avrupa'nın batı kıyılarında bundan elli yıl önce tartışılan birtakım konular, ülkemizde daha yeni yeni anlam ve önem kazanmaya, kamuoyunun ilgisini çeker duruma gelmeye başlamıştır.

Kitaplığımızın toplumcu bilgiler bölümünün eksikliğini tamamlıyor *"Seçmeler"*. Ne yazık ki dil yönünü epey savsaklamış Bezirci, bu güzel çabasının, nasıl olmuşsa.

SEÇMELER

Yıldız Osmanoğlu

Usta eleştirmenlerimizden biri olan Asım Bezirci'nin dilimize kazandırdığı bu kitap, günümüzde çıkan en güçlü yapıtlarından birisidir. Kitabın baş tarafında Louis Lévy, Jean Jaurès'i anlatmaktadır. Jaurès'in yaşamı gerçekten kişioğluna örnek gösterilecek nitelik taşımaktadır. Böyle bir yaşamı okumak, onu yeniden yaşar gibi yaşamak, kişioğluna güç kazandırır. Bu güce insan gücü demek yerinde olur. Çünkü insanların sayısı, yeryüzünde çok olsa bile güçlü olanı, dağ olanı, ateş yakanı, insanlığa aydınlık kazandıranı, sayı bakımından çok azdır. Jaurès, çok az sayıda bulunan insanlardan biridir. Onun yaşamının renkli tablosu: Hayatı, kişiliği, filozofluğu ve tarihçiliği, hatipliği ve yazarlığı, politikacılığı, sosyalistliği şeklinde anlatılmakta düşünen insanlara çok şey denmektedir.

Kitabın bundan sonraki bölümü, çeşitli kitaplardan alınmış Jean Jaurès'in seçme yazılarını bir araya getirmektedir. Her yazının önünde Louis Lévy'nin o yazılarla ilgili özeti vardır. Bu kitap iyi okunduğu zaman okuyucu kendisinde bir farklılaşma görecek, en kısa bir zamanda düşüncelerinde, gücünde, dünya görüşünde bir aşama yapacak, ileride bir çizelge yer alacaktır.

Jean Jaurès, "Geçmişin Ateşi" adlı yazısında "Biz de geçmişe bağlıyız. Ama geçmişe sevgi ve saygı göstermenin doğru yolu, uzun bir hayaletler zincirini seyretmek için yüzünü sönmüş yüzyıllara çevirmek değildir. Geçmişe bakmanın en iyi yolu, vaktiyle çalışmış ve canlı kalmış kuvvetlerin eserini –geleceğe doğru– sürdürmektir."

demektedir. Bu tümcelerin altında büyük bir gerçek yatmakta, kişioğlunun içerisindeki bir duyguyu yakarak insan düşüncesini ışıklandırmaktadır.

Jean Jaurès'in, bütün yazıları ve söylevleri bir köke dayanmaktadır. Onun çıkış noktası gerçeklerin kişioğluna gülen özüdür. Bu usta yazar, büyük filozof "Geçmiş, Şimdi, Gelecek" adlı yazısına, bakın nasıl giriyor: "Şimdiyi kötülemiyorum. Şimdide geçmişin büyüklüklerinin birikmiş kuvvetini ve geleceğin büyüklüklerinin dayanağını görmeyen kimseleri kötülüyorum. Demek ki, şimdinin değerini biliyorum. Şimdi ilerleyen insanlığın tarihinde bir andır. Öyleyken ders kitaplarından bazılarında bugüne bönce bir hayranlık gösterilir, geçmiş aşağılanır ve gelecek kısırlaştırılır. Sık sık okuruz: Geçmiş çağlarda monarşi döneminde zenginler görkemli saraylarda yaşar, yoksullar kulübelerde sürünürlermiş..."

Böyle gerçeklere dayanan bir girişten sonra Jaurès, yazısında geçmiş ve şimdinin kendi ölçüleri içinde anlatılmasının gerekli olduğunu, geleceğe gitmenin yolu üzerinde ışıklar yakılmasının zorunluluğunu ve toplumların bir yükselti katına böyle bir yoldan gidilerek çıkabileceğini anlatmakta, güçlü bir mantığı kişioğlunun düşünce platformunda dipdiri tutmaktadır.

Bu kitaba seçilerek alınan yazılar birbirini bütünleyen bir nitelik taşımaktadır. En sonunda çeşitli yanlarıyla sosyalizm incelenmektedir. Ülkemizde sosyalizm akımını yadırgayanların kitabın bu bölümünü okumaları gerekir. Çünkü bilimsel olmayan tartışmalar, kötülemeler, ad, kuyruk takmalar topluma hiçbir şey kazandırmaz. Üstelik, demokrasiyi vazgeçilmez bir yönetim düzeni olarak kabul ettiğimize göre, bu düzenin sağını da solunu da ciddi bir şekilde bilmemizde fayda vardır. Gerçek odur ki sağ ve sol bilinmeden, sınıf bilincine varılmadan, sınıflar meclislerde temsil edilmeden, sınıflar arasında bir denge kurulmadan demokrasiden söz edilmesi, noksan insan olmanın bir yerinde çöplenmekten öteye geçmeyen bir zavallılıktır. Üstelik, Türk halkı, bugünkü dünya içinde gerçekten yerini alabilmesi için bu konuda kafa yormak zorundadır. Çünkü, halktan

yana olan aralanmış kapılar, bilgisizlik yüzünden kapanmakta, emperyalizm yolumuzu bunun için kesmektedir. Bu kitap, bunların önüne dikilebilecek bir soyluluk kazandırmaktadır kişioğluna.

Kitabın içinde, Asım Bezirci'nin de bir katkısı var: "Türkiye'de Jaurès" ... Bu bölümde Türk basınında Jaurès için yazılanlar yer almaktadır. Bakın Atillâ İlhan, bu yanardağdan nasıl söz etmektedir: "Ayıptır sorması, neden hiç kimse Jaurès'ten söz etmiyor? İrili ufaklı bütün sosyalistler her gün boy boy önümüzden geçiyor da, neden o yanardağ sakalı, havada sıkılı yumrukları, yığınları yerinden oynatan söylevleriyle yadsınamaz yerini almıyor? O Jaurès ki bir yakını, Leon Blum, şöyle tanımlar: Ermiş bir kişiydi sanki. Ermiş deyişim, hiçbir davranışında kişisel çıkar düşüncesi olmayışından, kesinlikle olmayışından hem de! Yürek temizliğinin, ruh saflığının sırasında çocuklarınkini andırdığı olurdu. İktidara aç değildi, alçak gönüllüydü, böbürlenmeyi sevmez, kendisi için hiçbir şey istemezdi. Hasımlarına, dostlarına karşı olduğundan daha dürüst davranmasını her zaman bilmiştir."

Kitap bitti işte. Ama Jean Jaurès bitmedi, yani ölmedi. Birtakım gerici hainlerin kışkırtmaları sonucu bir delinin tabancasından çıkan kurşunların acısı ile can veren Jaurès belki de gericilerin haline hâlâ gülüyor ve dilinden hiç bırakmadığı Victor Hugo'nun şu dizelerini bir boşluğa fısıldıyor:

"Je me suis étonneé d'étre un objet de haine

Ayant beaucoup souffert et beaucoup travaille."

(Şaşıp kaldım kinlere hedef oluşuma

Bunca acı çekip çalıştıktan sonra.)

(Sendika gazetesi, 1 Ocak 1968)

ASIM BEZİRCİ'NİN YAYINEVİMİZDEN ÇIKAN KİTAPLARI

BİLİMDEN YANA
SOSYALİZME DOĞRU
PİR SULTAN –Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Şiirleri–
ORHAN KEMAL –Yaşamı, Sanatı, Şiirleri–
ORHAN VELİ –Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Şiirleri–
NÂZIM HİKMET –Yaşamı, Şairliği, Sanatı, Eserleri–
SABAHATTİN ALİ
NURULLAH ATAÇ
NEZİHE MERİÇ
ABDÜLHAK HÂMİT
EDEBİYAT BAHÇESİNDE
İKİNCİ YENİ OLAYI
1950 SONRASINDA HİKÂYECİLERİMİZ
SEÇME HİKÂYELER
SEÇME ROMANLAR
HALKIMIZIN DİLİYLE BARIŞ ŞİİRLERİ
ŞAİRLERİMİZİN DİLİYLE BARIŞ
TEMELE GÜL DİKENLER
GÜLE DİL VERENLER
HALK VE SOSYALİZM İÇİN KÜLTÜR VE EDEBİYAT
TÜRK YUNAN DOSTLUK VE BARIŞ ŞİİRLERİ
METİN ELOĞLU - EDİP CANSEVER
RIFAT ILGAZ –yaşamı, kişiliği, şairliği, hikâyeciliği, romancılığı, oyunları, anıları ve köşe yazarlığı eserlerinden seçmeler–